

Identitet hrvatskog prostora u popularnoj glazbi

Meštrović, Mario

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:487786>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-06**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište u Zadru

Odjel za geografiju

Diplomski sveučilišni studij primijenjene geografije (jednopedmetni)

Mario Meštrović

Identitet hrvatskog prostora u popularnoj glazbi

Diplomski rad

Zadar, 2018.

Sveučilište u Zadru

Odjel za geografiju

Identitet hrvatskog prostora u popularnoj glazbi

Diplomski rad

Student: Mario Meštrović

Mentor: doc. dr. sc. Lena Mirošević

Zadar, 2018.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Mario Meštrović**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Identitet hrvatskog prostora u popularnoj glazbi** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 26. veljače 2018.

TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA

Sveučilište u Zadru

Diplomski rad

Odjel za geografiju

IDENTITET HRVATSKOG PROSTORA U POPULARNOJ GLAZBI

Mario Meštrović

Popularna glazba pokazatelj je identiteta nekog prostora. U radu su analizirani tekstovi pjesama popularne glazbe u Hrvatskoj na nacionalnoj i regionalnoj razini te se samim time on može podijeliti na dva dijela. U prvom dijelu razmatra se hrvatski nacionalni identitet, koji se u popularnoj glazbi u većoj mjeri iskazivao u razdoblju Domovinskog rata, kada je došlo do pojačanih osjećaja domoljublja i potrebe da se kroz glazbu podiže moral i ohrabruje civilno stanovništvo i hrvatske branitelje, a ostavština rata prisutna je i nakon njegovog završetka. U drugom dijela obrađeni su hrvatski regionalni identiteti, podijeljeni na četiri regije. Jadransko more u Primorskoj Hrvatskoj, a Drava, Dunav i Sava u Kontinentalnoj Hrvatskoj najčešći su motivi prisutni u pjesmama tih regija.

Rad sadrži 80 stranica, 4 slike, 1 tablicu, 45 bibliografskih referenci

Ključne riječi: geografija glazbe, Hrvatska, identitet, popularna glazba

Voditelj: Doc. dr. sc. Lena Mirošević

Povjerenstvo: Doc. dr. sc. Lena Mirošević

Doc. dr. sc. Ana Pejdo

Doc. dr. sc. Branimir Vukosav

Rad prihvaćen: Ožujak, 2018.

Rad je pohranjen u Knjižnici Odjela za geografiju Sveučilišta u Zadru, Ulica dr. F. Tuđmana 24 i, Zadar, Hrvatska

BASIC DOCUMENTATION CARD

University of Zadar

Graduation thesis

Department of Geography

IDENTITY OF CROATIAN SPACE IN POPULAR MUSIC

Mario Meštrović

Popular music is an indicator of identity of a certain space. This graduation thesis analyzes the lyrics of popular music songs in Croatia at the national and regional level and can thus be divided into two parts. In the first part, the Croatian national identity is examined, which in popular music was dominantly present in the period of the Croatian War of Independence, when the feelings of patriotism and the need to raise morale and encourage the civilian population and Croatian defenders through music were intensified. The legacy of war is still present even after its conclusion. The second part deals with Croatian regional identities, divided into four regions. The Adriatic Sea in Croatian Litoral, and the Drava, Danube and Sava rivers in Continental Croatia are the most common motives present in the songs of these regions.

Thesis includes 80 pages, 4 pictures, 1 table, 45 references

Key words: geography of music, Croatia, identity, popular music

Supervisor: Lena Mirošević, PhD, Assistant Professor

Reviewers: Lena Mirošević, PhD, Assistant Professor

Ana Pejdo, PhD, Assistant Professor

Branimir Vukosav, PhD, Assistant Professor

Thesis accepted: March 2018

Thesis deposited in Library of Department of Geography, University of Zadar, Ulica dr. F.

Tuđmana 24 i, Zadar, Croatia

Sadržaj

1. Uvod.....	7
2. Objekt i cilj istraživanja	8
3. Metodologija istraživanja.....	8
4. Prethodna istraživanja	9
5. Hrvatska nacionalna identifikacija	10
6. Reprezentacija nacionalnog prostora, kulture i povijesti u hrvatskoj popularnoj glazbi	17
6.1 Reprezentacija nacionalnog prostora, kulture i povijesti u hrvatskoj popularnoj glazbi tijekom Domovinskog rata	18
6.2 Reprezentacija nacionalnog prostora, kulture i povijesti u hrvatskoj popularnoj glazbi u poratnom razdoblju (od 1995.).....	36
7. Nacionalna identifikacija kroz reprezentaciju elemenata regionalne identifikacije.....	41
7.1 Nacionalna identifikacija kroz reprezentaciju elemenata regionalne identifikacije - Istočna Hrvatska	42
7.2 Nacionalna identifikacija kroz reprezentaciju elemenata regionalne identifikacije - Središnja Hrvatska.....	47
7.3 Nacionalna identifikacija kroz reprezentaciju elemenata regionalne identifikacije - Gorska Hrvatska	48
7.4 Nacionalna identifikacija kroz reprezentaciju elemenata regionalne identifikacije - Primorska Hrvatska	50
7.4.1. Sjeverno hrvatsko primorje	50
7.4.2. Južno hrvatsko primorje	54
8. Zaključak.....	62
9. Literatura	64
10. Internetski izvori	67
11. Prilozi	68
Sažetak	79
Summary	80

1. Uvod

Pitanje identiteta pojedinca ili zajednice je izrazito složeno budući da proizlazi iz procesa identifikacije odnosno određivanja istosti i različitosti. To je skup društvenih (socijalnih) značajki koje određuju posebnost pojedinca ili skupine u smislu različitosti ili pripadnosti u odnosu na druge pojedince ili skupine (URL12). Za nastajanje društvenih identiteta najvažnije odrednice su zajednički teritorij (prostor), kultura i prošlost. Na taj način prostor sudjeluje u kreiranju društvenih identiteta (prostorna identifikacija), ali je ujedno i podloga za *iščitavanje* identifikacije zajednice u prostoru (arhitektura, naselja i dr.). Zapravo, prostornost je neizbježna kategorija u identifikaciji – sve se događa “negdje” (Vukosav, Fuerst-Bjeliš, 2015.), sve ima svoju prostornu dimenziju. Ipak u tom kontekstu najznačajnije su tri kategorije: nacionalna, regionalna i lokalna prostorna identifikacija. Svakako bitna odrednica su i *nositelji* procesa identifikacije tj. pojedinac ili skupina odnosno njihova organizacija i djelovanje u prostoru. Takva ukupnost djelovanja ili načina života definira se kao kultura sa svim svojim odrednicama. Unutar određene kulture oblikuju se ponašanja i mišljenja, stvaraju se navike i običaji.

Kako je već navedeno, prostor, osim kao skup njegovih fizičkih i društvenih karakteristika, jedan je od glavnih elemenata u konstrukciji identiteta. U njemu se identifikacija očituje kroz materijalne (crkve, spomenici i dr.) i nematerijalne (glazba, mitovi i dr.) sadržaje kulture koji ujedno i obogaćuju značenje prostor. Na taj način prostor postaje *medij* u kojem se zrcale materijalne i duhovno-kulturne aktivnosti zajednica u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti. Povezanost ljudi i prostora definira se kao topofilija (Šakaja, 2015.). To je emotivna veza s materijalnim okolišem koju je moguće *isčitati* iz književnosti, filma, glazbe i dr.

Kroz glazbu, odnosno popularnu glazbu moguće je jasnije razumijeti ulogu prostora u stvaranju identiteta države i regija. Popularna glazba je termin koji označava vrste glazbe namijenjene širokim slojevima glazbeno slabije obrazovanih slušatelja. Lakše je shvatljiva i nije suviše zahtjevna za izvođenje te je time i pristupačnija široj publici. Obilježava je i niža estetička vrijednost, manja strukturna složenost i velika fluktuacija. Ona je namijenjena pripadnicima svih skupina ljudi, ali prije svega urbanom stanovništvu i pripadnicima mlađih dobnih skupina. Pojam popularne glazbe mijenja se ovisno o društvenim odnosima i glazbenim potrebama (URL1). Upravo zbog svoje značajne prisutnosti popularna glazba može biti podlogom za *iščitavanje* društveno političkog ozračja nekog prostora. Hogan (2007.) smatra da su upravo tekstovi pjesama ti koji ponajbolje označavaju relaciju između glazbe, mjesta i identiteta. Popularna glazba kao dio popularne kulture može biti predmet istraživanja preko

značenja koje su joj dali oni koji je stvaraju, a na njenim konzumentima je da protumače njeno značenje, u kontekstu političkih, društvenih i ekonomskih prilika (Chye, 1996.).

2. Objekt i cilj istraživanja

Objekt istraživanja je hrvatska popularna glazba odnosno tekstovi pjesama najznačajnijih hrvatskih izvođača tijekom tranzicijskog razdoblja odnosno razdoblja društveno-političkih promjena koje su zahvatile Hrvatsku na kraju 20. i početkom 21. stoljeća. U tom pogledu značajne su dvije etape, razdoblje Domovinskog rata (1991.-1995.) te poslijeratno razdoblje.

Ciljevi rada su reprezentacija društveno-političkih promjena navedenog razdoblja u popularnoj glazbi, odnosno *iščitavanje* tj. analiza simbolike utisnute u tekstove pjesama tog razdoblja. Svrha istraživanja je proširenje spoznaja i uloga popularne glazbe o tvorbenim elementima prostorne identifikacije, ponajprije nacionalne za prostor Hrvatske.

Postavljene su sljedeće hipoteze:

1. Popularna glazba zbog svoje raširenosti i prisutnosti imala je značajan utjecaj u kreiranju nacionalne identifikacije
2. U analizi tj. *iščitavanju* prostorno-društvenih konteksta dominiraju tri kategorije simbolike prisutne u tekstovima pjesama: teritorij (prostor), kultura i prošlost
3. Simbolika regionalne identifikacije u popularnim pjesmama je teritorij (prostor) i običaji iz svakodnevnog života

3. Metodologija istraživanja

Metodologija istraživanja je analiza postojeće domaće i inozemne znanstvene literature o interpretaciji glazbe tj. popularne glazbe. Popularna glazba se na prostoru Hrvatske pojavila šezdesetih godina 20. stoljeća, a vremenski obuhvat *iščitavanja* glazbenih tekstova u ovom istraživanju bio je od 1980. do 2018. godine.

Za odabir glazbenika i pjesama i određivanje da li se oni mogu uvrstiti među popularnu glazbu korišteno je više metoda, odnosno pokazatelja. Kao najbolji način za određivanje popularnosti nekog glazbenika je količina emitiranja njegovih pjesama na televizijskim i radio postajama. Za razdoblje početka devedesetih godina 20. stoljeća odabrane su tada najslušanije i najpoznatije pjesme koje su i danas prisutne. Za suvremeno razdoblje u odabiru pjesama

poslužio je FokusKontrol, servis koji je prvenstveno namijenjen autorima i izvođačima, a omogućuje uvid u emitiranje pjesama na TV i radio postajama šest država: Hrvatske, Srbije, Slovenije, Bosne i Hercegovine, Crne Gore i Makedonije. Servis PlayKontrol pokrenut je 2012. godine, a ugašen je 31.10.2017., te ponovno pokrenut mjesec dana kasnije pod imenom FokusKontrol. Za područje Republike Hrvatske obuhvaća više od 100 televizijskih i radio postaja. Za svaku radio i TV postaju moguće je vidjeti 40 najemitiranijih izvođača i pjesama u posljednjih mjesec dana te za svakog izvođača 40 najemitiranijih pjesama na svim postajama za isto razdoblje.

Također, za oba razdoblja u odabiru pjesama uključen je i pokazatelj popularnosti tj. broj pogleda videa na video servisu YouTube. Za noviju glazbu, odnosno onu iz posljednjih nekoliko godina, korištene su TOP liste slušanosti pjesama dostupne na web stranicama Instituta hrvatske glazbe (ihg.hr) i TOP liste HR40 (top-lista.hr). U obzir su uzete i informacije o slušanosti na streaming servisima Deezer i Spotify. Također, u istraživanju su korištene pjesme koje su izvođene na hrvatskim festivalima zabavne i popularne glazbe, koje samim time možemo uvrstiti u popularnu glazbu, bez obzira na ranije navedene pokazatelje.

4. Prethodna istraživanja

Prošlo je gotovo pola stoljeća otkako je Peter Hugh Nash napisao rad „*Glazbene regije i regionalna glazba*“, koji se smatra prvim radom nekog geografa o glazbi (Cvitanović, 2009.). Time je započeo razvoj glazbene geografije, grane urbane i kulturalne geografije, koja je zasad još uvijek malo istražena. U posljednjih dvadesetak godina geografi koji su se bavili temom društvenih identiteta u glazbi su G.Carney (1998.), B. Gumprecht (1998.), R. Hudson (2006.), L. Kong (2005.) i S. Frith (1996.). Značajna knjiga o geografiji popularne glazbe je autora O. Johansson i T. L. Bell „*Sound, Society and the Geography of Popular Music*“ iz 2009. godine. U toj knjizi pročiava se međuovisnost popularne glazbe i prostora na primjerima SAD-a, Velike Britanije, Kanade, Australije i Kariba. Također, u radu su korišteni radovi različitih znanstvenih disciplina koji se bave proučavanjem društvene identifikacije. U tom pogledu ističu se radovi: B. Banovac (2000.) koji piše o prostoru i konstrukciji identiteta te J. Such (2001.) koji je proučavao nacionalni identitet naspram europskog identiteta. O povezanosti prostora i identiteta pisao je Stjepan Šterc (2014.) u radu „*Prostor kao temelj identiteta u nadgradnji*“.

Najznačajna istraživanja koja su proveli hrvatski autori objavljena su u knjizi „*Music, politics, and war: Views from Croatia*“ iz 1998. godine. U tim radovima naglasak je stavljen na utjecaj politike i rata na glazbu, a popularnom glazbom bavili su se S. Pettan koji je istraživao

povezanost glazbe, politike i Domovinskog rata u Hrvatskoj, R. Bonifačić tamburašku glazbu na primjeru Zlatnih dukata, a M. Hadžihusejnović-Valašek osječku ratnu glazbenu scenu. Takva tematika zastupljena je i kod Catherine Baker koja je između 2007. i 2010. godine objavila nekoliko radova u kojima se bavi temom popularne glazbe u izražavanju identiteta hrvatskog prostora. U konačnici je 2010. objavila knjigu „*Sounds of the Borderland: Popular music, war and nationalism in Croatia since 1991*“.

Iščitavanjem simbolike u tekstovima popularne glazbe bavili su se M. Cvitanović (2009.) s Geografskog odsjeka Prirodoslovno-matematičkog fakulteta u Zagrebu koji je istražio temu balkanskih identiteta u popularnoj glazbi prostora bivše Jugoslavije. Takvom tematikom bavio se i muzikolog Jim Samson koji je istraživao hrvatsku popularnu glazbu u okvirima glazbe Balkana. Godine 2013. objavio je knjigu pod nazivom „*Music in the Balkans*“.

5. Hrvatska nacionalna identifikacija

Tek je u 19. stoljeću i početkom Ilirskog pokreta na hrvatskom prostoru započelo stvaranje jedinstvenog (nacionalnog) hrvatskog identiteta. Do tada je identitet bio vezan uz uže pripadnosti nekom prostoru, društvenom sloju ili vjeri, a neki od identiteta koji su postojali bili su uglavnom regionalnog značaja, primjerice slavonsko, dalmatinsko autonomaštvo, mađaronstvo i slovinstvo (Budak, 2010.). Svijest o hrvatskoj državi kod Hrvata je postojala u 10. i 11. stoljeću, a o određenoj hrvatskoj autonomiji u personalnoj uniji s Ugarskom, i u Habsburškoj Monarhiji. Hrvatski narodni preporod bio je prvi korak u stvaranju moderne hrvatske nacije. Pod Ilirskim pokretom smatra se organizirano djelovanje pojedinaca ili skupina s ciljem promicanja tog procesa. Preporoditelji su pod vanjskim utjecajima i prihvaćanjem ideja drugih slavenskih naroda došli do ideje o hrvatskom nacionalnom identitetu (Grbešić, 2013.). Glavni cilj narodnog preporoda bilo je političko ujedinjenje Dalmacije s Hrvatskom i Slavonijom. Postupno je došlo do formiranja moderne hrvatske nacije. Narodni preporod značio je političku osviještenost koja se gradila kroz zajedničke kulturne, gospodarske i političke ciljeve i u konačnici utjecala na stvaranje hrvatske nacije oblikovane na temelju kulturnih čimbenika, ponajprije jezika, književnosti i katoličke vjeroispovjesti. S obzirom da se nacija oblikuje iz narodnih grupa (etniija) koje su ispunile neki gospodarski i kulturni uvjet, nacija tj. vodeća etniija svoj kolektivni identitet izgrađuje na temelju etničkih tvorbenih elemenata. To su kolektivno ime, zajednički mit o podrijetlu, zajednička prošlost, zajednička kultura, zajednički teritorij i osjećaj solidarnosti. Najvažnija odrednica za nacionalnu identifikaciju je ispunjenje političko-pravnih elemenata važećih za sve građane (Banovac, 1998.).

Prosvijećeni apsolutizam Josipa II. (1780.-1790.) i apsolutizam Franje Josipa I. (1851.-1860.) nametali su germanizaciju, a ugarski unitarizam između dva apsolutizma (1790.-1848.) bio je razdoblje mađarizacije (Grbešić, 2013.). Hrvatski narodni preporod i Ilirski pokret nastali su kao reakcija na germanizaciju i mađarizaciju koja je bila prisutna među slavenskim narodima, a radeći odmak od njih, prihvatilo se slavenstvo kao jedno od obilježja vlastitog identiteta u okvirima južnoslavenske ideje. Ljudevit Gaj, jedna od središnjih osoba preporoda, bio je zastupnik hrvatske nacionalne ideje, sa zasebnim književnim jezikom i pismom za cijeli hrvatski prostor. Početak izlaženja *Danice* i *Novina* 1835. godine smatra se početkom preporodnog pokreta i stvaranja jedinstvenog hrvatskog standardnog jezika na štokavskoj osnovi. Godine 1847. hrvatski jezik u Saboru postao službeni jezik umjesto latinskog. To razdoblje obilježava intenzivan književni i kulturni rad (Stančić, 2008.). Preporodna književnost bila je bogata budnicama i davorijama. Budnica je vrsta domoljubne pjesme koja svojim sadržajem budi i potiče domoljubne osjećaje i stvara nacionalnu svijest. Naročitu su popularnost imale tijekom ilirskog pokreta. Glavni motivi budnica su hrvatska prošlost, slavne povijesne ličnosti poput Petra Zrinskog i Fran Krste Frankopana te bana Josipa Jelačića, ljepote domovine i hrvatskog jezika. Najpoznatija budnica bila je pjesma Ljudevita Gaja *Horvatov sloga i zjedinjenje*, poznata kao *Još Hrvatska ni propala* (Grbešić, 2013.). Druga karakteristična pjesma hrvatskog narodnog preporoda, srodna i slična budnici, bila je davorija, pjesma s obilježjima borbene, ratne pjesme, koja je imala ritam koračnice, a samo ime dolazi od imena slavenskog boga rata Davora. Kao i budnici, svrha joj je bila buđenje nacionalne svijesti, no borbenijeg karaktera. Najpoznatije su hrvatske davorije: *Pjesma Hrvata*, danas poznatija kao *Prosto zrakom ptica leti* Dimitrije Demetera, i pjesma *Horvatov vu Glogovi leto 1813*, poznatija po stihu *Nek se hrusti šaka mala* Ljudevita Vukotinovića (URL16). Obje vrste pjesama često su bile uglazbljene, a neke od pjesama se i danas pjevaju. Češće su ponovno bile izvođene tijekom Domovinskog rata. Tu se svakako ističe i pjesma *Horvatzka domovina* od Antuna Mihanovića koja je temelj današnje himne *Lijepa naša domovino* tj. *Lijepa naša*.

„Još Hrvatska ni propala dok mi živimo, visoko se bude stala kad ju zbudimo. Ak je dugo tvrdo spala, jača hoće bit, ak je sada u snu mala, će se prostranit. Hura! Nek se ori i hrvatski govori! Ni li skoro skrajnje vrijeme da nju zvisimo, ter da stransko teško breme iz nas bacimo? Stari smo i mi Hrvati, nismo zabili da smo vaši pravi brati, zlo prebavili. Hura! Nek se ori i hrvatski

govori! Oj, Hrvati braćo mila, čujte našu riječ, razdružiti nas neće sila baš nikakva već! Nas je nekad jedna majka draga rodila, hrvatskim nas, Bog joj plati, mlijekom dojila.“¹

„Glasna jasna, od pameti, preko dola, preko gora, hrvatska nam pjesma leti, sve do našeg sinjeg mora. Čas je meka, čas k'o grom, vječna jeka za naš dom, hajde poj, brate moj. Nek se slože grla bratska, živila Hrvatska, nek se slože grla bratska, živila, živila, živila Hrvatska. Hrvatskom se opet ori, pjesma naših velikana, u njoj vječnom vatrom gori, slava Zrinskih, Frankopana.“²

„Vezak vezla Hrvatica mlada, vezak vezla u četiri grane. Prva grana kralja Tomislava, druga grana Zrinskih-Frankopana, treća grana Jelačića bana, a četvrta Radića Stjepana.“³

„Gori nebo visoko, dolje more duboko, a ja u sredini noćnoj u tišini. Mislim na te ma jedina premilena domovina! Slabe barke smjeli let u daleki strani svijet. U njem strani ljudi, jezik stran i čudi, a u tebi sve poznano, došlo kasno ili rano. Tko te ne bi ljubio, u te doći žudio, bio bi s kamena srca nesmiljena! Zalud sunce drugdje sija, moje srce ne razgrija! Nemoj, buro, bjesniti, smjeli brod mi slomiti. Nu, ako se skrši i moj život svrši, tad dones'te, vi valovi, miloj zemlji cjelov ovi!“⁴

„Bilo je to godine, devetsto i treće, kad su našu Hrvatsku stigle nesreće. Mađarske zastave digo Hedervary, silom hoće Hrvatsku da nam pomađari. Ustani bane, Hrvatska te zove, zove, ustani bane Jelačiću! Nema junaka, nema Hrvata, kao što je bio Jelačić ban. A sada njega crna zemlja krije, i zelena trava prekrila mu grob.“⁵

„Lijepa naša domovino, oj junačka zemljo mila, stari slave djedovino, da bi vazda sretna bila! Mila, kano si nam slavna, mila si nam ti jedina. Mila, kuda si nam ravna, mila, kuda si planina! Teci Dravo, Savo teci, nit' ti Dunav silu gubi, sinje more svijetu reci, da svoj narod Hrvat ljubi. Dok mu njive sunce grije, dok mu hrašće bura vije, dok mu mrtve grobak krije, dok mu živo srce bije!“⁶

Ilirsko ime postupno je zamijenjeno jugoslavenskim i hrvatskim imenom. Hrvatska je nakon 1848. godine teritorijalno bila podijeljena na dva dijela, sjeverna Hrvatska u Ugarskoj, a Dalmacija i Istra u austrijskom dijelu Monarhije. Hrvatsko-ugarska nagodba sklopljena je 1868.

¹ Ljudevit Gaj – Još Hrvatska ni propala

² August Šenoa – Živila Hrvatska

³ Narodna pjesma – Vezak vezla Hrvatica mlada

⁴ Antun Nemčić Gostovinski - Domovini

⁵ Ognjeslav Utješinović Ostrožinski – Ustani bane

⁶ Antun Mihanović - Horvatzka domovina

godine, no zbog podređenog statusa Hrvatske, u dijelu hrvatske inteligencije i političke elite sve više je jačala jugoslavenska ideja o povezivanju južnoslavenskih naroda, čiji je predvodnik u Hrvatskoj bio biskup Josip Juraj Strossmayer (Grbešić, 2013.). U teoriji, jugoslavenstvo se temeljilo na ideji stvaranja jugoslavenske nacije na temelju sličnosti između naroda, bez hegemonije ijednog njezinog dijela. Međutim, politička je realnost bila drugačija i prva je jugoslavenska država bila država sa srpskom dominacijom u svim domenama života, što je pridonijelo jačanju identiteta nesrpskih naroda, a slaba vezanost uz zajedničku državu naposljetku dovela i do njezinog raspada (Sekulić, 2003.). Do Drugog svjetskog rata glavni općeprihvaćeni elementi hrvatskog identiteta koji su ostali i do danas bili su: hrvatski jezik, latinično pismo, rimokatoličko kršćanstvo, pripadnost zapadnome civilizacijskom krugu, tisućljetna kultura i tada još nepostojeća željena država.

Nakon obnove Jugoslavije, Ustavom iz 1974. godine, ona je postala federacija ravnopravnih federalnih jedinica. Kao rezultat federalističke komunističke politike došlo je do jačanja nacionalnih identiteta: hrvatskog, srpskog, slovenskog, crnogorskog, makedonskog i muslimanskog. Kako bi se očuvao integritet države, Josip Broz Tito se vodio politikom „bratstva i jedinstva“ i neprisilnog jugoslavenstva kako bi nacionalne težnje bile zadovoljene unutar federalnog sustava. Prema službenim statističkim popisima stanovništva iz razdoblja socijalističke Jugoslavije na prostoru Hrvatske s dominantnim nacionalnim identitetom usporedno se javlja i *jugoslavenski* identitet. Takvo izjašnjavanje odnosilo na djecu iz mješovitih brakova, nacionalne manjine, mlado i urbanizirano stanovništvo, članove partije i aktivne u organizacijama. Međutim, izjašnjavanje za *jugoslavenstvo* smanjilo se popisne 1991. godine kada je u Hrvatskoj udio izjašnjenih kao Jugoslaveni s 8,2% (1981.) pao na 2,2% (1991.) u ukupnom broju stanovnika (Sekulić, 2003.), a potom i potpuno iščezlo 2001. godine. Bez obzira na tadašnju državnu politiku koja je nastojala razviti *novu jugoslavensku identifikaciju* kod naroda Jugoslavije razvijao se nacionalizam i to u dva oblika kao nacionalni identitet tvoren od pozitivnih ideja i osjećaja o narodnom suverenitetu i suprotan, ekstremni oblik koji je proizlazio iz potrebe za dokazivanjem svoje nacije poradi osjećaja poraženosti (Mimica, 2004.).

Od pedesetih godina 20. stoljeća obrazovaniji dio hrvatskog društva u većoj mjeri prihvaća internacionalizam i modernizam, a u glazbi se to odražava kroz prihvaćanje popularne (rock) glazbe (Budak, 2010.). Tadašnja je Jugoslavija bila liberalnija i otvorenija utjecajima sa Zapada od ostalih socijalističkih država toga vremena. Pojavom zapadnjačke glazbe kao posljedice liberalizacije kulturne politike Jugoslavije, nastala je i jugoslavenska verzija popularne glazbe. Pokretanjem glazbenih festivala, koji su na vrhuncu bili tijekom pedesetih i šezdesetih godina, popularna glazba postala je u potpunosti prihvaćena u društvu (Buhin,

2016.). Popularnom glazbom također se i podupiralo zajedništvo i jedinstvo države. Najpoznatija takva pjesme je *Jugoslavijo*, poznata i kao *Od Vardara pa do Triglava*, koja ističe povijest Jugoslavije i prirodno-geografske sastavnice prostora: more, rijeke, gore, šume i polja. I druge najpoznatije *domoljubne* pjesme tog razdoblja slične su tematike. Predsjednik Josip Broz Tito također je bio čest motiv pjesama u kojima se iskazivala lojalnost prema njemu. Pjesma grupe *More* i Doris Dragović *Hej, Jugoslaveni*, koja ističe bratstvo unutar države, bila je službena himna jugoslavenske reprezentacije na Olimpijskim igrama 1988. godine.

„Od Vardara pa do Triglava, od Đerdapa pa do Jadrana, kao niska sjajnog đerdana, svetlim suncem obasjana, ponosito sred Balkana, Jugoslavijo, Jugoslavijo! Širom sveta put me vodio, sa sudbom sam svojom hodio, u srcu sam tebe nosio, uvek si mi draga bila, domovino moja mila, Jugoslavijo, Jugoslavijo! Volim tvoje reke, i gore, tvoje šume, polja i more, volim tvoje ljude ponosne, i ratara i pastira, u frulicu kad zasniva, Jugoslavijo, Jugoslavijo! Krv se mnoga za te prolila, borba te je naša rodila, radnička te ruka stvorila, živi srećna u slobodi, ljubav naša nek te vodi, Jugoslavijo, Jugoslavijo!“⁷

„Niko ne smije u tebe da dirne, zemljo moja najdraža na svijetu, međe tvoje da ostanu mirne, k'o sokoli bićemo u letu. Hej, Jugosloveni, nek' se čuje glas, mi smo slični stijeni jer bratstvo spaja nas. Niko ne smije tebe da razdvaja, plavo more mačem se ne sijeće. Krv junaka odavno nas spaja i niko nas pokoriti neće. Dočekati navikli smo davno prijatelja, a i morskog vruga. Mi živimo i ginemo slavno, sve za tebe zemljo moja draga.“⁸

„Kad pogledam naše more, naše reke, naše gore, svu lepotu gde sam rođena, i sve što bi reči znala, u srcu sam zapisala, živela Jugoslavija. Zemljo mira, zemljo Tita, zemljo hrabra, ponosita, širom sveta o tebi se zna, volimo te naša mati, nećemo te nikom dati, živela Jugoslavija. Tu je rođen maršal Tito, naše ime ponosito, k'o heroja ceo svet ga zna, blago zemlji što ga ima, pamtiće se vekovima, živela Jugoslavija.“⁹

„Vidim polja što se žitom zlate i na brijegu vidim rodni dom, svakog trenu mislim na te zemljo moja, zemljo moja. A u polju moja duša spava, u sred žita kao zlatna klas, postelja joj meka trava, zemljo moja, zemljo moja. I dok ja nisam tu pokraj nje, da skupa predamo se snu, svaku noć čujem glas koji zove, dođi, sreća čeka nas. Ovdje noći nisu tako plave, nigdje sunce nema

⁷ Razni autori – Jugoslavijo (Od Vardara pa do Triglava)

⁸ Doris Dragović i More – Hej, Jugosloveni

⁹ Miroslav Ilić i Lepa Brena – Živela Jugoslavija

takav sjaj, ovdje nisu takve trave, zemljo moja, zemljo moja. U tvom klasju nek mi ljubav spava, nek me čeka, ja ću brzo doć', nek je ljubi tvoja trava, zemljo moja, zemljo moja. ¹⁰

„Oči su mi more jadransko, kose su mi klasje panonsko. Sestra mi je duša slovenska. Ja sam Jugoslovenka. ¹¹

„U ime svih nas iz pedeset i neke, za zakletvu Titu ja spev'o sam stih. Ne spominjem prošlost ni bitke daleke, jer rođen sam tek posle njih. Al' život pred nama još bitaka skriva i preti nam, preti, k'o duboki vir. Ja znam da nas čeka još sto ofanziva, jer moramo čuvati mir. Računajte na nas. Sumnjaju neki da nosi nas pogrešan tok, jer slušamo ploče i sviramo rok. Al' negde u nama je bitaka plam, i kažem vam, šta dobro znam, računajte na nas... U nama je sudbina budućih dana i neki se možda i plaše za nju. Kroz vene nam protiče krv partizana, i mi znamo zašto smo tu. Računajte na nas. ¹²

Kako je već navedeno, u međupopisnom razdoblju 1981. - 1991. izjašnjavanje za jugoslavenstvo značajno je opalo, pogotovo u Hrvatskoj. Raspad Jugoslavije i političke promjene početkom devedesetih godina 20. stoljeća potakle su izražavanje nacionalnog identiteta. Kulturni elementi koju su do tada u javnosti bili zabranjivani, dijalekti, običaji i pjesme, ponovno su oživjeli. Stvaranje države u uvjetima rata rezultiralo je jakim nacionalizmom, snažnom nacionalnom identifikacijom i poticanjem na osnaživanje jednog nacionalnog identiteta. Jačanje regionalnih identiteta i regionalizam, osobito u Istri, viđeni su kao negativan utjecaj na jedinstvo države (Sekulić, 2003.). Međutim, nacionalni i regionalni identiteti danas mogu koegzistirati i nisu međusobno isključivi.

U današnjem globaliziranom svijetu, a pogotovo nakon ulaska Republike Hrvatske u Europsku Uniju 1. srpnja 2013. godine, kao odgovor na ekonomske i socijalne silnice koje mu nastoje umanjiti važnost, nacionalni identitet još je više dobio na važnosti. Paralelno s postojećim nacionalnim, regionalnim i lokalnim identitetima, dolazi do pokušaja stvaranja zajedničkog *nadnacionalnog* identiteta Europe i Europske Unije. Od prvotne ideje ekonomske integracije europskih zemalja, određenim mjerama poput koncepta europskog državljanstva i programa razmjene na obrazovnom i znanstvenom polju, kao što je program studentske mobilnosti Erasmus+, potiče se stvaranje jedinstvenog europskog identiteta i osjećaja pripadnosti zajedničkom političkom i društvenom sustavu. Međutim, imajući u vidu snažne različitosti između država članica, takvu integraciju identiteta teško je postići. Formiranje

¹⁰ Ambasadori – Zemljo moja

¹¹ Lepa Brena, Danijel Popović, Vlado Kalember i Alen Islamović - Jugoslovenka

¹² Rani Mraz – Računajte na nas

modernih nacija tijekom 19. stoljeća te izgradnja kolektivnih identiteta bili su temeljeni na kulturi - jezik, književnost, umjetnost, obrazovanje. U tom svjetlu, Komisija i Parlament Europske Unije isticali su kulturno pripadanje kao glavni element izgradnje europskog identiteta, jer je pripadnost zajedničkom kulturnom krugu koji je stariji od granica između država ono što građane Europske Unije čini Europljanima (Čepo, 2010.).

U popularnoj glazbi najpoznatiji primjer poziva na ujedinjenu Europu je pjesma *Insieme: 1992 (Zajedno: 1992.)* s kojom je na Euroviziji 1990. godine pobijedio predstavnik Italije, Toto Cutugno. I sam naslov pjesme je simboličan tj. *godina 1992.* kada je potpisan Ugovor o Europskoj uniji tj. Ugovor iz Maastrichta kojim je započela nova etapa u integriranju naroda Europe. S druge strane, izgradnjom zajedničkog identiteta Europske Unije i smanjenjem političke važnosti države, zemlje članice nastoje očuvati svoj identitet upotrebom vlastitih kulturnih elemenata (Delanty, 1997.). Iz nacionalnih i regionalnih razlika u prihvaćanju globalnih kulturnih elemenata mogu se uvidjeti razlike između prostora i zajednica (Kalapoš, 2002.). Zbog političkih promjena i uspostave novih država tijekom devedesetih godina 20. stoljeća, koje su morale redefinirati svoj nacionalni identitet, identitet je postao jednim od glavnih tema istraživanja društvenih znanosti (Pettan, 1997.). Geografski položaj Republike Hrvatske utječe na isprepletanje triju europskih kulturnih područja: 1. zapadnoeuropsko-sredozemnog (mediteranskog), 2. srednjoeuropskog i 3. jugoistočnoeuropskoga (balkanskog) (Magaš, 2013.). Povijesno gledano sredozemni katolički kulturni krug na Hrvatsku je djelovao sa zapada i juga, preko Mlečana, kasnije Talijana. Na sjeveru je doticajem s germanskim narodima (Nijemcima i Austrijancima) i Mađarima Hrvatska bila izložena srednjoeuropskom katoličkom kulturnom krugu, s primjesama židovstva i protestantizma. Na istoku preko Osmanlija utjecao je balkanski krug koji je donio islam i pravoslavlje (Klemenčić, 2011.). U konačnici u interakciji s romanskom, slavenskom, germanskom i levantskom tradicijom tijekom povijesnih razoblja došlo je do kreiranja zajedničkih kulturnih elemenata na hrvatskom prostoru koji su postali značajniji elementi hrvatske nacionalne identifikacije.

Najizraženiji aspekti nacionalnog identiteta su domoljublje i nacionalizam. Dok se kod domoljublja javlja pozitivan odnos i privrženost prema vlastitoj naciji, kod nacionalizma je značajan negativni odnos prema drugim nacijama, uz osjećaje nadmoći i superiornosti one vlastite (Franc, 2009.). S nacionalizmom se veže ideologija jedinstva pripadnika nacije s naglaskom na njezinu prošlost, teritorijalnu opstojnost i kulturnu jedinstvenost. Međutim, nacionalizam može prijeći granicu prihvatljivosti i razviti diskriminaciju prema drugim nacijama i manjinama vlastite države. Prema Ferić, ljudi koji su bili izloženi ratnim stradanjima više će cijeniti slobodnu i neovisnu državu. Oni će više izražavati nacionalni ponos

pa će i nacionalni identitet biti izraženiji (Ferić, 1999.). Hrvatska je Domovinskim ratom izborila vlastitu neovisnost i stvaranje države, što se odrazilo na veći osjećaj pripadnosti i zajedništva te iskazivanje nacionalnog identiteta koji se ogleda kroz stvaranje domoljubne glazbe.

6. Reprezentacija nacionalnog prostora, kulture i povijesti u hrvatskoj popularnoj glazbi

Glazbeni tekstovi nastaju u određenim povijesno-društvenim okolnostima te na taj način otvaraju mogućnost razumijevanja prostorno-društvenih konteksta promatranog razdoblja. Autori pjesama spontano ili namjerno kroz tekstove izražavaju *svoje* poruke o ljudima, događajima i okolnostima. Zbog kraćeg procesa nastanka pjesama od filmova ili romana znatno brže bilježe društvene promjene, a time i lakše dopiru do slušatelja (Cvitanović, 2009.).

Za povezanost i kombinaciju globalnog i lokalnog koristi se termin glocalizacija. Ona nastaje iz želje da se iz lokalnih elemenata kulture koji čine identitet odaberu oni koji najbolje ocrtavaju određeni prostor ili zajednicu te se spajaju s globalnim. Unutar šireg pojma popularne kulture koja djeluje globalno, primjer glocalizacije je popularna glazba izvođena na nacionalnom jeziku. Time se za globalni oblik kulture postiže veća razina identifikacije za njezine konzumente, koja se može postići na regionalnoj i lokalnoj razini upotrebom dijalekta u tekstovima pjesama u zamjenu za standardni književni. Konzumacija kulture, u velikoj mjeri glazbe, jedan je od glavnih načina na koji se stvara identitet pojedinca ili zajednice (Kalapoš, 2002.). Prema austrijskom muzikologu Helmutu Brenneru, povezanost glazbe i politike može se promatrati na tri razine: tekst, s izravnim ili neizravnim političkim porukama; glazbeni elementi kao što su korištena glazbala i simbolika, odnosno kontekst unutar kojeg je glazba izvođena (Brenner, 1992.).

Hrvatska popularna glazba najviše se eksponira nastupom na Pjesmi Eurovizije, glazbenom natjecanju na kojem sudjeluje od 1993. godine. To je i prilika da se široj publici prezentira nacionalni identitet i hrvatska tradicionalna glazba. Najogledniji primjeri su nastup klape 2013. i gänge 2006. godine, kao pratnja Severininoj pjesmi *Moja Štikla*, koja je kritizirana da je zvukom bliža turbo-folku, nego li tradicionalnoj hrvatskoj glazbi. Boris Novković, koji je napisao pjesmu, u intervjuiima je navodio kako pjesma ne pripada srpskoj kulturi i turbo-floku jer sadrži gangu i reru, dubrovački ples linđo, igru šijavicu i instrument lijericu. Osim same glazbe, koriste se vizualni simboli koji označavaju ključne elemente hrvatskog identiteta. Godine 2003. na sceni je svjetlosnim efektima bila prikazana šahovnica (Baker, 2010.).

Domoljubna glazba najvažniju ulogu imala je tijekom Domovinskog rata, ali i nakon rata upotrebljavana je u svrhu promicanja određenih ideoloških ciljeva. Zbog ideje kako

neovisna Hrvatska zaslužuje popularnu glazbu koja bi predstavljala hrvatski kulturni identitet, došlo je do nekoliko prijedloga oko toga koja bi glazba trebala predstavljati državu. Predlagalo se kako bi tamburašku glazbu, s razine simbola jedne hrvatske regije, trebalo uzdignuti do simbola cijele države. *Leina*, tamburaška pjesma Rajka Dujmića, bila je u izboru za prvu pjesmu koja će Hrvatsku predstavljati na Euroviziji, no bila je odbijena. Jedan od glavnih imperativa u izražavanju nacionalnog identiteta bio je naglasiti različitost hrvatske države od susjednih. Sukladno tome, tijekom devedesetih godina došlo je smanjenja popularnosti i isključenja srpske narodne glazbe iz medija i javnog života, jer je ona bila viđena kao simbol srpske hegemonije i jugoslavenskog potiskivanja hrvatskog identiteta (Baker, 2010.).

Dijalekt je jedan od osnovnih tradicionalnih elemenata regionalnog identiteta. U Hrvatskoj se 1994. godine pojavila popularna glazba na dijalektima. Glazbenici koji su pjevali na čakavskom dijalektu su: *Gustafi* iz Vodnjana, Alen Vitasović iz Orbanica, *Kuzma & Skaka Zulu* iz Splita, *Gego i Picigin band* iz Hvara, *Šajeta & Capra d'Oro* iz Opatije, a na kajkavskom dijalektu: *Dreletronic* iz Krapine, *Vještice* iz Zagreba, *Zadruga* iz Zaboka (Kalapoš, 2002.).

6.1. Reprezentacija nacionalnog prostora, kulture i povijesti u hrvatskoj popularnoj glazbi tijekom Domovinskog rata

Razdoblje početkom devedesetih godina 20. stoljeća za vrijeme trajanja Domovinskog rata obilježavaju glazbene forme koje izražavaju hrvatski nacionalni identitet. Stvara se nova domoljubna glazba, ali se i oživljavaju stare domoljubne pjesme te raste popularnost tamburaške i klapske glazbe, gdje se hrvatska tradicija suprotstavlja nametnutoj zajedničkoj baštini Jugoslavije. Tekstovi pjesama iz ovog razdoblja najjasnije oslikavaju tadašnje društvene i političke prilike u Hrvatskoj (Ceribašić, 2014.). Hrvatska radiotelevizija je od početka rata počela s emitiranjem domoljubnih pjesama te organiziranjem i financiranjem glazbenih projekata (URL17). Dvije najznačajnije pjesme HRT-ove produkcije su *Stop the war in Croatia* i *Moja domovina*.

*„Svakog dana mislim na tebe, slušam vijesti, brojim korake. Nemir je u srcima, a ljubav u nama. Ima samo jedna istina, svaka zvijezda sija za tebe. Kamen puca, pjesma putuje. Tisuću generacija noćas ne spava. Cijeli svijet je sada sa nama... Moja domovina, moja domovina, ima snagu zlatnog žita, ima oči boje mora, moja zemlja Hrvatska. Vratit ću se, moram doći, tu je moj dom, moje sunce, moje nebo. Novi dan se budi kao sreća osvaja. Ti si tu sa nama.“*¹³

¹³ Hrvatski Band Aid – Moja domovina

Glazbeni festivali, koji su ovisili o HRT-ovom sponzorstvu, simbolizirali su integraciju države. Osim već postojećih festivala u Zagrebu i Splitu, za vrijeme trajanja Domovinskog rata pokrenuti su festivali u Zadru, Puli, Slavonskom Brodu, Požegi i još jedan u Splitu. Repertoar pjesama se 1991. i 1992. godine na većini festivala sastojao od domoljubnih pjesama. *Hrvatski Band Aid* je glazbeni projekt nastao u rujnu 1991. pod okriljem HRT-a koji je okupljao velik dio hrvatskih izvođača popularne glazbe, na čelu s dva poznata kompozitora i tekstopisca, Zrinkom Tutićem i Rajkom Dujmićem. U stvaranju pjesme *Moja domovina* sudjelovao je velik broj hrvatskih pjevača različitih žanrova što simbolizira ujedinjenu Hrvatsku. Hrvatska je u pjesmi opisana kao zemlja koja „ima snagu zlatnog žita“ i „oči boje mora“, čime se ujedinjuju različiti hrvatski prostori. Imala je bitnu ulogu u podizanju morala hrvatskim braniteljima i stanovništvu. Pjesma je upotrijebljena kao središnja pjesma na koncertu proslave međunarodnog priznanja Hrvatske, a kasnije je redovito emitirana u televizijskom i radijskom programu na Dan pobjede i domovinske zahvalnosti i Danu hrvatskih branitelja. Sanja Trumbić pjesmom *Danke Deutschland* zahvaljuje se Njemačkoj na priznavanju Hrvatske. Pjesme *Moja domovina* i *Stop the war in Croatia* inspirirale su nastanak mnogih drugih domoljubnih pjesama. Izvođači koji su u vrijeme Domovinskog rata objavljivali albume, dodali bi jednu domoljubnu pjesmu, kako bi bili u skladu s klimom unutar popularne glazbe (Baker, 2010.).

Tijekom rata objavljeni su albumi domoljubnih pjesama *Rock za Hrvatsku*, *Moja domovina* i *101. brigada za Hrvatsku*. Albumi su obuhvaćali pjesme širokog spektra različitih žanrova popularne glazbe, od tamburaške glazbe do rocka (Pettan, 1998.). Razdobljem tijekom Domovinskog rata i ulozi koju je domoljubna glazba imala u njemu bavi se i dokumentarni film *Glasnije od oružja* iz 2017. godine, redatelja Miroslava Sikavice (URL17).

Prema Svaniboru Pettanu, pjesme ratne tematike snimljene tijekom Domovinskog rata mogu se podijeliti na službene i alternativne (Tablica 1.). Alternativne pjesme često su bile proustaške te agresivnih i eksplicitnih tekstova, naslova poput *Sve ćemo vam prste slomit', a ne samo tri* te *Karadžiću, majmune sa grane* (Pettan, 1998.).

Tablica 1. Usporedba karakteristika službenih i alternativnih pjesama

Službene	Alternativne
Poznato podrijetlo	Nepoznato podrijetlo
Dostupnost u službenim trgovinama	Dostupnost kod uličnih prodavača
Visoka kvaliteta glazbe i izvedbe glazbenika	Niža kvaliteta glazbe i izvedbe glazbenika
Visoka tehnička kvaliteta	Niska tehnička kvaliteta
Tekstovi koje podupire Hrvatska vlada	Politički problematični tekstovi
Emitiranje u državnim medijima	Nisu emitirane u državnim medijima

Izvor: Pettan, 1998.

Glazba je u to vrijeme imala tri glavne uloge: ohrabrenje i dizanje morala vojnicima i civilnom stanovništvu, provokacija neprijatelja i poziv za uključenjem stanovništva koje nije direktno pogodio rat, poglavito dijaspore. Glazba je bila sredstvo komunikacije između vojnika na bojištu i njihovih obitelji i prijatelja. Tijekom prikazivanja spotova pjesama na televiziji bili su prikazivani i poruke i pozdravi. To je bio osnovni cilj projekta HRT-a – *Gardijade*, koji je uz to donosio reportaže s prve crte bojišnice (URL2). Koncerti za emigrante u Njemačkoj, Sjedinjenim Američkim Državama, Australiji i drugim državama rezultirali su značajnim donacijama. Hrvatska radiotelevizija glazbu je za vrijeme Domovinskog rata smatrala važnim oblikom političke borbe pa ju je u velikom broju naručivala, financirala, snimala i emitirala (Baker, 2010.). Pjesme su također bile upotrebljavane i kao način komunikacije između neprijatelja. Pjesma Jure Stublića *E moj družo beogradski* nostalgično govori kako je sukob zamijenio prijateljstvo: „*E, moj družo beogradski, srest' ćemo se pokraj Save, ti me nećeš prepoznati, pa ćemo na me zapucati. Pustit' ću ti metak prvi, vi budite uvijek prvi, drugi ću ti oprostiti, treći će me promašiti. A ja neću nišanići i Bogu ću se moliti da te mogu promašiti, ali ću te pogoditi. Ja ću tebe oplakati, oči ću ti zaklopiti, joj, kako sam tužan bio, ja sam druga izgubio.*“¹⁴. Jura Stublić referira se na prijeratno vrijeme kada je sa svojom grupom Film često nastupao u Srbiji i njegovao prijateljstvo s beogradskom grupom Idoli (Baker, 2010.). Od pjevača *Riblje Čorbe* Bore Đorđevića stigao je odgovor u obliku pjesme *E, moj družo zagrebački* (Pettan, 1998.). Sličnu poruku o prekidu hrvatsko-srpskih odnosa ima i Hrvoje

¹⁴ Jura Stublić – E, moj družo beogradski

Hegedušić u pjesmama *Barikade* i *Nigdar više brat*, u kojima dotadašnje odnose naziva bratskim, s nadom u zajedničku budućnost u Europi. Mate Mišo Kovač poručuje kako grobovi nedužnih ljudi nikad neće oprostiti i zaboraviti, prisjećajući se vremena mira u Dalmaciji koje su simbolizirali maslinova grana i galeb.

*„I tako se pilo, i uvijek je bilo, pjesme do u kasni sat. I vina i dima, za onog ko ima. A onda je došao rat. Još nije se čulo, da oružje tutnji, al' netko je pronio glas.“*¹⁵

*„Još do jučer kleli smo se jedno drugom, vječna ljubav uvijek će nas spajati. Vi na jednom kraju ceste, ja na drugom, između nas barikade pameti. Pružam ruku u tom mraku, palim svijeće, put do tebe tražio sam noćima, ali ti u meni vidiš nešto treće. Zašto mržnja sjaji u tim očima?... Riječi nam se mimoilaze, samo jedna istina je, drugi lažu. Barikade, barikade, bre. Sve se barikade mogu srušit lako, osim ovih barikada pameti. Utjerati ljubav puškom može svatko, ali tada sa njom mora spavati... Htio sam da zapjevamo o Europi, o slobodi, i o novom proljeću, ali tvoja mašta tu se naglo topi, k'o da si u nekom davnom stoljeću.“*¹⁶

*„Ja stari Hrvat sam poštenoga roda. Saki je čovek za mene bil brat. Sam suseda imal i jako ga štimal, za falu je hahar me zgrabil za vrat. Hiža do hiže, još do včera zval sem ga bratom, tak se kak torba prek noći obrnul. Denes je hižu mi zrušil z granatom. Dobru, poštenje z raketom mi vrnul. Se hude megle, se črne kmice, zatrlu ne buju hrvatsko seme. Zmišljaj ti buš se stare pravice, rat nigdar više, vrag nek te zeme.“*¹⁷

*„Bilo je i vrijeme, maslinova grana kao simbol mira iz mog rodnog kraja. Sada jauk djece i plač sa svih strana, životna je slika moga zavičaja. Bilo je i vrijeme, kao galeb mira, sad Hrvatska moja trpi, stenje, plače, svaka topla suza srce moje dira. Što je više lome, to je volim jače. Grobovi im nikad oprostiti ne mogu, zbog nedužnih ljudi koji život gube. Grobovi za mladost i molitve Bogu, gdje žalosne majke mrtve usne ljube. Grobovi im nikad oprostiti neće, ako ljudska mržnja ljubav ne prihvati, grobovi u žitu vjekovima klet će. Zaboravit nikad neće ih Hrvati.“*¹⁸

Već spomenuta pjesma *Stop the war in Croatia* Tomislava Ivčića, koju je predstavio 12. kolovoza 1991., bila je napisana na engleskom jeziku kako bi međunarodnoj zajednici ukazao na događaje u Hrvatskoj. U tekstu pjesme navodi kako i *Hrvatska dijeli isti europski san* i želi

¹⁵ Hrvoje Hegedušić – Mala kavana pred rat

¹⁶ Hrvoje Hegedušić - Barikade

¹⁷ Hrvoje Hegedušić – Nigdar više brat

¹⁸ Mate Mišo Kovač – Grobovi im nikad oprostiti neće

mir i demokraciju. Iste godine našla se na Top 10 ljestvici najslušanijih pjesama u Australiji (Baker, 2010.). Pjesma je potakla i mnoge druge glazbenike na polju popularne i narodne glazbe da se uključe u snimanje domoljubnih pjesama, bilo vlastitih ili u okvirima novoosnovanih band aidova. Većina uključenih glazbenika izražavala je ponos jer je na svoj način mogla sudjelovati u ratu i biti dio humanitarnih akcija. Tomislav Ivčić također je autor *Budnice*, kojom se slala poruka ohrabrenja hrvatskim vojnicima u borbi za slobodnu Hrvatsku (Pettan, 1998.).

„Hrabro braćo, došao je pravi čas, za Hrvatsku bit' ćemo svi, da Hrvati uvijek budu slobodni, u svojoj Domovini.“¹⁹

Poput pjesme *Stop the war in Croatia*, snimljeno je još pjesama koje pozivaju na mir u Hrvatskoj. Primjerice, *Molitvom za mir* grupa *ET* također se obraća Europi, sa željom za demokracijom, no ta pjesma je bila napisana na hrvatskom jeziku.

„Dosta je rata, za mir ja dižem svoj glas, svijetu da čuje molitvu svih nas. Ovo je ljudska riječ, za generacije da pate, molitva za mir, dok ratne vatre plamte. Gledam, stvarno, zar je to naša mladost? Mržnja i smrt zamijenjuju ljubav i radost. Suze i strah svuda oko mene, sa ognjišta bježe starci, djeca, žene, tu istinu primam sa bolom u duši, jer tko ima pravo da sije teror i ruši? Mir! Za sve narode i Kroaciju, ja borim se perom za demokraciju. Evropo pomози, ne budite suci, zar je naša budućnost sa puškom u ruci?... Zar golubu mira slomljeno je krilo? Tko je tamo gdje je mira nekada bilo? Žrtve, ruševine, bombe i strah, slike sa kojima živim, od kojih staje dah... jer mnogo žrtava palo je već, dok avioni siju bombe svijetu upućujem riječ: Devedeset prva, što će sutra dati? Pa nek svijecu zapale i mir da se vrati! Zaustavite ovaj krvavi pir, naša poruka je jasna - molitva za mir.“²⁰

Mir također traži i *Magazin* u pjesmi *Mir, mir do neba*. Josipa Lisac i Guido Mineo traže slobodu i mir za Vukovar i ostale hrvatske gradove. Takvu poruku je imala i pjesma *Don't ever cry* grupe *Put*, kojom se Hrvatska predstavila prvi put kao neovisna zemlja na Euroviziji 1993. godine. Ponovno se tekstem na engleskom i hrvatskom jeziku slala poruka međunarodnoj javnosti. U toj pjesmi moli se za osamnaestogodišnjeg Ivana koji zapravo simbolizira mladoga hrvatskog vojnika na ratištu.

¹⁹ Tomislav Ivčić - Budnica

²⁰ Electro Team – Molitva za mir

„Osamnaest godina moga Ivana, moli za njega, pjesmo anđela. Don't ever cry, don't ever cry, never say goodbye, never say goodbye. Mir daj nam ti, daj nam ti, nebo ljubavi, nebo ljubavi.“²¹

Prva pjesma koja je na svojevrsan način najavila nadolazeće promjene devedesetih godina 20. stoljeća bila je pjesma grupe *Prljavo kazalište*. Izvedena je 1989. godine na zagrebačkom glavnom trgu pod nazivom *Mojoj majci*, međutim vrlo brzo je dobila drugačije značenje. Tako je od *posvete majci* postala pjesma koja navještava nadolazeće promjene i osamostaljenje hrvatske države. Prihvaćena je kao budnica te nazvana *Ruža Hrvatska*. Band je 1993. godine objavio *Lupi petama,...*, album koji sadrži pjesme ratne tematike. Pjesma *Parnog Valjka Kekec je slobodan, red je na nas*, odnosi se na promjene koje očekuju Hrvatsku, a već su se dogodile u Sloveniji te iz perspektive vojnika koji je „na putu za front“ govori kako „svoje branim, tuđe ne trebam“²². U pjesmi *Bili cvitak* Jura Stublić iz perspektive vojnika govori kako se ne boji umrijeti za slobodu i dom, a video spot za pjesmu, u kojem su glumili članovi 112. brigade, dobio je nagradu HRT-a za najbolji spot 1992. godine u emisiji Hit depo.

„Ptico moja mladih krila, visoko mi letiš ti, mene zove domovina, slobodna ćeš ostati. Ne bojim se ja umrijeti, za slobodu i za dom, već se bojim kada odem, da ti krila ne slome. Ptico moja, kad rat prođe raspast će se okovi, tad poleti čistim zrakom iznad zemlje slobodne. Spusti jedan bili cvitak tamo iznad Kijeva i spusti jedan bili cvitak tamo iznad Kruševa. Bili cvitak je na spomen jednoj vječnoj ljubavi za svoj narod i za tebe morao sam umrijeti.“²³

„Jednog dana kada ovaj rat se završi, jedva čekam prijatelji sve vas da zagrlim. Ovako sjedim sam pa vam ponekad odpjevam. Lupi petama, reci evo sve za Hrvatsku. Poljubim zastavu i pustim suzu neku iskrenu. O, Bože čuvaj ti naše golubove i sirotinju jer bogati se i onako za sebe pobrinu.“²⁴

Jedna od najpopularnijih pjesama hrvatskih autora koje su obilježile Domovinski rat je Miroslava Škore *Ne dirajte mi ravnicu*, originalno naslovljenu *Ja ću se vratiti*. Iako je prvotno označavala pjesmu hrvatskog emigranta u Americi koji pjeva o povratku, nakon što ju je glazbeni urednik radija Osijek Željko Barba poslije reportaže o progonu mještana Aljmaša pustio u program, ona je postala simbola protesta i otpora, osobito prognanika koji su zbog velikosrpske agresije morali iseliti iz svojih domova u Slavoniji. Svoju obradu pjesme imaju i *Zlatni dukati*, čija je verzija također vrlo popularna. U video spotovima za obje pjesme javljaju

²¹ Put – Don't ever cry

²² Parni Valjak – Kekec je slobodan, red je na nas

²³ Jura Stublić & Film – Bili cvitak

²⁴ Prljavo Kazalište – Lupi petama

se motivi prijeratne Slavonije uz motive rata (izbjeglice i Miroslav Škoro okružen vojnicima) (URL3).

Prva pjesma Marka Perkovića Thompsona, dragovoljca Domovinskog rata koji je svoj nadimak dobio po strojnici koju je koristio, bila je *Bojna Čavoglave* koja govori kako će sa svojim suborcima braniti svoje rodno mjesto „u Zagori na izvoru rijeke Čikole“. Pjesma je postala jedna od najizvođenijih domoljubnih pjesama Domovinskog rata iako je, za razliku od većine drugih takvih pjesama koje su uzimali utjecaje sa Zapada, imala folk elemente sa Istoka, što je u to vrijeme uglavnom bilo izbjegavano. Pjesma je bila vrlo emitirana i prihvaćena od novinara i javnosti unatoč tome što se ne podudara sa politikom hrvatskog obrambenog rata jer poručuje neprijateljima kako će ih stići njihova ruka i u Srbiji. Popularnosti ove pjesme pridonijelo je i to što dolazi izravno sa bojišnice te što Thompson odudara od slike tipičnog profesionalnog pjevača. Godine 1994. kada više nije bio pripadnik vojske, snimio je pjesmu *Anica, kninska kraljica*, agresivnije tematike od pjesme *Bojna Čavoglave*. U njoj poručuje da će Knin, grad kralja Zvonimira, osloboditi od okupatora i poziva na paljenje dva, tri srpska štaba te je takvu HTV ocijenio preradikalnom da bi za nju snimio video spot (Baker, 2010.).

„U Zagori na izvoru rijeke Čikole, stala braća da obrane naše domove. Stoji Hrvat do Hrvata, mi smo braća svi. Nećete u Čavoglave dok smo živi mi! Puče thompson, kalašnjikov, a i zbrojevka. Baci bombu, goni bandu preko izvora... Za dom braćo, za slobodu, borimo se mi. Čujte srpski dobrovoljci, bando četnici. Stići će vas naša ruka i u Srbiji!“²⁵

„Zbog Anice i pokala vina, zapalit ću Krajinu do Knina. Zapalit ću dva, tri srpska štaba, da ja nisam dolazio džaba... Ej, Hrvati sjetimo se Knina, hrvatskoga kralja Zvonimira.“²⁶

Značajna kategorija domoljubnih pjesama su bile vojne koračnice, a najpoznatiji primjeri su pjesme *Hrvatine* Đuke Čaića, *Kreni gardo* Ive Fabijana i *Mi smo garda hrvatska* Mladena Kvesića. Prve dvije pjesme prestale su se emitirati nakon nekoliko tjedana zbog opisa neprijatelja, u prvoj kao banda, a drugoj kao zle zvijeri. Mnogi drugi izvođači snimili su pjesme ohrabrenja hrvatskim vojnicima. Vladimir Kočiš Zec u pjesmi *Gospodine generale* obraća se hrvatskom generalu govoreći o hrabrosti i neustrašivosti vojnika koji ga slijede. Krunoslav Kićo Slabinac i Hrvoje Hegedušić u svojim pjesmama progovaraju o „olovnoj kiši“ i „kiši čelika, ognja i smrti“ u gradovima Osijeku i Vukovaru, poručivši kako će braniti svoju domovinu i neće dopustiti da tuđa noga kroči u Slavoniju. Meri Cetinić u sličnom tonu poručuje kako neće

²⁵ Marko Perković Thompson – *Bojna Čavoglave*

²⁶ Marko Perković Thompson – *Anica – kninska kraljica*

dopustiti da netko uzme našu domovinu, napravivši razliku između „nas“ i drugačijih „njih“. Siniša Vuco u pjesmama *Pivaj brate živili Hrvati (Vukovi sa Svilaje)* i Petar Krešimir te Thompson u *Moli mala* poručuju da će braniti Hrvatsku i istjerati neprijatelje iz države. Psihomodo pop u svojoj pjesmi daje jednostavnu i jasnu poruku, „*Hrvatska mora pobijediti*“.

Osim snažnih poruka koje su sadržavale navedene pjesme upućene međunarodnoj zajednici i svijetu, te neprijatelju u tekstove pjesama je bila ugrađena simbolika i značenje. Tako je muški spol u popularnoj glazbi ratnog razdoblja redovno bio prikazivan kao vojnik, dok je ženski spol bio istaknut u liku majke. Primjerice u pjesmi *Dajem ti srce* Doris Dragović, koja govori o majci koja je Hrvatskoj rodila sina. Popularna glazba i zapadna kultura imali su utjecaja na izgled hrvatskog vojnika tijekom Domovinskog rata. Kako se rock glazba poistovjećivala sa urbanošću i progresivnošću, mladi vojnici su elemente svog imidža crpili iz te subkulture, kako bi se diferencirali od neprijatelja i više nalikovali vojskama sa Zapada (Baker, 2010.).

„Braćo svi u jedan zbroj, krvavi se vodi boj. Za slobodu i za dom, jedini dom, hrvatski dom. Rane sve ne bole nas, jer se diže roda glas. Bjež'te brzo zvijeri zle, jer dolaze Hrvatine. Dobrovoljci Hrvatski za slobodu ustali, nikom nikad prodani, jer Hrvatskoj smo odani. Jugo vojska mora znat, Hrvatska će dobit rat. Uza nas su svetinje, a s njima su prokletinje. Čuvaj oče majčicu, ognjište i sestricu, stali smo i mi na put, i sin je tvoj sad Hrvat ljut. Nemojte se bojati, mi ćemo pobijediti. Čekajte nas ratnike, i hrvatske ljepotice. Prelijepa Domovina, bit će opet slobodna. To je zemlja Hrvatska i od Boga i Alaha. Spremaj majko kreveta uskoro se vraćam ja. Tek što nije svanula neovisna nam Hrvatska.“²⁷

„Kad prođe rat i zvijeri odu, kada nam opet sloboda svane, hrvatski narod pamtit će gardu, i one crne, krvave dane. Stali ste vi tijelima svojim, pred neman groznu, gladnu i bijesnu. Hrvatska gardo, pobjedu slutim, umjesto plača, pjevamo pjesmu. Kreni gardo, bandu gazi, pravda je na našoj strani, kreni gardo, bandu gazi, Hrvatska se krvlju brani. Kad prođe rat mi ćemo gradit', još ljepše crkve i šire ceste, hrvatska vojska žestoko tuče, čelik se lomi, zlotvori bježe. Kreni gardo, bandu gazi, pravda je na našoj strani, kreni gardo, bandu gazi, Hrvatska se krvlju brani. Kreni gardo!“²⁸

„Mi smo garda hrvatska, srca su nam junačka. Nikog se ne bojimo, zemlju svoju volimo. Postrojmo se braćo svi u jedan hod, neka dušman čuje pobjednički zov. U odlučujući boj krenuli

²⁷ Đuka Čaić - Hrvatine

²⁸ Ivo Fabijan – Kreni gardo

smo mi, za slobodu našu, pravednost i mir. Nek svaki Hrvat pedalj zemlje brani, ne boj te se ljudi, Bog je na našoj strani. Nek svaki junak života svog ne žali, za našu Hrvatsku, mnogi su ga dali. ²⁹

„Gospodine generale, dječak pred crkvom ostavlja svatove, mora se krenut u vaše ratove. Oči mu pune zvijezdanog praha, al' mirno korača, srca bez straha. Ako sa vjetrom neki zvuk vas budi, to kuca srce hrabrih ljudi, i reći ću vam samo još jednu stvar, zapamtite Vukovar. Gospodine generale, kad prođe tuga i vjetra jecanje, vodit ću sina opet na pecanje. Djeci ću pričat beskrajne priče, sve livade opet zelene bit' će. ³⁰

„Stotine ljeta stare zgrade s druge strane barikade, ko da nismo tek slučajno tu. Zar im nije jasno da je ovo naše. Neka se svoje pokore plaše, ne damo nikom našu domovinu. Ovi ljudi s našom gardom hrabro kroče razorenim gradom. Bože dragi, što učini nam gad! Olovna kiša pljušti svuda. Nikad ne znaš gdje i kuda, al' strahu nema mjesta sad! Moj Osijek se ne da. I makar srušili sva ognjišta, nikad neće tuđa noga kročit tu, u moju Slavoniju. Sve crkve i zgrade, sve vjere i nade u mir, a dok zadnji čovjek živi tu, branit ćemo svoju domovinu! ³¹

„Stoji grad pod kišom čelika, ognja i smrti. Jer paklena sila svoj zadnji ples vrti, stoji grad, stoji grad. Vječan ko narod ponosno stoji, u posljedne dane dušmanu broji. Vukovar, Vukovar. ³²

„Ka dite čula san, još se sićan ka i sad riči dide mog: Upamti zauvik da u njima vire ni. Nisu oni ka i mi. I tako dođe dan da mi čovik dobro znan hoće uzest nju, al' mi je ne damo jer ona je dio nas, i ostat ćemo tu. ³³

„Formira se četa samostalna od boraca hrabrih Milovčana. U boj kreću trobojnicom mašu, za dom spremni i za lijepu našu. U boj kreću majka im vesela da četnike ist'raju iz sela. Milovčani idu u gardiste da Hrvatsku od četnika čiste. ³⁴

„Svi ko jedan danas smo mi, uspravno stali u stroj, dušmanu jasno rekli ne, želimo sačuvati dom. Promijenit nam ime njihov je plan, proljeću oduzeti sjaj. Sve što je naše branimo, hrabro na noge stanimo. Spremni smo i život dat za narod svoj da ima mir. Mi smo brigada livanjska

²⁹ Mladen Kvesić – Mi smo garda hrvatska

³⁰ Vladimir Kočiš Zec – Gospodine generale

³¹ Krunoslav Kićo Slabinac – Moj Osijek se ne da

³² Hrvoje Hegedušić - Vukovar

³³ Meri Cetinić – Zemlja dide mog

³⁴ Siniša Vuco – Pivaj brate živili Hrvati (Vukovi sa Svilaje)

Petar Krešimir. Htjeli su uzeti naše polje, hrastove šume i sve. Nikada oni shvatili nisu, ne damo ništa svoje. ³⁵

„Hrvatska nam razrušena pati, naša gruda, svi Hrvata mati. Domove nam gaze, ruše, pale, smrt nam siju crvene granate. Uplašeno tvoje srce malo, uplakano tvoje lice malo. Dok ja bandin, brojim zadnje dane, znam ja dušo da ti moliš za me. Moli mala, moli dušo za me, Bog i majka vole nas Hrvate, žela nas na ovom lipom svitu, u slobodnoj Hrvatskoj da živu. Sve ćemo ih silom otjerati, Domovini miran sam donijeti, bježat će i proklinjati majku, što su došli u našu Hrvatsku. Ne mogu nam ništa napraviti, snagom ćemo vječnoj postojati, u Hrvatskoj stvoriti slobodu, cijelom našem Hrvatskome rodu. ³⁶

„Srce nam je dijamant, krv nam je dinamit. Naš horizont je front... Hrvatska mora pobijediti! Za slobodu mora pobijediti. ³⁷

„Pjevat ću ti pjesmu zemljo moja, ova će ti pjesma reći sve. Rodila sam tebi sina, isto ko što od davnina rađale su majke za tebe. Reći ću mu jednom kad poraste, to je tvoja zemlja i tvoj dom. Modro more, maslinici, zlatno klasje u ravnici, bit će uvijek tu u oku tvom. Dajem ti srce, zemljo moja i bit ću s tobom u dobru i u zlu i nema sile da mi te uzme. Ja bit ću s tobom, ostat ću tu. Dajem ti život, zemljo moja i bit ću s tobom u dobru i u zlu. Podijelit s tobom sreću i tugu. Bog neka čuva moju Hrvatsku. Usne moje krunicu dok mole, naši stari odlaze na put. Dok sa crkve zvona zvone, igraju se djeca nova što za nama ostati će tu. ³⁸

„Zaspat ću zauvijek ako treba, dignuti se iznad plavog neba. Ne boj se, ne brini ti za mene, zaspat ću i donijet sreće vrijeme. Zaspat ću zauvijek ako treba, dignuti se iznad plavog neba, plovit rijekom sve do mutnog vira, umrijet ću i donijet vrijeme mira, za djecu djece, naše djece, i za djecu djece, naše djece. Plove zvijezde iznad krovova, mirnog mjesta, punog robova. Prijatelj uz prijatelja stoji, Hrvatska se nikoga ne boji. ³⁹

Snažan tvorbeni element nacionalnog identiteta svakako je katolička vjera. Katolička Crkva je stoljećima nositelj hrvatske kulture i identiteta. Prvi spomeni hrvatskog imena, spisi i natpisi na hrvatskom jeziku zasluga su Katoličke Crkve (Prćela, 2010.). Uloga religije i crkve značajna je bila u izgradnji nacionalnog identiteta stoga je i takva simbolika prisutna u

³⁵ Siniša Vuco – Petar Krešimir

³⁶ Marko Perković Thompson – Moli mala

³⁷ Psihomodo pop – Hrvatska mora pobijediti

³⁸ Doris Dragović – Dajem ti srce

³⁹ Jasmin Stavros – Za djecu djece, naše djece

pjesmama. Ističe se značaj religije, a od simbola prisutni su *crkve čija zvona zvone i molitve krunice*. Za vrijeme Domovinskog rata glazbenici su u svojim pjesmama tražili od Boga da štiti Hrvatsku. Najistaknutija pjesma takve tematike iz radoblja Domovinskog rata je *Bože, čuvaj Hrvatsku* Đanija Maršana.

*„Bože čuvaj Hrvatsku, moj dragi dom, ljude koji blaguju pri oltaru tvom. Nek se sliju molitve sve u jedan glas, čuvaj ove sveto tlo, blagoslovi nas. Ako treba, Gospode, evo, primi zavjet moj, uzmi život od mene pa ga podaj njoj!“*⁴⁰

Potražnja za domoljubnim pjesmama potrajala je do sredine 1993. godine. Vojne akcije *Bljesak* i *Oluja*, kojima je Hrvatska vratila velik dio svoga teritorija, tijekom 1995. godine na kraće vrijeme su vratile potrebu za domoljubnim pjesmama (Petan, 1998.). Popularna glazba jedan je od glavnih načina za odavanje počasti stradalima u Domovinskom ratu. Domoljubna glazba u posljednjih dvadeset godina temelji se na iskustvu Domovinskog rata.

U hrvatskoj popularnoj glazbi Marko Perković Thompson najviše se ističe kao glazbenik kojemu su Bog i religija česta tema tekstova. U njima se očituje povezanost hrvatskog naroda i kršćanstva. Jednu pjesmu posvetio je papi Ivanu Pavlu II. poručivši kako ga hrvatski narod ljubi i traži da blagoslovi Hrvatsku. Pjesmu je papi posvetila i klapa Nevera.

*„Dođi Gospodine u zemlju Hrvata. Dođi na radost svega naroda moga. Dođi nam brzo i zauvijek ostani... Skini lažne maske s lica moje zemlje Hrvatske. Nek zablista svom ljepotom i vjerom u Tebe Boga, naroda moga.“*⁴¹

*„O Domovino, mi odani smo tebi i Bogu jer, Hrvati smo.“*⁴²

*„Lijepo li je Hrvat biti, majko, hvala ti. Ljubit Boga, bližeg svoga, tu i umrijeti.“*⁴³

*„A mi gluhi, nijemi, slijepi, svatko u svom mraku strepi. Narod biran od Boga guši nesloga. Iz povijesti naše slavne, a i ove ne baš davne, sve smo što nam je vrijedno stekli zajedno. E, moj narode, e, moj narode... Generacije junaka i pobjednička vojska jaka još se brine i gine zbog domovine.“*⁴⁴

⁴⁰ Dani Maršan – Bože, čuvaj Hrvatsku

⁴¹ Marko Perković Thompson – Maranatha

⁴² Marko Perković Thompson – Jer, Hrvati smo

⁴³ Marko Perković Thompson – Lijepo li je Hrvat biti

⁴⁴ Marko Perković Thompson – E, moj narode

„Uvijek vjerni tebi. Bori se za narod i za boje doma svog. Pobjedu donesi, danas sa nama je Bog, Neka zvone zvona, nek na moru zapjeni se val, kada čuješ himnu bori se za Vukovar. Pa kaži Bože moj, Bože moj ovo je narod tvoj, narod tvoj!... Sjeti se slavnih dana, Zrinskih, Frankopana, onih što su pali živote dali, mladosti pokošene, krvi prolivene, kako trnje bode na putu slobode.“⁴⁵

„Čvrsta ruka i poštenje, sveta voda i krštenje. Budi čovik to je dika, budi roda svoga slika. Nedaj na se, nedaj svoje, nemoj tuđe, proketo je. Jer ko život tako prođe, ponosan pred Boga dođe.“⁴⁶

„Neću izdat' ja Boga nikada.“⁴⁷

„Ti ne gubi nadu da će biti bolje. Pruži ruke k nebu i kada si dolje. Svi se sada promijenimo i Bogu se obratimo. Samo će od sebe krenuti do tebe. Prospi na nas radost sa visina, učvrsti nam vjeru u tvog Sina. Odbaci sotonu da te ne zavede, pruži ruke Kristu, neka te povede. Tu slobodu Bog ti nudi. Ti odluči, hrabar budi. Da l' ćeš stranom tamnom il' ćeš poći sa mnom. Prospi na nas radost sa visina, učvrsti nam vjeru u tvog Sina.“⁴⁸

„Mi smo ljudi kršćani i ne boj'mo se 'mrijet. Bog je pozva' nas da mijenjamo svijet.“⁴⁹

„Udijelio Svevišnji narodu mom najljepšu zemlju pod nebom. Osulo Sunce čudesni sjaj, na zemlju što bješe k'o raj... Prvog nam kralja pomaza Bog i dao mu blagoslov svoj da vodi svoj narod kroz trnje i led, zakon da vlada i red... A narod k'o narod lako ga prevvari zlo i komad po komad on gubi to sveto tlo. Svevišnjeg bijes, puče k'o grom i zakloni Sunce što sjalo je narodu mom... i nikada, nikada mira u narodu mom, narodu mom. Kroz bespuća prošlosti trpiše bol i putem ih odvede zlo. On čeka da čuje molitve glas da udijeli nadu i spas. Mačevi su sjekli anđele i svece, bune su se gušile krikovima djece, poslaničko ropstvo, pet stoljeća tuge, boljševička neman radala je sluge. Palile su silne vatre domove i sela, gonilo je more, kamen, prkos, zemlja cijela probodenih srca i nevine krvi koji nisu krivi, padali su prvi. Prodane duše za lažni sjaj, proliše suze zemlji k'o raj.“⁵⁰

⁴⁵ Marko Perković Thompson – Uvijek vjerni tebi

⁴⁶ Marko Perković Thompson – Geni kameni

⁴⁷ Marko Perković Thompson – Neću izdat' ja

⁴⁸ Marko Perković Thompson – Radost s visina

⁴⁹ Marko Perković Thompson - Sokolov krik

⁵⁰ Marko Perković Thompson – Bog i Hrvati

„Bože, vjeruj u mene, prebrojavam ja godine. I ja ću kao i ti Gospode na križ, zbog slobode, slobode.“⁵¹

„Rastjerajmo tamu da nam jutra svanu. Zato Bože zaboravi sve to, vrati nas na ono, ono staro mjesto. U prah i pepeo pretvori. Oprosti nam Bože, ipak smo mi tvoji.“⁵²

„Kleka' sam na kamen 'ladan zapalio svijeću i prisvitloj Gospi reka: Za se molit neću. Bolesna je moja draga i u vatri gori. Ti je spasi Majko sveta, oči joj otvori!“⁵³

„Zvona zvone, Božić je. Moj se narod raduje, tiha pjesma čuje se. Ko da zvone biseri, to ne pjeva zvijezda roj, to su mali anđeli. Bože čuvaj ovaj dom, budi noćas sa nama. Neka vlada zauvijek mir u našim srcima.“⁵⁴

„Da se naša djeca sretna bude, da im vedar bude svaki dan, da nam Bog i anđeli čuvaju dom, da ostvarimo vjekovni san.“⁵⁵

„U Bogu mom je snaga moja sva, On je taj što zgazi neprijatelja! Pjevam i kličem pobjedu: Krist je Kralj!“⁵⁵

„Bog će uvijek svakom dati, samo treba vjerovati, biti Božjeg lica slika, posijati gdje si nika.“⁵⁶

„Moj narode, pozdravimo Boga, on nam šalje namjesnika svoga, sa nebesa poruka nam stiže, na krilima vjere sve je bliže. Svu mu ljubav poklonimo, našeg papu pozdravimo, aleluja, aleluja. Ivane Pavle II., hrvatski te narod ljubi, u molitvi skupa s tobom, stojimo pred dragim Bogom. Ivane Pavle II., hrvatski te narod ljubi, Isusa i Gospu voli i za Božju milost moli. Cijeli život s puno dostojanstva, nosiš brime našeg čovječanstva, namjesniče (zaštitniče) ovog Božjeg stada, blagoslovi našu zemlju sada.“⁵⁷

„S tobom smo ruke sklopili, trsatskoj majci molili i tvoju ljubav zadobili. Hvala ti, Sveti oče, što pjesmom te slaviti mogu.“⁵⁸

⁵¹ Marko Perković Thompson – Moj grad

⁵² Marko Perković Thompson – Povratak Bogu

⁵³ Marko Perković Thompson – Ka bez duše

⁵⁴ Marko Perković Thompson – Božić je

⁵⁵ Marko Perković Thompson – U Bogu mom

⁵⁶ Marko Perković Thompson – Tamo gdje su moji korijeni

⁵⁷ Marko Perković Thompson – Ivane Pavle II.

⁵⁸ Klapa Nevera – Hvala ti, Sveti oče

„Ti si ratnik svjetla u borbi protiv zla, prekrsti se, pomoli i ne boj se ničega. Jesi li u sebi odlučan i čvrst? Jesi li u sebi slobodan i čist? Digni se kad padneš, u tebi je snaga, u tebi je Krist.“⁵⁹

Velikosrpska je ideologija potiskivala hrvatski identitet, a uspostavom samostalne i neovisne države, hrvatska je politika naglašavala nacionalni identitet, ponekad na štetu regionalnih identiteta. Hrvatsko političko vodstvo je u devedesetim godinama 20. stoljeća preferiralo glazbenike koji u svojoj glazbi imaju utjecaj zapadne glazbe i u svojim tekstovima prikazuju Hrvatsku kao Zapadnu državu, nauštrb istočne balkanske glazbe. Današnja je hrvatska država okrenuta zapadnoj političkoj i kulturnoj sferi, nastojeći povećati svoj utjecaj u svijetu od ulaska u Europsku uniju. Većina Hrvata gleda na identitet Hrvatske kao dijelom mediteranskog, srednjeeuropskog, sub-alpskog ili panonskog identiteta, radije nego kao balkanskog te se na Istok često gleda s negativnim konotacijama (Petan, 1997.). Na poboljšanje političkih odnosa sa istočnim državama u hrvatskom bližem susjedstvu koje nisu članice Europske unije gleda se kao prepreka pri uspostavljanju slike Hrvatske kao zemlje Zapada. Kako bi se Hrvatska diferencirala od svojih istočnih susjeda, prvenstveno od Srbije, u glazbi je to, nakon Domovinskog rata, vidljivo u ignoriranju srpske glazbe, s naglaskom na turbo-folk koji se ne emitira na hrvatskim televizijskim i radijskim stanicama, no ipak je vrlo popularan u hrvatskim disko klubovima, caffe barovima i restoranima (Čaleta, 1999.). Nakon osamostaljenja Hrvatske, bilo je potrebno kroz popularnu glazbu izražavati nacionalnu kulturu i napraviti odmak od popularne glazbe u kojoj se očituje zajednička prošlost unutar iste države. Sva popularna glazba koja je bila okarakterizirana kao istočna ili srpska, izdvojena je iz okvira hrvatskog kulturnog identiteta. U manjoj mjeri i bosanska narodna glazba nije bila poželjna, a 1995. godine započela je inicijativa da se obnovi kulturna razmjena između dvije države bivše Jugoslavije. Kolaboracija bosanskih i hrvatskih glazbenika započela je 2000. godine duetom Dine Merlini i Ivane Banfić, a nastavila se duetima Hari Mata Harija i Ivane Banfić, Dine Merlini i Nine Badrić te Danijele Martinović i Kemala Montena. Hrvatska glazbena unija štitila je interese hrvatskih izvođača i vodila strogu politiku prema glazbenicima iz Srbije, a i kažnjavala domaće glazbenike ako bi nastupali zajedno sa srpskima, a takvi koncerti najčešće bi se održavali u Sloveniji. S druge strane, u Srbiji i Crnoj Gori, hrvatski glazbenici koji su sudjelovali u *Hrvatskom Band Aidu* nisu više bili prikazivani u televizijskom programu. Godine 1996. normalizacijom diplomatskih odnosa između Hrvatske i Srbije, nestao je dio barijera za glazbenu razmjenu između dviju zemalja. Utjecaj političkog vrha u popularnoj glazbi najviše

⁵⁹ Marko Perković Thompson – Zapali vatru

je bio vidljiv na polju nastupa uživo, a nastup izvođača koji je sudjelovao u nacionalističkoj politici bio je nepoželjan u drugoj državi. Prvi glazbenik iz SR Jugoslavije koji je nastupao u Hrvatskoj bio je Rambo Amadeus 1998. godine. Nakon toga, prvi glazbenici iz Hrvatske koji su nastupali u SR Jugoslaviji bili su Alka Vuica, Dino Dvornik i Doris Dragović 1999. godine. Otvorenost prema nastupima izvođača iz druge države uvelike je ovisio o njihovom žanru. Rock glazbenici lakše su ostvarivali koncerte u koncertnim dvoranama i klubovima, no velik je otpor u Hrvatskoj vladao prema „narodnjacima“. Rock je smatran univerzalnom glazbom, dok su narodnjaci, pop-folk i turbo-folk produkt jedne regije (Baker, 2010.).

Još od prvih višestranačkih demokratskih izbora u Hrvatskoj 1990. godine, kada je HDZ angažirao pjevače da pjevaju tijekom predizborne kampanje, popularna glazba je integralni dio političke komunikacije u predizbornim kampanjama (Baker, 2010.). Hrvatski emigranti u inozemstvu koriste svoju kulturu, uključujući glazbu, kako bi ujedinili svoju zajednicu i prezentirali svoj nacionalni ili regionalni identitet (Pettan, 1997.).

Hrvatska politička neovisnost i kreiranje nacionalne identifikacije tijekom devedesetih godina 20. stoljeća nažalost zbog političkih okolnosti bilo je obilježeno ratnim stradanjima što se odrazilo i na popularnu glazbu. Tako su tekstovi pjesama uz ratnu tematiku sadržavali i jake elemente hrvatske povijesti i kulture, a osobito se to odnosilo na motive iz hrvatske srednjovjekovne povijesti.

Tako Dražen Žanko u pjesmi *Od stoljeća sedmog* pjeva o prošlosti hrvatskog naroda koja traje od sedmog stoljeća i koje je bilo puno neprilika te ističe crven, bijeli, plavi barjak. Istom frazom o sedmom stoljeću poslužio se i Franjo Tuđman 1992. godine pri pristupanju Hrvatske Ujedinjenim narodima (Baker, 2010.). Kako su Hrvati na današnji prostor došli „u godini Gospodnjoj šest stotina i nekoj“⁶⁰ pjeva i Thompson u pjesmi *Dolazak Hrvata*. Motive hrvatske prošlosti opjevao je i Đani Maršan u pjesmi *Hrvatski mornari*, gdje spominje Uskoke i hrvatskog srednjovjekovnog vladara Petra Krešimira IV. Kralja Zvonimira opjevao je Tomislav Bralić u pjesmi *Stina pradidova*, a kralja Tomislava Thompson u pjesmi *Bosna*. Tram 11 u pjesmi *Hrvatski velikani*, kao značajne hrvatske osobe navodi Ivana Mažuranića, Stjepana Radića, Marka Marulića i Antu Starčevića. Pjesme *Križni put* Đuke Čaića i *Proljeće u Bleiburgu* Ive Fabijana govore o pokolju u Bleiburgu. Nakon smrti prvog hrvatskog predsjednika Franje Tuđmana, klapa Kambi posvetila mu je pjesmu *Sutra će te ponit*.

⁶⁰ Marko Perković Thompson – Dolazak Hrvata

„Mislili su neki, već nas neće biti, ni veselje svoje nisu znali kriti, raselit nas treba da nas manje ima, nisu tu ni bili, tad ce reći svima. Nek tuđinu grizu, roda znati neće, bez jezika narod nema više sreće, djeca roda povist neće znati. Potom svoj na svome neće bit Hrvati... Al' sad evo opet nova zora rudi, posli dugih lita Hrvatska se budi, tu na našoj zemlji, naš se barjak vije, crven, bijeli, plavi, više se ne krije. Na kamenu tvrdom o tom slova pisu, od stoljeća sedmog tu Hrvati dišu.“⁶¹

„Rodila je majka čestita junaka pod vrelin suncem, kamena i mora, uz miris smilja, katulje i bora. Rodila je majka Hrvatskog mornara, duboko u duši molitve i zvona. Pradjedovskih čudi, prkosne i blage, nježni kao pjena, čvrsti kao stijena, sinovi ljepote, ljubavi i snage. Hrvatski mornari ničeg se ne plaše, čuvaju nam more ove lijepe naše. Hrvatski mornari budni danju noću, zora kad zarudi pjesmom punih grudi, Hrvatska se moja budi. Uzavrele krvi Neretve i Senja, hrabro kroz oluje kada bjesni bura. Blagoslovi Bože Krešimira lađe, blagoslovi Bože uskoka mornara.“⁶²

„Ima jedna stina u njedrima Knina. Na njoj stijeg vijori, sa burom se bori... Tili su te i Ugari stari, tili su te i Turci i Mleci, tukli su te svakakvi barbari, čija li si stino svima reci. Ja sam stina Kralja Zvonimira, hrvatska sam od vika vikova, darujte mi braćo malo mira, ja sam stina vaših pradidova... Ima jedna stina, tu je od davnina, na vrh svoje glave vije boje slave, crven, bil i plave.“⁶³

„Pjesmo moja, pjevat ću te tamo, tamo gdje je naša loza počela. Staroj majci kolijevci Hrvata, gdje se naša povijest krvlju pisala. Istina o Bosni kroz kanjone teče i mnoge njene tajne kriju stoljeća... Dala Bosna Tomislava kralja, prvog kralja od loze Hrvata. A kraljica dobra bješe Katarina, u narodu zbog nje nosi se crnina. Sred Duvanjskog polja široka i ravna, pisala se naša povijest slavna.“⁶⁴

„Da mi kompa bude Mažuranić, frend Stjepan Radić, prijatelj Marulić, kao buraz Ante Starčević.“⁶⁵

⁶¹ Dražen Žanko – Od stoljeća sedmog

⁶² Đani Maršan – Hrvatski mornari

⁶³ Tomislav Bralić – Stina pradidova

⁶⁴ Marko Perković Thompson – Bosna

⁶⁵ Tram 11 – Hrvatski velikani

„Nikada mi nisi rekla majko, što nam je odnio taj rat. Za rod drugih ja da saznam, kako mi je skončao brat. Nikada mi nisi rekla majko, što je bio križni put, bojala si se majko moja, čuvala si obiteljski kut.“⁶⁶

„Sutra će te ponit njih šest među ruke, mater će naricat, teško brecat bilo, finili su čača tvoji trud i muke, kamena će ploca pokrit tvoje tilo. Dušu si razumi smokve i rogača, ka svoj i naš život pristave si zida. Sutra će te odvest okle se ne vraća, a vrh stola prazna ostat ce katrida. Rodilo je zlaton sve ča god da si taka, neka ti na sve vike zemlja bude laka. Pokrila te ploča, sad smo mi na tratu, triba nam odradit život ka zurnatu. Istrajat će tilo, dat se neće stina, a i ti si s nama i neka te nima.“⁶⁷

Uz motive iz hrvatske povijesti, u tekstovima pjesama prisutna je i geografska simbolika ujedinjenja krajolika. Tako je čest motiv pjesama u kojima se ujedinjuju kontinentalna Hrvatska, s ravnicom i klasjem i primorska Hrvatska, s morem i maslinicima. U pjesmama uz simboliku krajolika prisutni su i toponimi historijskogeografskih regija. Toponimi sadrže geografske, historijske, etnološke, lingvističke i dr. informacije, ali i simboliku budući da je imenovanje mjesta nositelj poveznice s nekim prostorom tj. identifikacije s njim (Šakaja, 2015.). U tom kontekstu značajnu su toponimi hrvatskih historijskogeografskih regija Dalmacija, Slavonija, Istra i dr.

Milo Hrnić, pjevač iz Dubrovnika, u svojoj pjesmi pita se „kome bi šumilo more moje sinje da Hrvatske nije?“⁶⁸. U pjesmi *Croatia, iz duše te ljubim* Tomislava Bralića i klape Intrade Hrvatska je također stavljena iznad svega, iako je pjesma mediteranskog karaktera sa simbolima Primorske Hrvatske: kamen, maslina, drača, vino, sol i stijena. Marko Perković Thompson u pjesmi *Lijepa li si* spominje hrvatske regije Zagoru, Slavoniju, Dalmaciju, Liku, Istru i Zagorje, ali i regiju Bosne i Hercegovine, Hercegovinu. Slavonija je predstavljena kao zlatna, Dalmaciju obilježava more, a Liku Velebit. Primjer suradnje slavonskih i dalmatinskih glazbenika je pjesma Vinka Coce i *Najboljih hrvatskih tamburaša, Croatia, ponosna u duši*. Simboli kojima je Dalmacija predstavljena u pjesmi su more, bura, maslina, kamen, sol, bijela boja, smokva, vino i Gospa, a simboli Slavonija žito, Sava, Drava, livade i konji. Izdvaja se kako su zemlju tukli topovi i kiše. U pjesmi *Tamburica i mandolina* Zlatko Pejaković pjeva o povezanosti Slavonije i Dalmacije. Govori kako je Dalmacija branila Slavonija, a Slavonija Dalmaciju, te da su pjevali iste pjesme, u Slavoniji svirali tamburicu, a u Dalmaciji mandolinu. Dalmatino u

⁶⁶ Đuka Čaić – Križni put

⁶⁷ Klapa Kambi – Sutra će te ponit

⁶⁸ Milo Hrnić – Kome bi šumilo

svojoj domoljubnoj pjesmi naslovljenoj Croatia navodi simbole Hrvatske: more, bura, jugo, stijene, vinova loza, Velebit, crvenica, kamen, ravnica, sveti Duje, Vlaha, Donat i Marko, kralj Tomislav. U pjesmama *Jedna je Hrvatska Vere Svobode* i *Tamo gdje sam rođen* Tomislava Ivčića more se ističe kao primarni simbol Hrvatske. Hrvatska se opisuje kao mjesto „gdje ljudi nedjeljom na misu uvijek odlaze, tamo se crven bijeli plavi vije“.

„Još se sićam onih riči što mi uvik priča ćaća, nemoj sine nikud ići, tvoj je kamen, maslina i drača. Nek te rani kora kruva, kapja vina, zrno soli, nek ti kušin bude stina, al' Hrvatsku sine voli.“⁶⁹

„Kad se sjetim suza krene, zamirišu uspomene, svake stope rodnog kraja i narodnih običaja. Prepoznah ljepotu tvoju što probudi ljubav moju, kad sam s tobom srce moje kuca jače, veliko je. Oj Zagoro, lijepa li si, Slavonijo, zlatna ti si, Herceg-Bosno, srce ponosno, Dalmacijo, more moje, jedna duša, a nas dvoje, pozdrav Liko, Velebita diko, lijepa li si. Kad Neretva moru krene, ti se tada sjeti mene, mojoj pjesmi budi tema, za sve one kojih nema. Ajde Istro i Zagorje, podignimo sve tri boje, zagrlimo se pred svima, neka vide da nas ima.“⁷⁰

„Ja sam rođen pokraj plavog mora, Dalmatinac i dušon i tilom. Di maslina u kamenu raste, di se dica rađaju bilo. Ja sam rođen ispod plavog neba, di se žita Slavonije zlate, di prolaze i Sava i Drava, di matere rađaju Hrvate. Croatia, ponosna u duši, tukli su te topovi i kiše. Prije dat ću da se nebo sruši, nego da te dirne i'ko više. Ja sam čuvar livada zelenih, po kojima vrani konji kašu, di dušmani polomiše zube, di oduvik štiju Lipu našu. Ja sam čovik od bure i soli, di je galeb gospodar visina, di se Gospa i voli i moli. Čuvaj zemlju smokava i vina.“⁷¹

„Iste smo pjesme, dušo, mi svirali, tamburicu ja, mandolinu ti. Iste su pjesme naše, o ljubavi, u Dalmaciji i Slavoniji. Dalmacija je branila Slavoniju, Slavonija Dalmaciju, a kad te sretnem, znam da opet bit će sve ko nekada, ko ranije.“⁷²

„Ovi komad stine šta iz mora viri, di se bura s jugom svadi pa se miri, to su stare kuće od tri brata, Duje, Vlaha i Donata, koje tamo stoje vjekovima... Di na listu loze spava žensko dite, brižno pazi na nju, stari Velebite. Njeno plavo more krv je plava, našeg kralja Tomislava, naših knezova i vitezova... Da Bog da više ne čula oružja zvuk, al' znaj čovik je čoviku vuk. Da je Bog ima 'čer ka šta je imam ja, da bi joj ime Croatia. Ako kreneš gori samo par koraka s Gornjeg

⁶⁹ Tomislav Bralić i Klapa Intrade – Croatia, iz duše te ljubim

⁷⁰ Marko Perković Thompson – Lijepa li si

⁷¹ Vinko Coce i Najbolji hrvatski tamburaši – Croatia, ponosna u duši

⁷² Zlatko Pejaković – Tamburica i mandolina

*Grada čut ćeš zvona svetog Marka. Nek nam blagoslovi crvenicu, kamen, more i ravnicu, s dlana pusti bilu golubicu. Da na svaku našu ljutu ranu stavi maslinovu granu, znamen vječne ljubavi i mira.*⁷³

*„Jedna je Hrvatska, samo je jedan dom. Jedno je plavo more, uvijek u srcu mom.*⁷⁴

*„Tamo gdje bijela jedra morem plove u večeri plave kad stara zvona zvone, tamo gdje ljudi nedjeljom na misu uvijek odlaze. Tamo se crven bijeli plavi vije, tamo se pjesme pjevaju ko prije, a moja dobra majka i moja braća jos me čekaju.*⁷⁵

6.2. Reprezentacija nacionalnog prostora, kulture i povijesti u hrvatskoj popularnoj glazbi u poratnom radoblju (od 1995.)

Simbolika Domovinskog rata u popularnoj glazbi nakon 1995. godina nije u potpunosti nestala, zapravo dobila je nove simbole i značenje. Za to su zaslužni pojedini poslijeratni procesi i događanja u prvom redu rad i djelovanje Međunarodnog suda u Haagu. Godine 2001. na Međunarodnom sudu za ratne zločine počinjene na području bivše Jugoslavije podignuta je optužnica protiv generala hrvatske vojske Ante Gotovine. Niko Bete snimio je jednu pjesmu podrške generalu Anti Gotovini (*Ante, Ante svi smo za te*) i dvije generalu Mirku Norcu. Generalu Gotovini je posvećena je i pjesma Miroslava Škore *Sude mi*. Nakon uhićenja Ante Gotovine 2005. godine, publika je na javnim prosvjedima pjevala te pjesme što ukazuje na ulogu popularne glazbe kao značajnog elementa kolektivne identifikacije.

U takvom ozračju nastala je i pjesma Marka Perkovića Thompsona (2002.) *Reci, brate moj* otpjevana s Miroslavom Škorom u kojoj se kao kao veteran Domovinskog rata pita je li njihova žrtva, ali i žrtva onih koji su dali život za domovinu, već zaboravljena. Thompson se u to vrijeme etablirao kao pjevač kojemu su okosnica tekstova njegovih pjesama Bog, obitelj i domovina. Čest motiv tekstova je njegov rodni kraj, Dalmatinska zagora, koju u pjesmu *Iza devet sela*, opisuje kao mjesto gdje su „*vuci, vile i hajduci*“⁷⁶. Uz to što se njegova glazba može okarakterizirati kao rock, Thompsonov vokal, dio instrumenata i tekstovi elementi su narodne glazbe prisutni u Thompsonovoj glazbi. Također, Thompsona prati i obilježje ekstremnog nacionalista zbog njegovih pjesama ustaške konotacije, ali i koncerata na kojima publika često nosi razne ustaške simbole. Iz tih razloga koncerti u inozemstvu i u Hrvatskoj u više navrata

⁷³ Dalmatino - Croatia

⁷⁴ Vera Svoboda – Jedna je Hrvatska

⁷⁵ Tomislav Ivčić – Tamo gdje sam rođen

⁷⁶ Marko Perković Thompson – Iza devet sela

bili su otkazivani. Kako bi se distancirao od kontroverznih aspekata svoje dotadašnje glazbe i negativne slike koja je o njemu stvorena, Thompson je 2006. godine objavio album *Bilo jednom u Hrvatskoj* na kojem su obilježja rock glazbe izraženija, a tekstovi se bave motivima iz srednjovjekovnog razdoblja hrvatske povijesti. Kako bi tema Srednjega vijeka bila upotpunjena, na naslovnici albuma nalazi se mač ukrašen starohrvatskim ukrasom pleterom, obavijen drvenom krunicom (Baker, 2010.). Pjesme *Duh ratnika* i *Ratnici svjetla* bave se suvremenim temama hrvatskih branitelja, no smještenih u srednjovjekovni kontekst gdje se oslovljavaju kao ratnici. U razgovoru s ratnikom, Thompson kaže kako je ostvaren tisućljetni san o slobodnoj Hrvatskoj. Thompson je dvije pjesme na albumu posvetio obitelji. U *Moj dida i ja* nostalgично se prisjeća vremena koje je proveo s njim i priželjkuje ponovno s njim „pogledati dolje sa Svilaje na Petrovo polje“. U pjesmi *Sine moj sinu* govori o važnosti religije i kako želi da i njega vjera u Boga vodi kroz život.

„Oj ti ponositi sine naše svete domovine, ratniče, junače, sva zemlja ustat će. Da te brani isto kao što si za nas ratovao, što si vojsku ti poveo, u pobjedu je odveo. U povijesti zlatna slova ispisat će ime tvoje da ti hvala pjesmom kažem sto pjesama premalo je. Svi za tebe, sve za tebe branimo te kao sebe. Na zapovijed generale, udruge su ustale, ako treba da se gine... spomenik ti treba dići, na sud nećeš otići. Ma ne daju te Hrvati, svi ćemo te čuvati.“⁷⁷

„Ima jedan čovik tvrđi nego stina, ime mu je Ante Gotovina, cili svoj život Hrvatskoj je dao i nikada nije na koljena pao. Učija si škole po stranome svitu, kako postat čovik, kako dobit bitku, sta si uz rame svakoga vojnika, za domovinu ti si ponos i dika. Ante, Ante, svi smo za te, svi smo za te i uvijek ćemo biti. Ante, Ante, život za te, život za te jer si heroj rata, ti si, Ante, legenda Hrvata. Vodija si sve Bljeske i Oluje, protjerao četnike, neka svatko čuje. Žalija nisi ni truda ni znoja, zato ti je zahvalna domovina tvoja.“⁷⁸

„Sude mi, zato što svoje volim. Volim najviše, što sam branio, moje najdraže. Sude mi, dušmani, moja ljube. Ali ne znaju da je istina, voda duboka.“⁷⁹

„Ne pitaj me ništa, bilo je pa prošlo, dabogda se ne ponovilo. Ja sam im'o sreće pa sam kući doš'o, a puno ih se nije vratilo. Reci brate moj, jesmo li prokleti da se tako brzo sve zaboravi?“

⁷⁷ Niko Bete – Na zapovijed, generale

⁷⁸ Niko Bete – Ante, svi smo za te

⁷⁹ Miroslav Škoro i Marko Perković Thompson – Sude mi

Al neka ned'o Bog, pa nas budu trebali. Opet će se gusta magla spustiti... Ne pitaj me ništa, tek svijeću upali za sve one što su za dom pali. ⁸⁰

„Hej, da mi je s tobom kao prije dočekati zore, pogledati dolje sa Svilaje na Petrovo polje. Moj dida i ja, prijatelja dva, drugo vrijeme, ista sudbina. ⁸¹

„Neka na putu tvom vodi te Bog, izdati nećeš tad ti roda svog. Samo je vjera sačuvala mene, ljubio sam Boga, a On mi dao tebe, sine moj. ⁸²

„Davno je bilo, ne ne bi spominjo imena, ko' nas je to prod'o i koja je bila cijena naših života što Bog je uzeo il' nam dao, tri mjeseca pakla. A onda je Vukovar pao, a i mi skupa s njim, al' smo se predali hrabro, mjesec dana nakon što je umro Blago Zadro. Al' je ostala gorčina u grlu koje me žeda na pozive u pomoć da l' su okretali leđa. Ko je Ovčaru preživio, ne pitaj šta je prošlo, u Stajicevu Nišu, ja sam u Mitrovicu o'šo. ⁸³

U poslijeratnom razdoblju uz popularne pjesme domoljubnog ozračja s političkom konotacijom značajne su *navijačke* pjesme. Naime, sport je jedan od značajnijih načina afirmacije i promocije države u svijetu. Hrvatski sportaši svoje sportske rezultate identificiraju sa svojim klubom, gradom, regijom i državom. U javnosti se uspjeh pojedinaca i momčadi vrlo često prikazuje i kao nacionalno postignuće (Pezo, 2010). Sport je istaknuto sredstvo promicanja hrvatskog identiteta u svijetu, a izvrsni rezultati koje postižu hrvatski sportaši daju dodatan doprinos. Kada se uzme u obzir opće stanje i uređenost države i broj stanovnika, Hrvatska je uspješnija od mnogih sličnih zemalja i ostvaruje iznadprosječne rezultate. U najprestižnijem sportskom natjecanju, Olimpijskim igrama Hrvatska je od 1992. godine osvojila ukupno 44 medalje (URL18). One su uz druga međunarodna sportska natjecanja prilika za isticanje državnih simbola: zastave, grba i himne. U istraživanju koje je provela Ferić, 90% ispitanika je navelo da se osjeća ponosnim na rezultate koje Hrvatska postiže u sportu (Ferić, 1999.). Kako su navijači integralni dio onoga što sport čini važnim dijelom svakodnevnog života, velika međunarodna sportska natjecanja inspiracija su brojnim glazbenicima da snime svoju navijačku pjesmu. Takve pjesme najčešće izvode muški glazbenici za muške sportaše. Iznimka je pjesma *Hrvatice vas vole* koju pjevaju Ivana Banfić i Claudia Beni (Baker, 2010.). Crvena, bijela i plava boja kao sastavnice hrvatske zastave, crveno-bijela šahovnica i nacionalna himna najčešći su motivi koji se pojavljuju u najpoznatijim navijačkim pjesmama. Jadransko

⁸⁰ Marko Perković Thompson i Miroslav Škoro – Reci, brate moj

⁸¹ Marko Perković Thompson - Moj dida i ja

⁸² Marko Perković Thompson - Sine moj

⁸³ Shorty i Miroslav Štivić – Dok Dunav

more i rijeke Dunav, Drava i Sava, koje su i dijelom hrvatske himne, također su najčešći fizičko-geografski elementi u navijačkim pjesmama.

„Ima jedno plavo more, ime mu je Jadransko, a njegovi šume vali, sveto ime hrvatsko.“⁸⁴

„A na prsima šahovnica, šahovnica, šahovnica. Vatreno ludilo kad krene. Vatreno, sve neka gori kad koz vene crven-bijeli-plavi krene, crven-bijeli-plavi krene.“⁸⁵

„Bijelo-crvena, polja hrvatska“⁸⁶

„S ponosom narodu svom ljubi grb na dresu tom, na Jadranu i Savi, na Dunavu i Dravi, nek se slavi cijeli dan i noć. Svi skupa nek vide da nas ima, ruke na srce kada krene himna i onda se pjeva u istom trenu dok naši lete po terenu. Imamo ponos, srce i inat podršku uvijek punih tribina iz Zagreba gledam najljepšu sliku, Slavoniju, Istru, Dalmaciju, Liku. Kad se igra, neka nas zaustave crven, bijeli, plavi, boje zastave.“⁸⁷

„Nek' se ori iz svih grla svijet nek' čuje pjesmu jaku, crven-bijeli-plavi uvijek nek vijori se u zraku.“⁸⁸

„Kada barjak crven, bijel i plavi vije, milijun srca tada kao jedno bije. Hrvatska! Kada krene s tribina za svoj narod sad u boj... Sve u kockastom dresu kada himna zasvira. Uspomene ponesu sve do naših cvijetova... Jedna je Hrvatska, moja zemlja ponosa i slave. Jedna je Hrvatska, koja rađa šampione prave.“⁸⁹

„Bože, hvala ti što sam Hrvat, što mi je svaki dobar čovjek brat, što si mi lijepu zemlju darovao, na cijelom svijetu na ljepšu nisam sta, i naše more, Jadransko more. Kažu da smo mali narod mi, a neki drugi da su veliki. Ma kad se voli, mi smo velesila jer svud' nas prati Velebita vila i uvijek vjerni, gdje god su Vatreni.“⁹⁰

U poslijeratnom razdoblju u izvođenju domoljubnih pjesama ističu se Dalibor Bartolović-Shorty i Tomislav Bralić. Shorty pjesmom *Dođi u Vinkovce* iz 2004. odaje počast

⁸⁴ Baruni – Neka pati koga smeta

⁸⁵ Rawbau – Vatreno ludilo

⁸⁶ Zaprešić Boys i Nered – Srce vatreno

⁸⁷ Connect & Zaprešić Boys – Samo je jedno

⁸⁸ Jole – Ja te volim, Hrvatska

⁸⁹ Hari Rončević – Jedna je Hrvatska

⁹⁰ Tomislav Bralić & Klapa Intrade - Hrvatska

onima koji su poginuli za Slavoniju, uz prisutnost motiva koji obilježavaju Slavoniju te tamburice u podlozi pjesme.

„Nema više pravih heroja danas, Europa se stara o tom i motri na nas. Pa nas, ne znam zašto s drugima baca na vagu. Naši heroji svi redom završavaju u Haagu. Ovo je pjesma za Blagu i Tenkovsko groblje, ovo je hvala za slobodu i što nismo roblje. Nek ide u novine za Gotovine i Norce, ovo je moj način sjećanja na borce. Što su činili, ginili da bi mogo disati, ovo je tema o kojoj dugo želim pisati. Ovo je bol jer smo sjeli za stol Europe, s onom babom što joj ne znamo ni spol. Debelog sam dojm da nas šetaju na uzicu, Europa je šupak, a mi bi silno u tu guzicu, samo da nas stranci ne nazivaju Balkanci, al' će nas uvijek držat na distanci.“⁹¹

Iako su domoljubne pjesme u najvećoj mjeri izvodili muški izvođači, nekoliko je pjevačica koje su se okušale u tom području. Taj trend započela je Severina pjesmom *Moj sokole* u kojoj je Hrvatska zemlja „rođena iz kamena, iza planina preko žita, maslina“⁹², gdje „zlatno sunce meni sja“. Band *Gracia* na čelu s pjevačicom Matijom Vuicom na albumu *Krv nije voda* snimio je tri domoljubne pjesme. Antonija Šola je za Doru 2008. izvela pop-tamburašku pjesmu *Gdje je srce, tu je dom*.

U Šajetinoj pjesmi *Predivna zemlja* i *Zimmer Frei* Hladnog piva more također ima istaknuto mjesto, međutim u suprotnim kontekstima. U prvoj je u Hrvatskoj za more, planine i prostranstva tekla krv i u njoj je uvijek neka kriza, a u drugoj je okosnica i simbol svjetle budućnosti u razvoju hrvatskog turizma.

„Kad jednoga dana turizam procvijeta i navale Švabe u rekordnom broju, cijela ce zemlja samo od ljeta živjeti kao bubreg u loju. Samo ce vječni rekreativci radit na polju ili biti vojnici. Slavonija će biti golf teren, a tko previše radi uhapšen... Debele Švabe će se tući za vize, da dođu do nas i potroše devize, plaćati cestarine i skupe vinjete, da vide to more i kupe Vegete.“⁹³

„Krv je tekla za nju, za njeno more, planine, prostranstva. Otkako sam rođen, tu je nekakva kriza. Krive energije ovdje ima na tone.“⁹⁴

„Pričaju mi tamo posa možeš naći isti dan kad dođeš i možeš živjet ko gospodin samo ako hoćeš. Trava je zelena, ovdje vene sve, i volja za životom, odlazimo sutra ranom zorom prvim avionom. Letimo za Dublin Ryan Airom, letimo u bolje sutra jednim smjerom. Gore toče

⁹¹ Shorty – Heroji danas

⁹² Severina – Moj sokole

⁹³ Hladno pivo – Zimmer Frei

⁹⁴ Šajeta – Predivna zemlja

Guinness, a ne vodu koja vrijedi. Ovdje travarica, tamo Jameson, po istoj cijeni. Otišli su mnogi, nitko godinama se ne vraća. I čujem priče kako svakog prvog stigne cijela plača.“⁹⁵

7. Nacionalna identifikacija kroz reprezentaciju elemenata regionalne identifikacije

Regionalna identifikacija druga je od tri temelje razine prostorne identifikacije, uz nacionalnu i lokalnu. Istodobno moguća su preklapanja na svim razinama prostorne identifikacije. Na temelju prirodnih i društveno-geografskih obilježja prostora izdvajaju se regionalni identiteti, koji se po svojim karakteristikama razlikuju od susjednih prostora, neovisno o administrativnoj organizaciji države. Tako je etnolog Milovan Gavazzi podijelio Hrvatsku na četiri etnografske zone: panonsku, jadransku, dinarsku i gorsku. Suvremeni hrvatski etnomuzikolozi Naila Ceribašić i Joško Čaleta odredili su četiri zavičajne zone: Primorsku, Gorsku, Nizinsku i Središnju zonu (Sam Palmić, 2015.). Prema navedenoj podjeli, u ovome radu će za potrebe istraživanja identiteta hrvatskih regija biti korištena podjela na četiri regije (Sl. 1.): Primorsku Hrvatsku, podijeljenu na Sjeverno hrvatsko primorje - Istru i Hrvatsko primorje, i Južno hrvatsko primorje - Dalmaciju (Dalmatinsku zagoru, obalu i otoke); Nizinsku ili Istočnu Hrvatsku koja se sastoji od Slavonije i Baranje; Središnju Hrvatsku koja sadrži Međimurje, Hrvatsko zagorje, Podravinu, Bilogoru, Posavinu, Moslavinu, Turopolje, Prigorje, Pokuplje, Banovinu i Kordun; i Gorsku Hrvatsku sastavljenu od Gorskog kotara i Like.

⁹⁵ Postolar Tripper - Irska

Slika 1. Podjela Hrvatske na četiri regije

Izvor: URL6

7.1. Nacionalna identifikacija kroz reprezentaciju elemenata regionalne identifikacije - Istočna Hrvatska

Tamburaška glazba integralni je dio hrvatskog kulturnog i glazbenog identiteta i karakteristična je glazba ove regije. Tambura je tradicijski narodni trzalačko-žičani glazbeni instrument južnih Slavena i nekih neslavenskih naroda u Jugoistočnoj Europi. Instrument su na prostor Bosne i Srbije tijekom 14. i 15. stoljeća doveli Turci. Prvi pisani dokument koji spominje tamburu na tom prostoru potječe iz 1551. godine. Prvotno su tamburu prihvatili muslimani, a nakon toga su je Bunjevci i Šokci migracijama iz Bosne doveli u Slavoniju i Vojvodini, gdje je u 18. i 19. stoljeću postala narodni instrument. Tambura je bila temeljni glazbeni instrument kulturne politike tijekom Hrvatskog narodnog preporoda i Ilirskog pokreta

sredinom 19. stoljeća. Od sredine 20. stoljeća dolazi do stvaranja profesionalnih tamburaških orkestara (Bonifačić, 1998.).

Za iščitavanje slavonske regionalne identifikacije kao reprezentativan uzorak odabrane su pjesme *Zlatnih dukata*. *Zlatni dukati* tamburaški je sastav osnovan 1983. godine, a od 1997. godine djeluje pod imenom *Najbolji hrvatski tamburaši*. Samo ime sastava ukazuje na pripadnost slavonskom regionalnom identitetu jer dukati označavaju jedan od karakterističnih elemenata slavonske narodne nošnje. Glazbeni elementi *Zlatnih dukata* određuju pripadnost širom geografskom panonskom području. Regionalna komponenta njihovog identiteta i glazbenog izričaja nije predstavljala prepreku njihovoj prihvaćenosti i popularnosti u više zemalja bivše Jugoslavije, ponajviše u Hrvatskoj i Srbiji (Bonifačić, 1998.).

Uz iznimku domoljubnih albuma i dva albuma božićnih pjesama, *Zlatni dukati*, odnosno *Najbolji hrvatski tamburaši* imaju regionalni identitet slavonskog i panonskog prostora, a osim o Slavoncima, dio pjesama govori o Šokcima i Bunjevcima, hrvatskim etničkim grupama. Tekst pjesme *Naša grana ne smije propasti* istovijetan je onom pjesme *Hrvati i Hrvatice*, no izmijenjen tako da se umjesto Hrvata odnosi na Šokce, naseljene na području Slavonije i na prostor „među Savom, Dunavom i Dravom“.

„Vesela je moja Šokadija, tugu skriva, o ljubavi piva. Kad joj dođem dušu mi otvara, i šokačko srce iz njedara... Nije moja Šokadija mala, k'o stoljetni hrast se rascvjetala. Baranjom i Slavonijom ravnom, rijekom Savom, Bačkom i Dunavom.“⁹⁶

Pjesme *Zlatnih dukata* prikazuju život tradicionalnog Slavonca, često prikazanog kao bečara koji voli tamburu i vino, no također i kao vrijednog poljoprivrednika. U pjesmi *Stari moj* autor teksta opisuje svog oca, kao sliku tradicionalnog veselog stanovnika Slavonije – bečara, koji se bavi ratarstvom.

„Bio je bečar, ratar i sanjar, šokačka duša, gospodin fin, volio pjesmu, tambure, vino, mnoge sam zore doček'o s njim. Spominj'o često dva konja vrana, i njivu kojoj ne vidiš kraj.“⁹⁷

„Upoznali sva smo polja zlatna, napuštene ambare, salaše. Zaboravih sve što bečar voli, vino, pjesme, tamburaše.“⁹⁸

⁹⁶ Najbolji hrvatski tamburaši – Širi grane, Šokadijo sveta

⁹⁷ Najbolji hrvatski tamburaši – Stari moj

⁹⁸ Najbolji hrvatski tamburaši – Šokirana Šokadija

„Sad mi srce, za ravnicom pati, duša sanja, brazde i lenije, salaš mali, što sve može dati, mladost moju, on u sebi krije. Upregnite u fijaker vrance, da obiđem svoje stare znance, da još vidim te salaše, da još čujem tamburaše, da još čujem tamburaše. Nek me prate od šora do šora, da sve one prođemo birtije, od Osijeka pa sve do Sombora, po ravnici pjesma nek se čuje. Ja se vraćam, moj jedini dome, neka vranci ravnicom pojure, pa nek umrem na salašu mome, sahranite mene uz tambure.“⁹⁹

„Moj dom je tamo gdje Slavonija spava, cvjetovi lana uz put miris nude, konji polako kasaju sa stana, a jutrom najlipše divojke se bude. Tamo gdje se voli svaka crna brazda, i žuljave ruke znojem zemlju kvase, tamo je svatko siromah i gazda, a ponos i nada nikad se ne gase. Tamo gdje žica na tamburi jeca, tamo gdje šorom stara kola škripe, prašnjavim sokakom igraju se djeca, u ljeta suha kad mirišu lipe... Tamo gdje nebo ljubi zlatna žita, nad rijekom plavom vrba grane svija, tu na zemaljskom raj u ovog svita, tu sniva moja stara Šokadija.“¹⁰⁰

Glavni tvorbeni elementi regionalnog identiteta Slavonije u 32 analizirane pjesme su: *polje* i *tambura* (11), *ravnica*, *žito* (Sl. 2.) i *konji* (*vranci* i *riđani*) (10). Važnu okosnicu ovog prostora čine rijeke Sava, Drava i Dunav, te se svaka od rijeka 4 puta spominje u promatranim pjesmama. Od vegetacije u pjesmama se spominju: šume (7), livade (4), vinogradi (2), hrast (2), lipa (2), bagrem (2), jabuka (2), trešnja (2) i kesten (1). Stanovnici se opisuju kao bečari u 4 pjesme, a kao ratari u dvije. Vино se spominje u 3 pjesme, a vašar (sajam) u jednoj. Slavonija se u pjesmi *Slavonijo, biseru Hrvatske* geografski određuje kao prostor koji se prostire između Papuka i Fruške gore, Ilove i Bapske, te između rijeka Dunava, Save i Drave. Čest (4 puta) motiv pjesama je salaš (od mađarskog *szállás*), ruralno imanje s gospodarskim zgradama udaljenim od naselja, smješteno na udaljenim poljima, pašnjacima ili uz šumu, uglavnom namijenjeno poljodjelstvu. Svojevremeno je za panonske krajeve, a autohtono su stvaralaštvo Hrvata Bunjevaca (URL7). *Suvara* je mlin na suhi pogon, najčešće konjski, koji datira iz 19. stoljeća. Služila je za mljevenje žitarica: pšenice, ječma, kukuruza i zobi. Otočka suvara, motiv jedne od pjesama, je jedini obnovljen i očuvani objekt te vrste u Hrvatskoj i jugoistočnoj Europi te registrirani spomenik najviše kulturne vrijednosti (URL8). U dvije pjesme prikazan je kontrast između Slavonije i Baranje te ostalih hrvatskih regija, Dalmacije, Istre, Like, Zagore i Međimurja, no unatoč različitostima i drugačijim narječjima, sve hrvatske regije ujedinjuje glazba i karakterizira zajedništvo.

⁹⁹ Zlatni dukati – Upregnite u fijaker vrance

¹⁰⁰ Najbolji hrvatski tamburaši – Moj dom je tamo gdje Slavonija spava

Slika 2. Žitna polja – temeljni identitet Istočne Hrvatske u popularnoj glazbi

Izvor: URL15

„Što te volim Slavonijo moja, okupana suncem polja tvoja, doći ću ti u svanuća plava, prije zore dok ravnica spava.“¹⁰¹

„Slavonijo, ti si zlatno more, sva mi blistaš klasovima žita, od Papuka pa do Fruške gore, domovino moja ponosita. Dunav, Drava i na jugu Sava, među njima Slavonija spava, od Ilove pa do male Bapske, Slavonijo, biseru Hrvatske. Bogatstvo je tvoje u šumama i livade i trava zelena. Oj, hrastovi, duša mi je s vama i s mirisom pokošenog sijena. Ej, putniče, daj malo zastani, sve što vidiš ljepota je njena, livadama jure konji vrani, zauvijek ti osta uspomena.“¹⁰²

„Kolika je tvoja snaga, zemljo rodna, zemljo draga. Miljenice svih hrvata, zlatnija si od dukata... Zatim čuješ, šuma pita, kukuruze, sela, žita...“¹⁰³

„Tamo gdje su žitna polja, tamo gdje se klasje svija, tu je moje rodno selo, tu je moja Slavonija. Tamo gdje je rijeka Sava, tamo gdje su dobri ljudi.. Tamo gdje su vinogradi, tamo gdje su dobra vina... tu je moja Šokadija.“¹⁰⁴

¹⁰¹ Najbolji hrvatski tamburaši – Slavonijo, dobar dan

¹⁰² Najbolji hrvatski tamburaši – Slavonijo, biseru Hrvatske

¹⁰³ Klapa Intrade – Snaga Slavonije

¹⁰⁴ Slavonske lole – Tu je moja Slavonija

„I kad umrem pjevat će Slavonija, stara mati žita i šuma, široka ravan pradavna Panonija, kad zapjeva i sunce silazi s uma. Pjevaj majko ratara i bekrija, pjesmu onu što nam život vara, konje vrane kad osedla Šokadija, vrisne pjesma od plamena i žara. Sve nek pjeva gdje mi je Slavonija, zrnice klasa i oluja ravni, pustaro draga, to je pjesma tvoja što pjevaju kosci i ratari davni.“¹⁰⁵

„Kad me neko upitati zna što ti tol'ko znači zemlja ta, ta ravnica s nebom spojena. Slavonija, Srijem i Baranja. Što mi znače sela, gradovi, šume, rijeke, bistri potoci, žitna polja, ljudi veseli, u najlipša ruva spremljeni... Dragi Bog nam zemlju podari, didovi ju naši čuvali, dubokom je brazdom orali, sa šorova pjesme pjevali. Tu gdje rijeke tiho žubore, hvaljen Isus ljudi govore, tu nek moja duša ostane i kada me zemlja prekrije.“¹⁰⁶

„Probaj jednom kad ti dođe zagledat' se u dno čaše, tu ćeš vidjet' mladost svoju, zlatna polja i salaše. Jabuke i trešnje rane, lipe snaše, tamburaše, kirbaje i lude dane, odsanjane snove naše. Kreni pjesmo do sokaka mog, mome srcu doma jedinog, otac Srijem i majka Slavonija zovu svoga sina jedinog. Kad se jednom ovdje rodiš i kad vidiš svoje njive, svaki dan života voliš, tvoji snovi ovdje žive. Ovdje šume s tobom dišu, tu se nebo lijepše plavi, žitna polja zamirišu, svaki dan se ovdje slavi.“¹⁰⁷

„Nek je kuća puna dice, nek nam sviraju tamburice, samo da je zdravlja i veselja, da je pravih prijatelja i da me ljubiš vilo moja, da miriše mi kosa tvoja u proljeće rano dok nam sunce grli ova zlatna polja.“¹⁰⁸

„Miriše na bagrem tvoja haljina i na onu večer kada si me ljubila tamo gdje Sava tiho spava na tvojim grudima... Što će meni ti zlatni dukati, te kule od zlata i biseri, konji vrani i livade kad ja trebam tvoje zagrljaje.“¹⁰⁹

„Sa prozora opet vire ona stara dobra lica. Ma, ne zna se sto je šire, ili duša il' ravnica.“¹¹⁰

„Kada prsti taknu žicu pjesma sjeti me na široku tu ravnicu i nju usred nje.“¹¹¹

¹⁰⁵ Krunoslav Kićo Slabinac – Pjevat će Slavonija

¹⁰⁶ Tamburaški Band Aid – Slavonija, Srijem i Baranja

¹⁰⁷ Tamburaški sastav Sremci – Pjesma iz sokaka mog

¹⁰⁸ Slavonia Band – Zlatna polja

¹⁰⁹ Sinovi ravnice i Sandra Bagarić – Bagrem

¹¹⁰ Krunoslav Kićo Slabinac – Inati se, Slavonijo

¹¹¹ Klapa Cambi i Miroslav Škoro – Moja Slavonka

7.2. Nacionalna identifikacija kroz reprezentaciju elemenata regionalne identifikacije - Središnja Hrvatska

Prostor središnje Hrvatske ispremežen je raznovrsnim glazbenim obilježjima. S istoka je došao utjecaj tamburaške glazbe koja je u ovom području prisutna u velikoj mjeri. *Gazde* su tamburaški sastav iz Zagreba osnovan 1993. godine koji je utjecao na popularizaciju tambure u Hrvatskoj. U svojim pjesmama prikazuju slike i urbanog i ruralnog prostora. Njihov imidž odudara od standardnog stila tamburaša te su poznati i kao „tamburaši u kožnim jaknama“, čime se naglašava njihovo urbano neslavonsko porijeklo (Baker, 2010.). Sa sjeverozapada na ovaj je prostor dopirao alpski utjecaj na glazbu iz Njemačke, Austrije i Slovenije. Najčešći motivi u 26 analiziranih pjesama ovoga prostora je rijeka Drava, koja se pojavila u 12 pjesama. Ostali simboli u tekstovima su: šume (7), polja (6), Bilogora (6), ravnica (5), vesela narav stanovnika (5), brežuljci (4), vinogradi (2), livade (2), vino (2), Mura (1), Petrova gora (1), Ilova (1), Česma (1) i Žumberak (1).

„Reka Mura tu mi žubori, mirna Drava tiho sišu mi. Jedno srce z među reke dve, to je moje Međimurje.“¹¹²

„Zagorci smo mi, nek nas čuju svi. Tu pri naše hiže svi su veseli, zagorski je dom tu pri srcu mom, vrnul bum se navek bregu svom.“¹¹³

„Zagorju sam se rodil, i tu su bregi zeleni, steze, polja i šume. S vinčekom smo veseli i navek takvi bume. Nebum nigdar ostavil zagorski lepi kraj. Zanamek tu bum ostal, tu je moj zavičaj.“¹¹⁴

„Volim tvoju rijeku Dravu, tvoja rodna polja snena... Tu ja živim, tu umrijet ću. Podravinu, ostaviti neću.“¹¹⁵

„Podravino moja mila, moj premili rodni kraj, ja iz tebe sad odlazim, više se ne vraćam... Zdravo, zdravo rijeka Dravo, pozdravi mi doma sve.“¹¹⁶

„Mene si rodila majko u ravnoj Podravini, kraj naše mirne Drave, u najljepšoj domovini. Hvala ti majko mala, majko Podravko, što si mi život dala, i srce bečarsko.“¹¹⁷

¹¹² Ivica Pepelko - Međimurje

¹¹³ Gazde – Zagorska

¹¹⁴ Optimisti Zagorja – Zagorski lepi kraj

¹¹⁵ Podravske legende i veseli Podravine – Rodna gruda

¹¹⁶ Blaž Lenger – Podravino moja mila

¹¹⁷ Franjo Barić – Dijete podravsko

„Ja sam rođen u ravnici, gdje protiče rijeka Drava. Hranila nas rodna polja, Bilogora napajala.“¹¹⁸

„U ravnoj Podravini, vesela sela stoje. Blizu Đurđevca grada, tamo je selo moje...“¹¹⁹

„Negdje daleko žubori Drava, na rosna polja spušta se san. Podravska zemljo, ti si mi draga.“¹²⁰

„Dobro jutro, Podravino, Dravo moja, samo teci... Kako čuvaš uspomene, kako čuvaš drage ljude. Naše pjesme, naše vino...“¹²¹

7.3. Nacionalna identifikacija kroz reprezentaciju elemenata regionalne identifikacije - Gorska Hrvatska

S obzirom na geografski položaj Gorske Hrvatske, koja spaja kontinentalnu i primorsku Hrvatsku, u Gorskom kotaru i Lici isprepleću se različiti utjecaji. Na ovo područje dopiru elementi dinarske, alpske, jadranske i panonske tradicijske kulture. U Gorskom kotaru dominantni su utjecaji apulske glazbe (URL11).

Glazba Gorske hrvatske smatra se kompliciranijom za izvođenje i odudara od tipične estetike glazbe koja bi mogla biti pristupačna široj publici pa su glazbenici Gorske Hrvatske izostavljeni (Petan, 1997.). Glazba ovog područja izvodi se prvenstveno od i za njene stanovnike te je vrlo malo glazbe ove regije koja bi se mogla označiti kao popularna glazba.

Šume (Sl. 3.) su obilježje ovog prostora koje se najčešće pojavljuje u pjesmama, ukupno pet puta. Prostor karakteriziraju i rijeke (2), planine (2), kamen (2) i polja (1). Velebit i Plitvička jezera koji se pojavljuju 3, odnosno 2 puta, fizičko-geografske su sastavnice ovog prostora koji su najizraženiji dio njegovog identiteta. U tekstovima se također pojavljuju rijeke Korana, Gacka, Kupa, Dobra i Čabranka te planine Plješivica i Kapela. Od drugih toponima spominju se Gospić, Delnice, Otočac, Ravna gora, Mrkopalj, Lič, Vrbovsko, Čabar, Moravice, Brod na Kupi, Lokve, Srkad, Fužine, Prezid, Kupjak, Lukovdol, Severin na Kupi, Smiljan i Lički Osik. Društveno-geografski elementi prisutni u pjesmama su lička basa, krumpir, kobasice, slanina, rakija, šljivovica, šljivari, lička prela i konji.

¹¹⁸ Franjo Barić – Ja sam rođen u ravnici

¹¹⁹ Veseli Podravci – U ravnoj Podravini

¹²⁰ Veseli Podravci – Podravska zemlja

¹²¹ Podravski muzikaši – Dobro jutro, Podravino

Slika 3. Šume na Velebitu – temeljni identitet Gorske Hrvatske u popularnoj glazbi

Izvor: URL14

„Tiho su padale pahulje, kroz svjetlu božićnu noć, moje su šume me zvale, a ja sam morala poć. Putevi moga djetinjstva za mnom su plakali, obećala tada sam sebi da ću se vratiti. Vratiti tebi Gorski Kotare moj, vratiti tebi najljepši kraju moj.“¹²²

„Gorski kotar, moj predivini dome u zapadnom dijelu Hrvatske. Kupa, Dobra i Čabranka rijeka pozdravlja Vas iz svijeta daleka. Ravna gora, Mrkopalj i Delnice. Lič, Vrbovsko, Čabar i Moravice. Brod na Kupi, Lokve, Srkad, Fužine. Prezid, Kupjak, Bludo domovine. Lukovdol i Severin na Kupi, najljepši ste kad svibanja nastupi. Nekada sam tuda kirijao, u gomilju crnom rudu spao. Gorski kotar, najmiliji kraju, za ljepotu tvoju mnogi znaju. Tko iz tvojih divljih šuma prođe, uvijek svome domu opet dođe.“¹²³

¹²² Auswinkl Muzikanti i Maja Komadina - Gorski kotare moj

¹²³ Goran Mikuličić – Gorski kotar, najmiliji kraju

„Kamen, kuća, bunar i šljivari, lička prela, konji razigrani. Rodna Liko, smiljanskoga cvita, starog čaće, vuka Velebita. Rodna grudo, stara kućo, moja Liko, moja srećo, uvijek si u srcu mom. Vratit ću se jednog dana, vratit ću se domu svom.“¹²⁴

„Plješivice divna, šumo ponosita, ti si dio Like, srca plemenita. Liko moja mila, kršna, brdovita, u tebi su Plitvice, voda znamenita.“¹²⁵

„Kršna Liko ja se se tebi divim, ja se tebi divim i sretan sam što u tebi živim, što u tebi živim. Od kraja do kraja, ti si meni draga. Od Osika, do Gospića, sve do Karlobaga. Tebe krase rijeke i riječice, rijeke i riječice. Crne oči lijepe ličančice, lijepe ličančice. Kršna Liko ja te volim jako, ja te volim jako. A tvoj kamen za mene je zlato, za mene je zlato“¹²⁶

„Reci meni ti, divojko mila, lipa kao Velebitska Vila, reci meni iz kojeg si kraja, bistra oka anđeoskog sjaja. Ličanka me majka rodila, na kamenu odgojila.“¹²⁷

7.4. Nacionalna identifikacija kroz reprezentaciju elemenata regionalne identifikacije - Primorska Hrvatska

7.4.1. Sjeverno hrvatsko primorje

Istra je jedina hrvatska regija u kojoj je nastao jedinstven smjer u popularnoj glazbi, pisanoj na dijalektu na kojem autori izražavaju odnos prema regiji, a i svoje političke stavove. *Gustafi*, *Šajeta* i Alen Vitasović glavni su predstavnici *ča-vala*, popularne glazbe na čakavskom dijalektu koja je postojala tijekom devedesetih godina prošlog stoljeća i utjecala na popularizaciju istarske kulture i osnaživanje osjećaja pripadnosti istarskom regionalnom identitetu. Čakavski dijalekt je u okvirima *ča-vala* služio kao iskaz regionalnog identiteta, ali nesuprotstavljenog hrvatskom nacionalnom identitetu. Kako se čakavski dijalekt sastoji od više varijanta, tako *Gustafi* navode korištenje južnoistarskog govora područja Vodnjana, a *Šajeta* liburnijski. Ozbiljni pristup pisanju tekstova na dijalektu omogućio je glavnim izvođačima *ča-vala* nacionalnu popularnost, a afirmiranjem dijalekta u javnosti kroz popularnu glazbu, on je postao ravnopravan štokavskom. Hrvatska državna televizija je prikazivanjem istarskih autora u svom programu, svjesna utjecaja kojeg glazba ima, pokušala time Istru u svijesti građana priključiti Hrvatskoj kao cjelini, zbog mogućeg separatizma regije koja je velik dio svoje povijesti bila pod vlašću drugih država. Upravo iz tog razloga, prema S. Kalapoš, Istrani - manje

¹²⁴ Željko Tomljenović - Moja Liko, moja srećo

¹²⁵ Gorica Rukavina – Pjesma Lici

¹²⁶ Narodni dar – Kršna Liko, ja se tebi divim

¹²⁷ TS Likote i Artemija Stanić – Ličanka me majka rodi

skloni identifikaciji s državom, više su se identificirali sa svojim fizičkim prostorom, religijom i čakavskim dijalektom. Začetnik *ča-vala* bio je istarski glazbenik Franci Blašković i njegova grupa *Gori ussi Winnetou*, čiji tekstovi objedinjuju čakavski dijalekt, s jezicima koji su se kroz povijest govorili u Istri, talijanskim i njemačkim, te dominantnim jezikom popularne glazbe, engleskim. Međutim, Blašković nije doživio komercijalni uspjeh i širu popularnost izvan Istre (Kalapoš, 2002.).

Grupa *Gustaph y njegovi dobri duhovi* iz Vodnjana osnovana je 1980. godine, a u devedesetima promijenila je ime u *Gustafi*. Glazba koju sviraju je mješavina rocka i tradicionalne istarske glazbe, s utjecajem bluesa i tex-mex glazbe. Tekstovi *Gustafa* su pozitivni i optimistični, a novinari ih opisuju „pravom istarskom poezijom“, smatrajući kako prikazuju pravi duh Istre i mentalitet njezinih stanovnika. Bivši gitarist grupe *Gustaph y njegovi dobri duhovi*, Livio Morosin, zaslužan je za razvoj karijere tada nepoznatog mladog pjevača Alena Vitasovića iz Orbanića kojemu je tijekom devedesetih godina pisao pjesme. Alen Vitasović je 1994. i 1995. godine ostvario pobjede na oba Arena festivala, potomje godine i na Melodijama Istre i Kvarnera i Melodijama hrvatskog Jadrana i time postigao nacionalnu popularnost, prvi od predstavnika *ča-vala*, i time omogućio i drugim glazbenicima koji su pisali pjesme na dijalektu, da se za njih pročuje i izvan Istre. Nakon prekida suradnje s Morosinom, dolazi do pada popularnosti Alena Vitasovića. Tome je pridonijelo nastupanje za HDZ tijekom predizborne kampanje 1995. godine, što je bilo negativno prihvaćeno u Istri. HDZ je angažiranjem Vitasovića želio podići svoj utjecaj u Istri gdje je vodeća bila regionalna stranka Istarski demokratski sabor (IDS). Za razliku od Vitasovića, koji je nastupao za HDZ, *Gustafi* i *Šajeta* podupirali su IDS. IDS je promovirao istarski identitet, u suprotnosti s politikom HDZ-a, idejom o homogenoj državi i nacionalizmom predsjednika Franje Tuđmana. Vladajući HDZ vidio je u Istri svojevrsnog unutarnjeg neprijatelja, zbog opasnosti od separatizma, a pojava dijalekta u glazbi bila je odgovor na takve prilike u državi. Vitasović je nakon toga surađivao s drugim glazbenicima, a Livio Morosin izdao nekoliko samostalnih albuma etno glazbe. U pjesmi *Ja sam Istrian* iz 2002. godine pozdravljajući slušatelje na hrvatskom i na talijanskom govori kako to što je Istrijan, ne znači da je manje Hrvat (Kalapoš, 2002.).

Treći od glavnih predstavnika *ča-vala* je opatijska grupa *Šajeta* (Munja) s frontmenom Draženom Turinom Šajetom, kako je u javnosti postao poznatijim prema samom imenu grupe. Iako se Opatija nalazi u kvarnerskom primorju i u sastavu Primorsko-goranske županije, istočno od planinskog masiva Učke, koja čini istočnu granicu Istre, *Šajeta* je kao dio *ča-vala* glazbeno okrenut Istri (Kalapoš, 2002.). Tony Cetinski, istarski pjevač iz Rovinja čija je karijera započela

tijekom začetaka *ča-vala* u svojim javnim nastupima stavljao je Hrvatsku iznad Istre (Baker, 2010.).

Festival *Melodije Istre i Kvarnera* utemeljen je 1964. godine pod nazivom *Melodije Kvarnera*, a pet godina kasnije mijenja ime u ono trenutno. Nakon šest godina pauze od 1986. godine, 1993. godine se obnavlja i bez prekida održava svake godine. Temeljne odrednice festivala su istarska ljestvica, različiti govori Istre i Kvarnera i tekstovi pjesama koji prikazuju sastavnice istarskog identiteta i segmente života stanovnika Istre, Kvarnera i otoka sjevernojadranskog arhipelaga (Orlić, 2005.). Identitet prostora Istre i Kvarnera najvećim je dijelom istraživani kroz tekstove pjesama na ovom festivalu.

Glavni simboli identiteta prostora Istre i Kvarnera u 27 analiziranih pjesama su more koje se u promatranim pjesmama spominje 14 puta i otoci (5). Prostor simboliziraju i vjetrovi bura (6), jugo (4), bonaca (2), nevera (2), tramontana (1) i maestral (1). Stanovništvo se opisuje kao vrijedno (1) i veselo (1), a najčešće su ribari (3), težaci (2), mornari (1) ili se bave turizmom (1). Učka je toponim koji najčešće simbolizira ovaj prostor (4), a od ostalih spominju se Opatija, Sušak, Rijeka, Omišalj, Bakar, Kraljevica, Kostrena, Cres, Susak, Lošinj, Osor, Sis i Lovran. Od životinjskih vrsta galeb se spominje 5 puta, istarsko govedo ili boškarin (3), koza (1), magarac (1), macaklin (1) i školjke (1). Od vegetacije ružmarin se pojavljuje u 4 pjesme, masline (3), šparoge (3), hrast crnika (2), bor (1), vinova loza (1), lavanda (1), oleandar (1), glog (1), šmrika (1) i žito (1). Pošto je vino dio istarske tradicije, ono se u pjesmama pojavilo jednom, a od sorti najviše puta, kao najraširenija na ovom prostoru, malvazija (3), a duranija, pinot i muškati jednom. U pjesmi *Istra, mati moja* Alena Vitasovića i Lidije Percan dio teksta ponavlja se, uz hrvatski, i na talijanskome jeziku što simbolizira istarsku dvojezičnost.

„Ja san rojen di nam zlatno žito zri, di za sriću vajka ima mista. Di su bregi mali veli, ča moje su srce zeli, ča su moju dušu taknuli. Ovo je moja Istra, moje nebo i moj dom.“¹²⁸

„Ako nas vali hite na pusti škoj. Ako nan more zame vesla i motor. Ako nan galeb mahne zdola oblaka samo me stisni va se, dokle jugo ne kala.“¹²⁹

„Istra, mati moja, mia mare Istria. Ja zavaj san tvoj, tu per sempre mia. Istra, krasna zemljo, Istria terra mia.“¹³⁰

¹²⁸ Elio Pisak i Sergio Pavat – Ovo je moja Istra

¹²⁹ Helena Brajković – Nasrid mora

¹³⁰ Alen Vitasović i Lidija Percan – Istra, mati moja

„Miris te zemlje i mora u soli. Kad san ti doma, duša ne boli. Volin te Istro, kad ulike restu, vridne težake i nonice stare.“¹³¹

„Galebi te bude, pivaju o starom kraju. Ribari te svojom pismom prizivaju. Maslina te diči, hladi bura i nevera. Sunce, more, topli, ružo od Kvarnera.“¹³²

„Mornari, težaki, ribari. Na Kvarneru rojeni smo mi, na škrtoj zemlji med grotami, tepla srca, vavik veseli. Primorjen smo se ponosili. Z Učke j' vajk zvonilo naše ča, z Istre trajna nina ninena, dok bura nan je dihi ledila, mi smo mići judi z Kvarnera..“¹³³

„Dobro jutro, moje more nemirno, dobro jutro mandraći pospani. Moje grote požmarene, oleandri rascvali, dobro jutro kraju primorski. Dobro jutro moje kočice umorne, dobro jutro moj galebe jedini, stare mriže rasparane i lavande mirisne, dobro jutro moj kraju voljeni. Neka ti sunce zapiva kanconu, o ribaru, mriži, štorije o moru. Neka te bure po svitu nose i staro jugo kad cime prkose... Dobro jutro umejki zarasli, dobro jutro moje škrape ziprane, teple vale skrivene, ružmarinu mirisni, dobro jutro kraju moj primorski.“¹³⁴

„Šparuge moje kako ste lepe i debele, od vas će bit fritaje vele. Samo da vas drugi ne poberu, aš radi vas sad si po šume teču.“¹³⁵

„Me je lipo, lipo li je s kumpanijom u konobi biti, dobru našu malvaziju piti i kroz kanapi vojku ljubiti.“¹³⁶

„Lepi ste mi, moji škoji, ča broдите kako brodi po Kvernere plavem. Ja vas gjedan z Učke gori, ka smeje se i govori: moji škoji, moji otroci.“¹³⁷

„Ča će njemu vitar z mora, ni ga strah oštre bure, sve je muhe z repon stira, sve zlomija je pašture. Ma je pitom ka i dite, smih u oku, noge drite. Na sve samnje je hodija, za on di je Oštarija. Rogi su mu svitral kruna, dlake mehke kako vuna, boškarinu niš ne fali, deset ima on kvintali.“¹³⁸

¹³¹ Vesna Nežić Ružić – Volin te Istro

¹³² Joso Butorac i Klapa Sol – Dite s otoka

¹³³ Vivien Galetta i Voljen Grbac - Kvarneriana

¹³⁴ Mirjana Bobuš i Mario Battifiaca – Dobro jutro, kraju primorski

¹³⁵ Šajeta – Šparuga blues

¹³⁶ Anelidi – U konobi

¹³⁷ Duško Jeličić – Moji škoji

¹³⁸ Boris Vižintin Vito i Magnolija - Boškarin

7.4.2. Južno hrvatsko primorje

Iako su Istra i Primorje dio mediteranskog kulturnog areala, ipak južni hrvatski priobalni prostor tj. regija Dalmacija ima znatno izraženiju mediteransku identifikaciju. Takva identifikacija se uglavnom geografski veže uz priobalni i otočni dio Dalmacije. Glazba Dalmacije može se svrtati u kategoriju mediteranske glazbe, prostora koji je kroz povijest bio prostor interakcije različitih naroda i kultura, a cirkulacija različitih ideja utjecala je i na glazbu (Magrini, 1999.). Glazba tog dijela Hrvatske dijelom je pod utjecajima drugih mediteranskih zemalja, susjedne Italije i Grčke. Glazbenici popularne glazbe iz Dalmacije na vrhu su popularnosti u Hrvatskoj, koja je započela od prvih glazbenih festivala iz šezdesetih godina 20. stoljeća, nastalih po uzoru na talijanski festival Sanremo. Pjesme s *Festivala zabavne glazbe Split*, zbog glazbenih motiva i tekstova na čakavskom dijalektu, doživljaju se kao simboli mediteranskog identiteta. Mandolina je žičano glazbalo koje je tipično za prostor Mediterana, a u Dalmaciju je došlo iz Italije. Tamburica je postala hrvatski nacionalni instrument, no mandolina, ekvivalentan instrument Jadranske Hrvatske, nije dobila takav status. Drugo tipično mediteransko glazbalo je grčki bouzuki, koji je u popularnoj glazbi u Hrvatskoj bio zastupljen tijekom sedamdesetih i osamdesetih godina 20. stoljeća, a popularnost je dobio zbog uporabe na *Splitskom festivalu* (Čaleta, 1999.). Lijerica je instrument Južne Dalmacije, a najpoznatiji primjer glazbenika popularne glazbe koji ga koriste je Mate Bulić. U video spotovima popularne glazbe dočarana je stereotipična atmosfera Mediterana i uglavnom se prikazuju more, male brodice, ribari i kamene kuće (Čaleta, 1999.).

Veliku popularnost je postiglo klapsko pjevanje, kao spoj tradicionalnog i popularnog. Klapsko pjevanje je tradicijsko višeglasno pjevanje bez pratnje instrumenata. Riječ klapa, koja označava grupu prijatelja, ima porijeklo s područja Trsta u sjevernoj Italiji, a u Dalmaciji se pojavila sredinom 19. stoljeća, kao posljedica trgovačkih veza. U isto vrijeme, zbog uspostavljanja kulturnih i glazbenih identiteta priobalnih i otočnih dalmatinskih gradića, pod utjecajem Hrvatskog narodnog preporoda i jačanjem osjećaja nacionalnog identiteta, javilo se grupno pjevanje, koje je klapskim 1976. godine prozvao etnomuzikolog Jerko Bezić. Do tada je klapsko pjevanje nazivano različitim opisnim terminima. Na oblikovanje klapskog pjevanja utjecalo je liturgijsko pjevanje i kulturni elementi iz Zapadne i Srednje Europe, prvenstveno iz Italije (Čaleta, 1999.). Klapska pjesma se označava kao dalmatinska folklorna urbana pjesma (Povržanović, 1989.). U 2012. godini UNESCO je uvrstio klapsko pjevanje na popis nematerijalne svjetske kulturne baštine (URL10).

Klapa u tradicionalnom obliku označava neformalnu grupu pjevača, koja pjeva zbog vlastitog zadovoljstva u konobi, gradskom trgu ili nekom akustičnom prostoru, ili kao serenada djevojci. Od osnutka *Festivala dalmatinskih klapa* u Omišu 1967. godine, godišnjeg natjecanja klapa, dolazi do pojave festivalskih klapa, koje redovito vježbaju pod vodstvom glazbenog voditelja, umjesto spontanog pjevanja. Ciljevi festivala su očuvanje tradicija i prenošenje na mlađe generacije, poticanje na amatersko bavljenje glazbom i stvaranje kulturnog i turističkog sadržaja (Povrzanović, 1989.). Klapsko pjevanje proširilo se izvan Dalmacije, ali i izvan granica Hrvatske. Klape su se pojavile u Zagrebu, najprije među studentima iz Dalmacije i među hrvatskim emigrantima u inozemstvu. Festival je ograničio broj članova klape na 4 do 8 i s vremenom podigao popularnost klapama, pjevačima, vođama klapa i kompozitorima. Razvoj turizma i utjecaj medija omogućili su komercijalizaciju klapskog pjevanja. Devedesete godine 20. stoljeća označile su početak modernih klapa, koje inkorporiraju nove elemente u glazbi, ponajprije iz popularne glazbe. Festivalne klape su surađivale s pop glazbenicima, a moderne klape eksperimentiraju s različitim glazbenim formama i više surađuju s rock i drugim glazbenicima alternativne glazbe. Društvene i političke promjene izmijenile su repertoar pjesama koje klape izvode. Pjesme iz razdoblja Drugog svjetskog rata i radničke pjesme socijalističkog razdoblja zamijenjene su hrvatskim domoljubnim pjesmama. Neke su bile pjesme iz razdoblja Ilirskog pokreta, čije je izvođenje bilo zabranjivano tijekom bivšeg političkog sistema, a druge su novokomponirane pjesme iz razdoblja Domovinskog rata. Klape nastupaju na kulturnim i političkim manifestacijama i tijekom predizbornih kampanja. Iako su u počecima klapskog pjevanja članovi klapa bili samo stariji muškarci, danas ne postoje ograničenja s obzirom na spol, dob ili zanimanje pjevača. To je jedan od razloga što je klapsko pjevanje postiglo širu popularnost, pogotovo među mlađom populacijom i tako postala dijelom popularne glazbe, umjesto tradicijske. Jača klapska scena u Zagrebu i Rijecu, te među hrvatskim emigrantima u Njemačkoj, Australiji, SAD-u, Austriji, Švicarskoj i drugim zemljama, a postoje i primjeri nehrvatskih klapa. Klape u najnovije vrijeme imaju svoje web stranice s informacijama o svojim članovima, albumima i koncertima (Ćaleta, 1997.). U konačnici je klapska glazba prije mnogo vremena izišla iz sfere tradicionalne u popularnu glazbu, ne samo u okvirima Dalmacije i među ljudima dalmatinskih korijena, već diljem cijele Hrvatske.

Hrvatska matica iseljenika dugo je vremena primarno bila orijentirana prema folklornim skupinama i tamburaškoj glazbi, no porastom popularnosti klapskog pjevanja, promijenila se i kulturalna politika. Ministarstvo kulture i Ministarstvo turizma inicirali su promociju klapskog pjevanja kao važnog hrvatskog kulturnog proizvoda. Tijekom 2006. godine organizirano je

osam koncerata kao *Prvi susret klapa iz hrvatskog iseljeničtva u domovini*. Na veću popularnost klapa, utjecaj je imala i veća pozornost medija. To je posebno vidljivo u primjeru *Klape Cambi*, čija je popularnost porasla nakon suradnje s poznatim rock pjevačem Zlatanom Stipišićem Gibonijem, čiji su tekstovi napisani na čakavskom dijalektu. Žene su u sastav klapa počele ulaziti tijekom sedamdesetih godina, kada se formiraju i prve ženske klape. Porastom broja ženskih klapa u devedesetima, omogućeno im je natjecanje s muškim klapama na *Festivalu dalmatinskih klapa Omiš* (Ćaleta, 2008.).

Tekstovi klapskih pjesama uglavnom su ljubavne tematike ili opisuju život dalmatinskog čovjeka. Uz klapsko pjevanje usko vezana je i konoba te konzumacija vina i tradicionalne dalmatinske hrane: pršut, ovčji sir, gavuni i slane srdele (Ćaleta, 2008.).

Od ukupno 116 pjesama koje su obrađene za prostor Južnog hrvatskog primorja, u njih 76 (66%) pojavljuje se simbol mora što jasno ukazuje na maritimnu orijentiranost dalmatinskog stanovništva. Drugi, prirodni element koji je obilježje prostora je svakako mediteranska klima i njezina obilježja stoga je spomen klimatskih elemenata vrlo čest poput sunca (21), nevere (5), bonace (3) i (ukupnost svih) vjetrova (16). Od vjetrova su to bura (27), jugo (18) i maestral (2). Od životinjskih i biljnih vrsta, galeb i maslina najizraženiji su dio identiteta ovog prostora. Maslina se pojavljuje u 29 pjesama, a galeb u njih 25. Drugi elementi vegetacije u pjesmama su: vinova loza (10), bor (10), smokva (6), lavanda (5), drača (4), smilje (3), ruzmarin (2), palma (2), blitva (2), čempres (1), šmrika (1), višnja (1), brnistra (1), a životinjske vrste: ribe (8), srdele (3), cvrčci (2), rakovi (1), školjke (1), alge (1). Od fizičko-geografskih značajki prostora najistaknutiji simboli pjesama su kamen (26), stijene (17), otoci (12), hridi (4), škrape (3), škrtla zemlja (2), polja (2), planine (1), krš (1) i rijeke (1). Gradovi koji se najčešće pojavljuju u pjesmama su: Split (6), Zadar (4), Šibenik (3) i Dubrovnik (2), te se može zaključiti kako ovu regiju Split, najveći grad, najbolje simbolizira, dok Dubrovnik najmanje, zbog svoje odvojenosti. Ostali toponimi koji se pojavljuju u pjesmama su: Marjan (2), Ravni Kotari, Vis, Hvar, Makarska, Brač, Šolta, Palagruža, Korčula, Primošten, Trogir, Omiš, Peristil (svi po 1). O velikom značenju nogometa za ovaj prostor govori kako se nogometni klub iz Splita *Hajduk* pojavljuje u sedam pjesama, stadion *Poljud* u dvije, a navijačka skupina *Tordica* u jednoj. Vjera u Boga ističe se u 15 pjesama. Stanovnici ove regije opisuju se kao vrijedni u 3 pjesme, a dominantne djelatnosti karakteristične za ovaj prostor su ribarstvo (9), pomorstvo (6), poljoprivreda (3) i turizam (1). Simboli ovog prostora su također i: vino (13), konoba (8), klape (8), bijela boja (8), bevanda (4), briškula (3), pjevanje (3), fešta (2), kartanje (2), balote (2), trešeta (2), pršut (2), arija (2), mandolina (1). Ovi simboli kreiraju sliku tipičnog dalmatinskog

druženja klape, odijevene u bijelo, u konobi, uz vino, bevandu i pršut, provodeći vrijeme pjevajući pjesme i kartajući balotu, trešet i briškulu (Sl. 4.).

Slika 4. Klapa u konobi – temeljni kulturni identitet Južnog hrvatskog primorja

Izvor: URL13

*„Noćas more glasno priča, bura krenula u đir, kala pismom odgovara, ribari su našli mir...
Mom je tilu lipo kada krene naša ura, dok uz tebe me stiska dalmatinska bura.“¹³⁹*

„Zapuvala je bura, udrila u stine, a more se izlilo po tleju.“¹⁴⁰

*„Sve dok bura dere, sve dok jugo puše, ča zime smoče, to lita suše. Uvik na kraju bonaca bude
i mater zemlja dočeka ljude.“¹⁴¹*

¹³⁹ Klapa Intrade – Bura Dalmatinska

¹⁴⁰ Klapa Cambi – Zapuvala je bura

¹⁴¹ Tedi Spalato, Tomislav Bralić i Klapa Intrade – Sve dok bura dere

„Kad ovaj život prestane i ludo srce zastane, naći ću svoj dom i bit ću opet u kršu tvom, di bura lomi čemprese. U gaju podno planine, bit će spomen moj i znat ćeš da sam uvijek bija tvoj.“¹⁴²

„Ne znan što me tebi, tebi vuće, oli ljudi oli i kuće, oli loza ispod zida, oli lipa domaća besida. Oli jugo, oli i bura, oli moja bolotura. Oli teća domaćega vina, oli naša žvelta bicurina. Dalmacijo, maslina te dići, tvoje stine, more i kaići. Dalmacijo, ja ti ljubin stine, Dalmacijo, ti me zovi sine. Ne znan što me tebi, tebi vuće, oli spiza, karte oli buče. Srića si mi, potriiba i duga, ti si meni moja mati druga.“¹⁴³

„Bura puše od Ravnih Kotara, zviždi, cvili, a more se pjeni. Pa je čujem, ka' da progovara, ja ću stati, a ti samo kreni. Sve si Bože učinija, lipa li je Dalmacija.“¹⁴⁴

„Ne pitajte zašto uvijek pivan, o svom kraju, o tom moru plavom, ne pitajte što bi bez svog mista i bez pisme u konobi staroj... Bit će da je nešto u tom moru, u tom moru di su bure, zime, rodila je tu me moja mati, tu si i ti rodija se sine... Nemojte mi ljudi vi zamirit, što ja pivan uz žmulj dobrog vina, srce znade, privarit se neće, ovo, to je moja Domovina.“¹⁴⁵

„Kada sunce u postelju ode i kada galeb na siku sleti. Snaga tišine, zagrlji more. Bez krila čovik može da leti. Kada sunce u postelju ode, svitla lanterni na moru se pale. Kalajte idra, fermajte brode. Sluša bi more dok valja žale. Kako je lipa litnja noć kad žal sa morem govori. Kako me smanta miris taj kad miris puste borovi. Kako je lipo pod nebom pod vedrim nebom moje ljubavi. Dalmacija, more ja i ti.“¹⁴⁶

„Jugo će, kažu oni što vide da ponovo krećem na put za nigdje. Jugo se sprema, valovi dižu, pogledi njeni me više ne stižu. Dalekim sad plovim morem, zaboravljam naše zore. Ostaje mi samo more i vjetar što tuče u lice i dušu. Galebovi u daljini, more i ja u blizini. Prilazi mi, ja mu pričam, o ljubavi jednoj što bila je davno... Rakovi, školjke i morske alge i mnogo, mnogo kamenog cvijeća na grobu mome umjesto svijeća. Svjetleće ribe držat će stražu.“¹⁴⁷

¹⁴² Hari Rončević – Di bura lomi čemprese

¹⁴³ Tomislav Bralić – Ne znam što me tebi vuće

¹⁴⁴ Matko Jelavić – Bura puše od Ravnih kotara

¹⁴⁵ Tomislav Bralić i Klapa Intrade – Zašto uvijek pivan

¹⁴⁶ Vinko Coce – Dalmacija, more, ja i ti

¹⁴⁷ Giuliano i Marijan Ban - Jugo

„Ka da sam galeb letim, slobodan i sam, negdi daleko lutam. I dalje ću, al' znam di mi je srce ostalo... Tamo di sinje more ljubi bili žal, di zvuk te pisme nosi vitar maestral, tamo di moj je rodni kraj, moj je zavičaj. Tamo di sunce uvik sja, tamo je Dalmacija.“¹⁴⁸

„More uvik san ti piva, zauvik sa pismon stavija u njidra. Pape kraj tebe me ziba. Kupala me mater, sašila mi idra. More, more plavo, bisno kad te triska jugo. Mirno kad je lito, beskrajno i dugo. Jako, oli plešeš s vitron, oli gingaš brode, boriš se sa sidron. Vodili su stari ljute boje da bi danas bilo samo moje.“¹⁴⁹

„Za tebe smo ariju pisali dušo, sva blaga što Bog ti je darovao. Iz kamena nama si procvala ružo, samo ti, samo ti, Dalmacijo. O more, more, ti pričaj mi o ljubavi, o kraju di su moji najdraži. Na vike vikova živit će Dalamacija. U ime Oca i Sina u Duha svetoga... Iz moje duše more piše o ljubavi, o svakom kamenu, drači, o svetoj maslini.“¹⁵⁰

„Kad me bura trisne, dok mi galeb kliče, ja znam, da sam s njom, sa lipom zemljom, Dalmacijom. I di su kale tisne, di su klapske pisme, ja znam da sam s njom, sa svetom zemljom Dalmacijom... Kada čujem čakule sa balota i briškule, ja znam, da sam s njom, sa lipom zemljom Dalmacijom.“¹⁵¹

„Ispod zlatnih oblaka, plovi duša šarena. More valove po žalu proliva, svaka dva, tri koraka stoji kuća kamena, mater mušku dicu glasno doziva. To je zemja čovika, more mu je posteja, liston smokve zelene se pokriva. Ima srce diteta, pogled mu je kopriva, tu iz mora raste cvit od kamena, tu san rođen ja. I da Bog za me nacрта ženu kakvu san čeka, neka je crta ka posljednju želju. Ja bi mu reka, bila bi zjenica u najlipšen oku, najlipša zvizda na nebu visoku. Bila bi ka, bila bi ka Dalmacija. Tu se igra partija, trešeta i briškula, digod jake karte nisu isti zog to na mojin rukama, rađa se u mukama, moja zemja, nek je čuva dragi Bog.“¹⁵²

„Pitaju me zašto pjevam o tom moru, buri, jugu. Govore mi kako sanjam obećanu zemlju drugu.“¹⁵³

„Da ga sritna zvizda vodi, mater lipo dite rodi, na tom škoju kamenitom, svojem rodu plemenitom. Dite malo zrno soli, da svoj kamen bili voli, da mu more bude pijat, kad naraste

¹⁴⁸ Neno Belan & Fiumens i Klapa More - Galeb

¹⁴⁹ Hari Rončević – More plavo

¹⁵⁰ Mladen Grdović i Bepo Matešić – Samo ti, Dalmacijo

¹⁵¹ Bepo Matešić i Jole – Sveta zemlja Dalmacija

¹⁵² Dalmatino – Cvit od kamena

¹⁵³ Mišo Kovač – Dalmacija u mom oku

će navigat. Dalmatinca mater rodi na kamenu bilom, misto svilom pokrije ga galebovim krilom. Da ne plače nego piva pisme o svom rodu, o kamenu, biloj boji, o moru i brodu Dok ga ljudi vitar nosi, kapja mora mu u kosi, dok nevera jidra krivi da se vrati svojoj rivi. Dok mu lipa mladost plamti da didove svoje pamti, da podili kruva, Sveti Duje da ga čuva. ¹⁵⁴

„Maslina je neobrana, nima koga da je bere, prigiba se teška grana, slomit će se od nevere. ¹⁵⁵

„More, riba, galeb, sunce, cili sam se zajubija u te. More plavo, bila stina, lipa moja Dalmacija. ¹⁵⁶

„Ja sam dite s mora, moja mati je Dalmacija, imam barku i gitaru, srce koje ljubiti zna. Nema meni do mog juga i do mojih borova, svo bi zlato ovog svita za moj bili kamen da. Dalmatinac sam, tu sam rođen ja, plavo more zna da je volim ja, vilu s Jadrana. Dalmatinac sam, ovo je moj dom, tu su moji didovi davno sidro bacili, mene vezali. Ja sam dite s bilog žala, di je pisma galeba, di je zemlja vode žedna, di su stabla maslina, di su ljudi iste loze, di je sveta nedilja, svo bi zlato ovog svita za moj bili kamen da. ¹⁵⁷

„Svako misto svoju feštu ima, svako misto ima svoj dan. A fešta draga je svima, jer tu se piva po cili dan. A mi volimo feštu i ribu kod staroga Duje. Večeras je naša fešta, nek' se daleko čuje. Večeras je naša fešta, večeras se vino pije. Nek' se igra, nek' se piva, jer ko ne piva Dalmatinac nije. ¹⁵⁸

Povezanost s prostorom čine brojni čimbenici u fizičkom i sociogeografskom smislu, odnosno ukupnost materijalnih i duhovnokulturnih tvorevina i djelatnosti. Na prostor Hrvatske tijekom prošlosti isprepleli su se različiti politički, kulturni i socijalni utjecaji koje su za posljedicu imali oblikovanje prostornih tj. regionalnih identiteta. Ipak, u konačnici svi oni su sudjelovali i sudjeluju u kreiranju nacionalne identifikacije. Analiza tekstova pjesama sa simbolikom regionalne identifikacije ukazala je na znatno detaljniji opis prostora odnosno krajolika te uključivanje svakodnevnog načina života. Takva detaljnost naravno proizlazi i iz samog prostornog obuhvata identifikacije tj. regije koja je znatno niža prostorna razina od nacionalnog prostornog obuhvata. Sukladno tome i povezanost zajednice (topofilija) je s

¹⁵⁴ Mladen Grdović – Dalmatinca mater rodi

¹⁵⁵ Tomislav Ivčić – Maslina je neobrana

¹⁵⁶ Vinko Coce – More, riba, galeb, sunce

¹⁵⁷ Mladen Grdović – Dalmatinac sam

¹⁵⁸ Tomislav Ivčić – Večeras je naša fešta

prostorom veća. Jake veze s prostorom ponajprije se odražavaju u njegovom fizičkom opisu te suživotu kroz svakodnevne aktivnosti (*težak, mornar, seljak* i dr.).

Analiza tekstova pjesama pokazala je da najznačajnije regionalne simbolike poput *mora, ravnica, planina* su ujedno i simboli nacionalne identifikacije. Najčešći simboli regionalne identifikacije su more, Sava, Drava, Dunav, polje, šume, kamen, bura, i maslina koji uvelike određuje i hrvatsku nacionalnu identifikaciju. Osim prostora, pjesme popularne glazbe prikazuju i svakodnevni život stanovnika, njihove običaje i kulturnu baštinu. Ribar, mornar, težak, ratar glavni su simboli u pjesmama prema čemu se mogu odrediti djelatnosti kojima se bavi prosječan stanovnik Hrvatske, ali i koja je primarna publika kojoj se autori tih pjesama žele obratiti. Uz to, tambura, bećari, klapa, konoba simboli su koji sumiraju kulturu i običaje stanovništva Kontinentalne i Primorske Hrvatske.

8. Zaključak

Popularna glazba unutar popularne kulture sudjeluje u kreiranju prostornih identiteta na više razina. U ratnim okolnostima, u vrijeme Domovinskog rata, glazba je imala nekoliko značajnijih i istaknutijih uloga. Ona je tada ohrabrivala i podizala moral hrvatskim braniteljima i pogođenom stanovništvu i bila sredstvo komunikacije, prema hrvatskoj dijaspori, neprijatelju i prema međunarodnoj javnosti. Političke promjene početkom devedesetih godina i Domovinski rat omogućili su isticanje hrvatskih simbola i obilježja, koji su do tada u javnosti bili zabranjeni. Popularna glazba bila je dio procesa u izražavanju hrvatskog identiteta, a dio pjesama nastalih u to vrijeme, poput pjesme *Moja domovina*, ostao je popularan i danas. I u domoljubnim pjesmama nastalim nakon Domovinskog rata, njegova ostavština uvelike je prisutna i čini dio nacionalnog identiteta. Popularna glazba je zbog svoje raširenosti i prisutnosti, naročito u ključnim godinama za artikuliranje hrvatskog nacionalnog identiteta početkom devedesetih, imala značajan utjecaj u kreiranju nacionalne identifikacije, što u potpunosti potvrđuje prvu postavljenu hipotezu. Tijekom Domovinskog rata značajno prevladavaju motivirajuće pjesme u kojima se ističe hrabrost hrvatskih branitelja, te spremnost da se brani domovina i umre za nju. Od ostalih pjesama u podjednakom broju zastupljene su pjesme koje pozivaju na mir, pjesme koji ističu ljepote Hrvatske, pjesme koje prikazuju kontrastne slike prijeratne Hrvatske i Hrvatske u ratu, pjesme kojima stanovništvo iseljeno iz dijelova Hrvatske pogođeno ratom iskazuje želju za povratkom, te pjesme koje ukazuju na poremećene odnose između Hrvatske i Srbije. U poslijeratnim pjesmama glavna je svrha održavanje sjećanja na žrtve Domovinskog rata i davanje potpore hrvatskim generalima.

Fizičko-geografska obilježja, odnosno teritorij (prostor), također imaju značajno mjesto u stvaranju hrvatskog identiteta, a analizom glazbenih tekstova utvrđeno je kako je Jadransko more njegov najizraženiji simbol. Osim prostora, kultura, posebice običaji i kršćanska tradicija, te povijest, najčešće srednjovjekovna, također zauzimaju istaknuto mjesto u tekstovima što je u skladu s drugom hipotezom.

Klupska i tamburaška glazba glazbeni su pravci koji su u Hrvatskoj iz tradicionalne izrasli u popularnu glazbu, dok je potonja iz simbola jedne regije prešla u simbol države. Analizom glazbenih tekstova utvrđeno je kako prirodno-geografski čimbenici imaju glavni utjecaj na kreiranje regionalnih identiteta. Jadransko more u Primorskoj Hrvatskoj, a Drava, Dunav i Sava u Kontinentalnoj Hrvatskoj najčešći su toponimi u tekstovima pjesama popularne glazbe. Takva simbolika najbolje je prisutna u tekstu nacionalne himne „*Teci Dravo, Savo teci*,

nit' ti Dunav silu gubi. Sinje more svijetu reci, da svoj narod Hrvat ljubi. “. Bura, sunce, maslina i galeb najčešće simboliziraju identitet Primorske Hrvatske, polja, ravnica i žito Kontinentalne Hrvatske, a šume Gorske Hrvatske. I među ovim simbolima možemo pronaći podudarnosti u tekstu hrvatske himne: „*dok mu njive sunce grije, dok mu hrašće bura vije*“. Osim prostora, najprisutniji elementi regionalne identifikacije u popularnim pjesmama su vezani uz svakodnevni život stanovnika: zanimanja (*ratar, mornar, ribar*) te običaje (*bećari s tamburama i klapa u konobama*), što potvrđuje i treću hipotezu.

Svim je regijama zajedničko isticanje prirodnih ljepota i simboli pjesme, druženja i vina, a zajedništvo hrvatskih glazbenika tijekom Domovinskog rata, nastavilo se, pod utjecajima iskustva rata, i nakon njega suradnjama glazbenika različitih regija, većim zajedništvom i pojačanim iskazivanjem nacionalnog identiteta kroz popularnu glazbu.

9. Literatura

Baker, C. (2010.): *Sounds of the Borderland: Popular Music, War and Nationalism in Croatia since 1991*, Routledge, Oxford.

Banovac, B. (1998.): *Društvena pripadnost, identitet, teritorij: sociološko istraživanje regionalne pripadnosti u Istri*, Pravni fakultet, Rijeka.

Banovac, B. (2000.): *Modernitet, prostor i konstrukcija identiteta. Revija za sociologiju*, 31(3-4), 113-132.

Buhin, A. (2016): *Opatijski festival i razvoj zabavne glazbe u Jugoslaviji (1958. – 1962.)*. *Časopis za suvremenu povijest*, 48(1), 139-159.

Bonifačić, R. (1998.): *Regional and national aspects of tamburica tradition: The case of the Zlatni Dukati neotraditional ensemble, Music, politics, and war: Views from Croatia*, 131-149.

Bratulić, J. (2011.): *O hrvatskom identitetu, neposredno*, u: *Hrvatski identitet*, ur. Z. Lukić i B. Skoko, Matica hrvatska, Zagreb, 9-24.

Brenner H. (1992.): *Musik als waffe? Theorie und Praxis der politiscen Musikvewendung, dargestellt am Beispiel der Steiermark 1938-1945*. Graz: H. Weishaupt Verlag.

Budak, N. (2010): *Hrvatski identitet između prošlosti i moderniteta*, u: *Hrvatski nacionalni identitet u globalizirajućem svijetu*, ur. N. Budak i V. Katunarić, Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo, Zagreb, 3-12.

Carney, G. O. (1998.): *Music Geography, Journal of Cultural Geography*, god. 18, br. 1, 1–10.

Chye P., King L. (1996.): *Ideology, Social Commentary and Resistance in Popular Music: A case study of Singapore*, *Journal of Popular culture*, 215-231.

Cvitanović, M. (2009.): *(Re)konstrukcija balkanskih identiteta kroz popularnu glazbu*, *Migracijske i etničke teme*, god. 25, br. 4, 317-335.

Čepo, D. (2010.): *Od nacionaloga k supranacionalnom: europski identitet i Europska unija*, ur. N. Budak i V. Katunarić, Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo, Zagreb, 67-80.

Ćaleta, J. (1997.): *Klapa singing, A traditional folk phenomenon of Dalmatia. Narodna umjetnost : hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku*, 34(1), 127-145.

Ćaleta, J. (1999.): *The ethnomusicological approach to the concept of the mediterranean in music in Croatia. Narodna umjetnost : hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku*, 36(1), 183-195.

Ćaleta, J. (2008.): *The „klapa movement“ – multipart singing as popular tradition. Narodna umjetnost : hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku*, 45(1), 125-148.

- Delanty, G. (1997.): Models of citizenship: defining European identity and citizenship, *Citizenship studies* 1/3, 285-203.
- Ferić, I. (2000.): Neke sociodemografske i kontekstualne odrednice nacionalnog ponosa. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 9(4-5 (48-49)), 545-565.
- Franc, R., Ivičić, I., Šakić, V. (2009.): Oblici domoljublja i izraženost hrvatskog nacionalnog identiteta, *Društvena istraživanja*, Vol. 18, br. 3, 393-415.
- Frith, S. (1996.): Music and identity, *Questions of Cultural Identity*, 108-27
- Grbešić, G. (2013.): Od ilirskoga pokreta i jugoslavenske ideje do neuralgičnih točaka u hrvatsko-srpskim odnosima u 20. stoljeću. *Diacovensia: teološki prilozi*, 21(1), 85-107.
- Gumprecht, B. (1998.): Lubbock on Everything: The Evocation of Place in Popular Music (A West Texas Example), *Journal of Cultural Geography*, god. 18, br. 1, 61–81.
- Hadžihusejnović-Valašek, M. (1998.): The Osijek war-time music scene, 1991-1992, Music, politics, and war: Views from Croatia, 161-184.
- Hogan, E. (2007.): Enigmatic territories: Geographies of popular music, Musicology, Critical Public Geographies Working Paper UCC, Cork.
- Hudson, R. (2006.): Regions and Place: Music, Identity and Place, *Progress in Human Geography*, god. 30, br. 5, 626–634.
- Johansson O., Bell L. (2009.): Sound, Society and the Geography of Popular Music, Routledge, Oxford.
- Kalapoš, S. (2002.): Rock po istrijanski: o popularnoj kulturi, regiji i identitetu, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb.
- Klemenčić, M. (2011.): Zemljopisni i geopolitički položaj: sastavnice hrvatskog identiteta, u: Hrvatski identitet, ur. Z. Lukić i B. Skoko, Matica hrvatska, Zagreb, 105-109.
- Kong, L. (1995.): Popular Music in Geographical Analyses, *Progress in Human Geography*, god. 19, br. 2, 183–198.
- Magaš, D. (2013.): Geografija Hrvatske, Odjel za geografiju, Sveučilište u Zadru, Meridijani, Zadar.
- Magrini, T. (1999.): Gdje počinje mediteranska glazba, *Narodna umjestnost*, Vol. 36, br.1, 173-182.
- Mimica, B. (2004.): Dalmacija u 20. stoljeću, Povijesni pregled, Rijeka.
- Nash, P. H. (1968.): Music Regions and Regional Music, *The Deccan Geographer*, 2, 1–24.
- Orlić, I. (2005.): Istarski identitet kroz glazbeno stvaralaštvo: etnološki pristup. Etnološka tribina, Godišnjak Hrvatskog etnološkog društva, 34-35 (27-28), 91-110.

- Pettan, S. (1997.): The Croats and the question of their Mediterranean musical identity, *Musicians of the Mediterranean*, Ethnomusicology OnLine, 18.12.2017., <https://www.umbc.edu/eol/3/pettan/>
- Pettan, S. (1998.): Music, politics, and war in Croatia in the 1990s: An introduction, *Music, politics, and war: Views from Croatia*, 9-27.
- Pezo, V. (2010.): Sport i hrvatski identitet, u: *Hrvatski nacionalni identitet u globalizirajućem svijetu*, ur. N. Budak i V. Katunarić, Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo, Zagreb, 135-154.
- Povrzanović, M. (1989.): Dalmatinsko klapsko pjevanje, promjena konteksta. *Etnološka tribina : Godišnjak Hrvatskog etnološkog društva*, 19 (12), 89-98.
- Prcela, F. (2010.): Polog katoličkoga u hrvatskom identitetu, u: *Hrvatski nacionalni identitet u globalizirajućem svijetu*, ur. N. Budak i V. Katunarić, Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo, Zagreb, 135-154.
- Sam Palmić, R. (2015.): Tradicijska glazba u udžbenicima glazbene kulture u zbilji multikulturalne osnovne škole. *Školski vjesnik: časopis za pedagošku teoriju i praksu*, 64 (2), 309-324.
- Sekulić, D. (2003.): Građanski i etnički identitet: Slučaj Hrvatske. *Politička misao: časopis za politologiju*, 40 (2), 140-166.
- Stančić, N. (2008.): Hrvatski narodni preporod - ciljevi i ostvarenja. *Cris: časopis Povijesnog društva Križevci*, X (1), 6-17.
- Such, J. (2000.): Nacionalni identitet naspram europskog identiteta. *Politička misao: časopis za politologiju*, 37(4), 83-88.
- Šakaja, L. (2015.): *Uvod u kulturnu geografiju*, Leykam International, Zagreb.
- Šterc, S., Komušanac, M. (2014.): Prostor kao temelj identiteta u nadgradnji. *Mostariensia: časopis za društvene i humanističke znanosti*, 18(1-2), 9-25.
- Vukosav, B., Fuerst-Bjeliš, B. (2015.): Medijska percepcija prostornih identiteta: konstrukcija imaginativne karte dalmatinske unutrašnjosti, *Geoadria*, 20 (1), 23-40.

10. Internetski izvori

URL1: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=49510>, 5.12.2016.

URL2: <http://obljetnica.hrt.hr/leksikon/h/hrvatska-radiotelevizija-u-domovinskom-ratu>, 25.9.2017.

URL3: <http://daniponosa.hrt.hr/dani-ponosa/74/1-kolovoza-1991-ne-dirajte-mi-ravnicu>, 25.9.2017.

URL4: <http://daniponosa.hrt.hr/dani-ponosa/80/12-kolovoza-1991-pjesmom-predstavili-zbilju-stop-t>, 25.9.2017.

URL5: <http://www.istra-istria.hr/index.php?id=197>, 10.9.2017.

URL6: <http://croatia.eu/article.php?lang=1&id=12>, 15.12.2017.

URL7: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=54158>, 8.9.2017.

URL8: http://www.otok.hr/grad_otok.php?id_kat=24, 8.9.2017.

URL9: <http://www.naklapskinacin.hr/o-portalu-na-klapski-nacin-2.html>, 24.11.2017.

URL10: <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=8295>, 25.11.2017.

URL11: <http://www.culturenet.hr/default.aspx?id=23196>, 19.12.2017.

URL12: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=26909>, 5.12.2016.

URL13: <https://www.croma-co.hr/dalmatinska-klapska-pjesma-nikola-buble>, 8.1.2018.

URL14: <http://www.np-sjeverni-velebit.hr/posjeti/lokaliteti/velebitskibotanickivrt/?lang=en>, 8.1.2018.

URL15: <http://www.medjimurje.info/2017/11/koja-je-prava-opasnost-od-iseljavanja-slavonaca>, 11.1.2018.

URL16: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=14046>, 12.2.2018.

URL 17: http://factum.com.hr/hr/filmovi_i_autori/novi_filmovi/glasnije_od_oruzja, 23.2.2018.

URL18: <https://www.hoo.hr/hr/sportasi/osvajaci-medalja-na-olimpijskim-igrama-od-1992>, 23.2.2018.

11. Prilozi

Prilog 1. Popis svih pjesama korištenih u analizama s brojem YouTube pogleda (24.2.2018.)

1. Uglazbljene hrvatske budnice iz doba hrvatskog narodnog preporoda

Broj	Autor	Naziv pjesme	Broj YouTube pogleda
1	Antun Mihanović	Horvatzka domovina (Lijepa naša)	1 399 591
2	Ognjeslav Utješinović Ostrožinski	Ustani bane	329 428
3	Narodna pjesma	Vezak vezla Hrvatica mlada	178 071
4	Ljudevit Gaj	Još Hrvatska ni propala	106 717
5	August Šenoa	Živila Hrvatska	26 100
6	Antun Nemčić Gostovinski	Domovini	3 067

2. Popularna glazba jugoslavenskog identiteta

Broj	Izvođač	Naziv pjesme	Broj YouTube pogleda
1	Lepa Brena, Danijel Popović, Vlado Kalember i Alen Islamović	Jugoslovenka	2 630 971
2	Razni autori	Jugoslavijo (Od Vardara pa do Triglava)	1 662 076
3	Miroslav Ilić i Lepa Brena	Živela Jugoslavija	1 371 126
4	Ambasadori	Zemljo moja	703 725
5	Doris Dragović i More	Hej, Jugosloveni	76 928
6	Rani Mraz	Računajte na nas	46 134

3. Reprezentacija nacionalnog prostora, kulture i povijesti u hrvatskoj popularnoj glazbi

Broj	Izvođač	Naziv pjesme	Broj YouTube pogleda
1	Marko Perković Thompson	Bojna Čavoglave	7 222 388
2	Marko Perković Thompson	Anica – kninska kraljica	4 463 426
3	Marko Perković Thompson	Geni kameni	3 578 140
4	Marko Perković Thompson	Lijepa li si	3 544 749
5	Tomislav Ivčić	Tamo gdje sam rođen	3 500 827

6	Marko Perković Thompson	Neću izdat' ja	3 301 038
7	Jura Stublić	E, moj družo beogradski	2 804 519
8	Miroslav Škoro i Marko Perković Thompson	Sude mi	2 621 672
9	Marko Perković Thompson	Moj dida i ja	2 590 904
10	Zaprešić Boys i Nered	Srce vatreno	2 288 352
11	Marko Perković Thompson	Bosna	2 261 638
12	Connect & Zaprešić Boys	Samo je jedno	1 997 851
13	Shorty i Miroslav Štivić	Dok Dunav	1 876 291
14	Marko Perković Thompson	Sine moj	1 793 903
15	Baruni	Neka pati koga smeta	1 763 593
16	Marko Perković Thompson	Uvijek vjerni tebi	1 749 351
17	Marko Perković Thompson	Dolazak Hrvata	1 735 322
18	Hladno pivo	Zimmer Frei	1 330 527
19	Marko Perković Thompson	Maranatha	1 267 218
20	Marko Perković Thompson	Radost s visina	1 194 518
21	Jura Stublić & Film	Bili cvitak	1 036 244
22	Marko Perković Thompson	E, moj narode	917 405
23	Marko Perković Thompson	Božić je	858 819
24	Zlatko Pejaković	Tamburica i mandolina	829 875
25	Prljavo Kazalište	Lupi petama	814 656
26	Marko Perković Thompson	Ivane Pavle II	802 234
27	Meri Cetinić	Zemlja dide mog	796 307
28	Marko Perković Thompson i Miroslav Škoro	Reci, brate moj	741 829
29	Marko Perković Thompson	Tamo gdje su moji korijeni	720 304
30	Dražen Žanko	Od stoljeća sedmog	662 415
31	Rawbau	Vatreno ludilo	619 163
32	Tomislav Bralić	Stina pradičova	543 404
33	Vladimir Kočiš Zec	Gospodine generale	500 869

34	Dalmatino	Croatia	498 170
35	Doris Dragović	Dajem ti srce	465 855
36	Tomislav Bralić i Klapa Intrade	Croatia iz duše te ljubim	452 144
37	Hrvatski Band Aid	Moja domovina	450 069
38	Marko Perković Thompson	Iza devet sela	378 496
39	Jole	Ja te volim, Hrvatska	375 311
40	Tram 11	Hrvatski velikani	337 543
41	Marko Perković Thompson	Lijepo li je Hrvat biti	302 556
42	Marko Perković Thompson	U Bogu mom	284 202
43	Milo Hrnčić	Kome bi šumilo	280 004
44	Mate Mišo Kovač	Grobovi im nikad oprostiti neće	253 556
45	Tomislav Bralić & Klapa Intrade	Hrvatska	244 777
46	Marko Perković Thompson	Moj grad	222 550
47	Put	Don't ever cry	220 946
48	Đani Maršan	Bože, čuvaj Hrvatsku	215 119
49	Marko Perković Thompson	Ka bez duše	210 983
50	Hrvoje Hegedušić	Vukovar	200 565
51	Marko Perković Thompson	Moli mala	184 026
52	Niko Bete	Ante, svi smo za te	152 338
53	Đuka Čaić	Hrvatine	132 417
54	Mladen Kvesić	Mi smo garda hrvatska	121 649
55	Marko Perković Thompson	Bog i Hrvati	90 166
56	Marko Perković Thompson	Jer Hrvati smo	82 996
57	Postolar Tripper	Irska	80 897
58	Marko Perković Thompson	Povratak Bogu	75 633
59	Šajeta	Predivna zemlja	69 784
60	Đani Maršan	Hrvatski mornari	66 318
61	Niko Bete	Na zapovijed, generale	64 302
62	Ivo Fabijan	Kreni gardo	63 076
63	Siniša Vuco	Pivaj brate živili Hrvati (Vukovi sa Svilaje)	57 976

64	Đuka Čaić	Križni put	48 481
65	Marko Perković Thompson	Sokolov krik	47 614
66	Klapa Kambi	Sutra će te ponit	43 886
67	Shorty	Heroji danas	42 928
68	Vinko Coce i Najbolji hrvatski tamburaši	Croatia, ponosna u duši	42 578
69	Marko Perković Thompson	Zapali vatru	41 897
70	Electro Team	Molitva za mir	38 917
71	Vera Svoboda	Jedna je Hrvatska	31 869
72	Psihomodo pop	Hrvatska mora pobijediti	27 005
73	Siniša Vuco	Petar Krešimir	16 022
74	Krunoslav Kićo Slabinac	Moj Osijek se ne da	8 638
75	Parni Valjak	Kekec je slobodan, red je na nas	4 896
76	Severina	Moj sokole	4 020
77	Jasmin Stavros	Za djecu djece, naše djece	809
78	Klapa Nevera	Hvala ti, Sveti oče	708
79	Tomislav Ivčić	Budnica	651
80	Hari Rončević	Jedna je Hrvatska	489
81	Hrvoje Hegedušić	Mala kavana pred rat	-
82	Hrvoje Hegedušić	Barikade	-
83	Hrvoje Hegedušić	Nigdar više brat	-

4. Nacionalna identifikacija kroz reprezentaciju elemenata regionalne identifikacije - Istočna Hrvatska

Broj	Izvođač	Naziv pjesme	Broj YouTube pogleda
1	Slavonia Band	Zlatna polja	3 300 670
2	Sinovi ravnice i Sandra Bagarić	Bagrem	2 252 143
3	Krunoslav Kićo Slabinac	Inati se, Slavonijo	1 663 166
4	Shorty i Miroslav Štivičić	Dođi u Vinkovce	1 368 366
5	Klapa Cambi i Miroslav Škoro	Moja Slavonka	491 909
6	Tamburaški Band Aid	Slavonija, Srijem i Baranja	317 281
7	Najbolji hrvatski tamburaši	Zamiriši, Slavonijo	177 946

8	Tamburaške zvijezde i Matija Gabrić	Balada o sokolu	149 692
9	Najbolji hrvatski tamburaši	Vjetar iz ravnice	85 460
10	Najbolji hrvatski tamburaši	Stari moj	73 193
11	Zlatni dukati	Upregnite u fijaker vrance	63 194
12	Najbolji hrvatski tamburaši	Dozreli su kesteni	48 564
13	Slavonske lole	Tu je moja Slavonija	28 055
14	Najbolji hrvatski tamburaši	Nostalgija	24 403
15	Osam pjevača i klapa domaća	Pjesmo naša	18 525
16	Zlatni dukati	Šokačka elegija	14 199
17	Klapa Intrade	Snaga Slavonije	13 732
18	Najbolji hrvatski tamburaši	Moj dom je tamo gdje Slavonija spava	12 862
19	Najbolji hrvatski tamburaši	Slavonijo, dobar dan	12 560
20	Najbolji hrvatski tamburaši	Kada zora ravnice obasja	11 614
21	Tamburaški sastav Sremci	Pjesma iz sokaka mog	10 580
22	Krunoslav Kićo Slabinac	Pjevat će Slavonija	9 293
23	Najbolji hrvatski tamburaši	Jabuka stara	6 829
24	Najbolji hrvatski tamburaši	Slavonijo, biseru Hrvatske	6 704
25	Najbolji hrvatski tamburaši	Širi grane, Šokadijo sveta	6 637
26	Najbolji hrvatski tamburaši	Slatinski vašar	4 299
27	Najbolji hrvatski tamburaši	Podravino, sve bih dao za te	3 022
28	Najbolji hrvatski tamburaši	Otočka suvara	2 958
29	Najbolji hrvatski tamburaši	Šokirana Šokadija	1 697
30	Hrvoje Hegedušić	Slavonska balada	1 470
31	Zlatni dukati	Bukaru nam dajte 'vamo	1 423
32	Lampaši	Za sve rane moje Baranje	-

5. Nacionalna identifikacija kroz reprezentaciju elemenata regionalne identifikacije - Središnja Hrvatska

Broj	Izvođač	Naziv pjesme	Broj YouTube pogleda
1	Maestral	Divan je Žumberak kraj (Haj, haj, haj)	44 566
2	Optimisti Zagorja	Zagorski lepi kraj	41 718
3	Franjo Barić i Podravci	Oj, goro Bilogoro	32 973
4	Blaž Lenger	Podravino moja mila	14 679
5	Veseli Podravci	Podravska zemlja	10 316
6	Franjo Barić	Srce moje Podravinu sanja	9 109
7	Lepi cajti	Mi dečki z zagorskih smo sela	7 712
8	Podravski muzikaši	Dobro jutro, Podravino	7 513
9	Franjo Barić	Ja sam rođen u ravnici	6 403
10	Veseli Podravci	U ravnoj Podravini	4 903
11	Franjo Barić	Dijete podravsko	4 225
12	Ivica Pepelko	Međimurje	2 903
13	Podravske legende i veseli Podravine	Rodna gruda	857
14	Gazde	Zagorska	651
15	Rade Mrkalj	Od Korduna nema ljepšeg kraja	341
16	Lepi cajti	U srcu te nosim, Hrvatsko zagorje	-
17	Lepi cajti	Zagorski pozdrav Zagrebu	-
18	Lepi cajti	Zagorci su veseljaki	-
19	Tamburaški sastav Pajdaši	Došiel bum v Zagorje nazaj	-
20	T.S. HPD Rusan	Moja Podravina	-
21	Podravski svirači	Bilogoro moja mila	-
22	Prima band	Moslavini	-
23	Željko Sesvećan i Podravski svirači	Kuća pokraj Drave	-
24	Ivana Trogrlić	Podravina je kak ruža	-
25	Darko Barić	Zbudite se Podravci	-
26	Daria Kopričanec	Drava	-

6. Nacionalna identifikacija kroz reprezentaciju elemenata regionalne identifikacije - Gorska Hrvatska

Broj	Izvođač	Naziv pjesme	Broj YouTube pogleda
1	Mario Rucner Project i DJ Macola	Lika	216 813
2	Željko Tomljenović	Moja Liko, moja srećo	158 926
3	TS Likote i Artemija Stanić	Ličanka me majka rodi	152 188
4	Narodni dar	Kršna Liko, ja se tebi divim	56 259
5	Gorica Rukavina	Velebite ispod zvijezda	24 619
6	Stari Prelci	Kad se spuštaš vjetre s Kapele	19 494
7	Gorica Rukavina	Dijete sa Korane	14 114
8	Goran Mikuličić	Gorski kotar, najmiliji kraju	12 034
9	Gorica Rukavina	Pjesma Lici	11 546
10	Ausswinkl Muzikanti i Maja Komadina	Gorski kotare moj	9 683
11	Željko Rupčić	Hoću kući, hoću Lici	9 238
12	Zvonimir Ostović	Liko moja, dome slatki	4 855

7. Nacionalna identifikacija kroz reprezentaciju elemenata regionalne identifikacije - Primorska Hrvatska (Sjeverno hrvatsko primorje)

Broj	Izvođač	Naziv pjesme	Broj YouTube pogleda
1	Voljen Grbac, Joso Butorac i Mirko Cetinski	Prošeci se z manun po Kvarneru	132 537
2	Mladen Grdović	Kad se ženi Istrijan	69 837
3	Mirjana Bobuš i Mario Battifiaca	Dobro jutro, kraju primorski	61 176
4	Klapa Krk	Otok od zlata	40 796
5	Anelidi	U konobi	36 426
6	Vesna Nežić Ružić	Volin te Istro	26 369
7	Alen Vitasović i Lidija Percan	Istra, mati moja	25 943
8	Duško Jeličić	Beli, Cres i Lubenice	25 794
9	Helena Brajković	Nasrid mora	25 624
10	Elio Pisak i Sergio Pavat	Ovo je moja Istra	19 962
11	Duško Jeličić	Moji škoji	19 740
12	Boris Vižintin Vito i Magnolija	Boškarin	16 577
13	Vivien Galetta i Voljen Grbac	Kvarneriana	15 200
14	Bruno Krajcar	Šparoge	13 964

15	Šajeta	Šparuga blues	9 056
16	Silvana i Duško Jeličić i Puhački orkestar Lovran	Limena glazba	8 607
17	Joso Butorac i Klapa Sol	Dite s otoka	7 263
18	Mirjana Bobuš	U kamenu me nađi	6 853
19	Joso Butorac	More je moja kuća	5 339
20	Erik Balija	Istro, ti si cvit na moru	3 533
21	Joso Butorac	Galeb i more	3 520
22	Joso Butorac i Klapa Krk	Nigdi na svitu	3 051
23	Branko Fućak i Trio Rio	Draga naša koza	1 533
24	Pero Panjković	Turisti	1 029
25	Ljiljana Budičin Manestar	Šparoge smo brali	520
26	Nevia Rigutto	Primorski gradići	504
27	Angelo Tarticchio i Klapa Krk	Istrijan i bukaleta	-

8. Nacionalna identifikacija kroz reprezentaciju elemenata regionalne identifikacije - Primorska Hrvatska (Južno hrvatsko primorje)

Broj	Izvođač	Naziv pjesme	Broj YouTube pogleda
1	Tomislav Bralić i Klapa Intrade	Zalutali pogled	6 389 650
2	Tomislav Bralić i Oliver Dragojević	Škrinja ljubavi	5 024 002
3	Tomislav Bralić i Klapa Intrade	Zašto uvijek pivan	4 379 230
4	Dječaci	Dalmacija	3 595 845
5	Tomislav Bralić i Klapa Intrade	Nisam te sriće	2 813 701
6	Tomislav Bralić i Klapa Intrade	Ne damo te pismo naša	1 303 827
7	Tutti Frutti	Dalmacijo	1 294 443
8	Ivana Kovač i Klapa Bunari	Dalmacijo, srce oca moga	1 220 687
9	Giuliano i Marijan Ban	Jugo	1 188 953
10	Neno Belan & Fiumens i Klapa More	Srce od leda	1 081 311
11	Kuzma & Shaka Zulu	Majstori s mora	1 078 286
12	Alen Nižetić, Marko Škugor, Duje Coce, klapa Čiovo i Robert Kurbaša	Devet slova jedne riči	1 011 101
13	Vinko Coce	Dalmacija, more, ja i ti	878 735
14	Tomislav Ivčić	Zapivajmo noćas u konobi	873 465
15	Tomislav Bralić i Klapa Intrade	Samo more nosin ja u duši	653 010
16	Dalmatino	Cvit od kamena	642 546

17	Mladen Grdović	Dalmatinac sam	630 875
18	Tomislav Bralić, Ivica Sikirić Ico i Josip Genda	Ribar sam star	592 873
19	Meri Cetinić	More	583 939
20	Mišo Kovač	Dalmacija u mom oku	570 908
21	Tomislav Bralić, Klapa Intrade i Lidija Bačić	Pisma nas je vezala	549 891
22	Tedi Spalato, Tomislav Bralić i Klapa Intrade	Sve dok bura dere	541 541
23	Grupa Viva	Volin sve bilo	525 538
24	Klapa Rišpet	Kad se svome domu vratim	520 858
25	Đani Stipaničev	Dalmacijo od kamena	511 323
26	Meri Cetinić i Tedi Spalato	Konoba	491 954
27	Tomislav Ivčić	Večeras je naša fešta	479 630
28	Dalmatino	Zoven se jugo	428 058
29	Neno Belan & Fiumens i Klapa More	Galeb	425 866
30	Romeo Santini	Kamena Dalmacija	370 277
31	Tomislav Bralić i Klapa Intrade & Boris Oštrić i Ribari	Kapetane, tribali bi doma	340 392
32	Tomislav Bralić i Klapa Intrade	Što bi moja duša bila	339 696
33	Klapa Cambi	Zapuvala je bura	300 358
34	Tomislav Ivčić	Maslina je neobrana	284 907
35	Branko Medak	Dalmacija uvijek fali	268 658
36	Tomislav Bralić	Dalmacijo lipa	255 236
37	Mate Mišo Kovač	Dalmatinac nosi lančić oko vrata	244 785
38	Vinko Coce	Kada umren umotan u bilo	215 883
39	Mladen Grdović i grupa Romantic	Tu se nosi bila boja	203 363
40	Tomislav Bralić i Klapa Intrade	Riči u mislima (Bolje sam moga)	198 830
41	Duško Lokin i Dolores	Dobro jutro, Dalmacijo	186 836
42	Doris Dragović	Srdela	176 889
43	Klapa Maslina	Vitar s mora	175 475
44	Oliver Dragojević	Galeb i ja	155 638
45	Jasmin Stavros	Volim tu zemlju na jugu	136 817
46	Klapa Bonaca	Zemljo mora, maslina i soli	122 752
47	Klapa Intrade	O miruj srce	113 383
48	Zdravko Škender	Zlatno sunce Dalmacije	108 186
49	Kuzma & Skaka Zulu	Idemo na more	107 873

50	Mladen Grdović	Dalmatinca mater rodi	103 863
51	Tomislav Bralić	Ne znam što me tebi vuće	99 795
52	Klapa Intrade	Bura Dalmatinska	92 362
53	Tomislav Bralić i Klapa Intrade	Morska ljubav	90 491
54	Mladen Grdović i Bepo Matešić	Samo ti, Dalmacijo	86 263
55	Ribari i Klapa Kamen	Dalmacija teče mi kroz vene	83 572
56	Milo Hrnić	Dalmacijo, ljubav si vječna	83 444
57	Klapa Sveti Juraj	Kraljica mora	82 107
58	Šo! Mazgoon	Zatočen	81 251
59	Luka Nižetić	More	78 350
60	Dalantino	Grdelin	72 346
61	Tomislav Bralić i Klapa Intrade	Kad se suza sa vinom pomiša	58 978
62	Klapa Cambi i Vinko Coce	Dalmatinskom puku	55 716
63	Zlatko Pejaković i Klapa Cambi	Dalmacijo, fala ti	55 647
64	Tomislav Bralić i Oliver Jakovčev	Zora jadranska	52 438
65	Matko Jelavić	Bura puše od Ravnih kotara	51 311
66	Hari Rončević	Di bura lomi čemprese	50 826
67	Goran Karan	Lipo misto	47 733
68	Dalantino	Molitva za ribara	45 598
69	Tomislav Bralić	More lipo	42 521
70	Tomislav Bralić	Moj dom	42 276
71	Kvartet Grdelini	Pisma kamena i mora	41 774
72	Klapa Cambi	More	40 235
73	Marko Pecotić Peco	U zemlji galeba	33 092
74	Tomislav Bralić	Suve masline	32 271
75	Vinko Coce	More, riba, galen, sunce	26 451
76	Alen Nižetić i Klapa Friži	Moja Dalmacijo	26 401
77	Novi fosili	Kad naš brod plovi	24 630
78	Hari Rončević	More plavo	22 993
79	Duško Lokin i Grupa Pašticada	Lipa spiza dalmatinska	22 001
80	Klapa Intrade	Grad u moru	21 945
81	Đani Stipaničev	Fala tebi Dalmacijo, mati	21 807
82	Bepo Matešić i Jole	Sveta zemlja Dalmacija	19 987
83	Klapa Intrade	Slike iz ditinjstva	19 984

84	Klapa Rišpet	More moje	19 191
85	Hari Rončević	Milijun godina	18 316
86	Klapa Šibenik	Ja sam mladi Dalmatinac	15 253
87	Krešimir Perović i Klapa Niko	Tu san rođen	14 946
88	Mladen Grdović	Dalmacijo, ime si mi dala	14 056
89	Tedi Spalato	Dalmatinska pismo moja	13 474
90	Klapa Intrade	Lito, kad je	12 380
91	Tomislav Ivčić	Dalmatinske noći	12 117
92	Vinko Coce	Nek' te sunce zlati	11 886
93	Ljupka Dimtirovska	Lipa Dalmacija	11 550
94	Vinko Coce i Ivana Kovač	Dalmatinci pivaju najlipše na svitu	11 289
95	Dražen Žanko	Maslina	11 055
96	Dražen Žanko, ženska klapa Besida i muška klapa Larus	None dalmatinske	9 822
97	Klapa Intrade	Maslina	9 375
98	Dražen Žanko	Moje misto	9 021
99	Tomislav Bralić	Bura moga kraja	8 890
100	Nenad Vetma	Jadrane moj	7 778
101	Alen Nižetić	Dalmacijo, zlatna kolaneto	6 960
102	Klapa Bonaca	Dalmacijo, slušaj ovo	6 301
103	Ivo Gamulin Gianni i Klapa Grdelin	More moje, kako ti se daje	4 877
104	Alen Nižetić	Moj svit je zauvik	4 429
105	Šo! Mazgoon	Bura	3 749
106	Kuzma & Shaka Zulu	More, more	3 317
107	Duško Lokin i Emily	Čeka me Dalmacija	2 536
108	Slobodan Mišević	Volim te, more	1 695
109	Zoran Jelenković i Klapa Kamen	Lipo ime Dalmacija	-
110	Matko Jelavić	Dobra večer, zlatni kraju	-
111	Meri Cetinić	Proplakala škrta zemlja	-
112	Vinko Coce	More sinje	-
113	Dalibor Brun	More, moje	-
114	Vinko Coce	Južnjaci	-
115	Vinko Coce	O, more duboko	-
116	Mucalo	Smokva, grozdje, maslina	-

Sažetak

IDENTITET HRVATSKOG PROSTORA U POPULARNOJ GLAZBI

U ovom diplomskom radu istraživani su nacionalni i regionalni identiteti te njihova zastupljenost u tekstovima pjesama popularne glazbe hrvatskih autora. Istraživanje je bilo temeljeno na analizi tekstova pjesama hrvatskih izvođača popularne glazbe. Glavni ciljevi istraživanja bili su analizirati različite načine na koje se hrvatski prostor prikazuje u popularnoj glazbi, istražiti elemente hrvatskih identiteta i analizirati regionalne razlike u identitetima hrvatskog prostora.

Tijekom Ilirskog pokreta počeo se formirati jedinstveni hrvatski nacionalni identitet, a budnice i davorije bile su istaknute domoljubne pjesme tog razdoblja. Tijekom druge polovice 20. stoljeća, Jugoslavenstvo je bilo prisutno kao identitet Hrvatske. Rezultati analize tekstova pjesama pokazuju da je popularna glazba, posebice tijekom Domovinskog rata, odigrala ključnu ulogu u izražavanju nacionalnog identiteta. Tijekom rata, popularna glazba imala je nekoliko glavnih uloga: ohrabrivanje i podizanje morala vojnika i civilnog stanovništva, provokacija neprijatelja, poziv na uključivanje stanovništva koje nije bilo izravno pogođeno ratom, posebno dijaspore i sredstvo komunikacije. Jadransko more je glavni fizičko-geografski element hrvatskoga nacionalnog identiteta prisutan u pjesmama popularne glazbe.

Klupska i tamburaška glazba glazbeni su žanrovi koji su se u Hrvatskoj razvili od tradicionalne do popularne glazbe, dok je drugi od simbola regije (Slavonije) postao simbol države. Rezultati pokazuju da su fizičko-geografska obilježja dominantna nad društveno-geografskim u identitetima hrvatskih regija. Jadransko more u Primorskoj Hrvatskoj i rijeke Drava, Dunav i Sava u Kontinentalnoj Hrvatskoj najčešći su motivi prisutni u pjesmama tih regija.

Summary

IDENTITY OF CROATIAN SPACE IN POPULAR MUSIC

In this graduation thesis national and regional identities and their representation in song lyrics of popular music by Croatian authors were examined. This research was based on analysis of song lyrics by Croatian musicians in popular music. The main aims of the research were to analyze the different ways in which Croatian space is depicted in popular music, to explore the elements of Croatian identity and to analyze regional differences in the identity of Croatian space.

Unified Croatian national identity started to form during the Illyrian movement. *Budnice* and *davorije* were the prominent patriotic songs of the period. During the second half of the 20th century Yugoslavism was present as the identity of Croatia. The results of song lyrics analysis show that popular music, especially during The Croatian War of Independence, played the crucial role in the construction of the national identity. During the war, popular music had several major roles: the encouragement and morale raising of soldiers and civilian population, the provocation of the enemy, the call for inclusion of the population that was not directly affected by the war, especially the diaspora, and means of communication. The Adriatic Sea is the main physical element of Croatian national identity present in popular music songs.

Klapa and Tamburica Music are the genres of music in Croatia that have evolved from traditional to popular, while the latter one from the symbols of a region (Slavonia) has become a symbol of the country. The results show that the physical characteristics are dominant over social in identities of Croatian regions. The Adriatic Sea in Croatian Litoral, and the Drava, Danube and Sava rivers in Continental Croatia are the most common motives present in the songs of these regions.